

Χώρας

Κείμενα Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Ανάπτυξης

Ειδικό τεύχος – Αφιέρωμα

Πολεοδομία, Χωροταξία, Περιφερειακή Ανάπτυξη:
Νέοι Επιστήμονες, Σύγχρονες Τάσεις

2020

30

Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Ειδικό τεύχος – Αφιέρωμα

**Πολεοδομία, Χωροταξία, Περιφερειακή Ανάπτυξη:
Νέοι Επιστήμονες, Σύγχρονες Τάσεις**

Επιμέλεια

Δημήτρης Καλλιώρας
Αλέξιος-Μιχαήλ Δέφνερ

Επιστημονικό Περιοδικό

αιχλώρος

Διεύθυνση:
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας
και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Περιοδικό ΑΕΙΧΩΡΟΣ
Πεδίον Άρεως, 383 34 ΒΟΛΟΣ
<http://www.aeihoros.gr>, e-mail: aeihoros@prd.uth.gr
τηλ.: 24210 – 74486

Επιμέλεια έκδοσης: Εύη Κολοβού
Λαγού: Παναγιώτης Μανέτος
Σχεδιασμός εξωφύλλου: Γιώργος Παρασκευάς-Παναγιώτης Μανέτος

Δ. Καλλιώρας, Α.Μ. Δέφνερ	4
Εισαγωγή: Πολοδομία, Χωροταξία, Περιφερειακή Ανάπτυξη - Νέοι Επιστήμονες, Σύγχρονες Τάσεις	
Ε.Χ. Τσετινέ	7
Οι Ιστορικοί Αστικοί Προσφυγικοί Οικισμοί στην Ξάνθη: διαχρονική πολεοδομική εξέλιξη και διερεύνηση δυνατότητας ανάδειξης - προστασίας των υφιστάμενων κτηρίων	
P.G. Tzouras, C.P. Lazaro	45
Illegal Parking in Urban Streets: connection with the geometric characteristics and its mitigation through traffic calming measures	
Γ.Α. Αποστόλου	64
Ο Δημόσιος Τπαιθριος Χώρος ως Χώρος Κοινωνικού Αποκλεισμού ή Κοινωνικής Συνοχής: η περίπτωση των πλατειών Ομονοίας και Συντάγματος	
Ε. Μαργαρίτης	96
Η Συνεισφορά του Ηχοτοπίου στον Αστικό Σχεδιασμό: τρέχουσες πρακτικές και προκλήσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο	
Ε. Σπυριδοπούλου	114
Ο Αστικός Σχεδιασμός ως Γέφυρα Πολιτισμικών Διαφορών και Μέσο Ανάπτυξης Υποβαθμισμένων Περιοχών: εργαλείο σχεδιαμού διαπολιτισμικών χώρων - μελέτη περίπτωσης Πάρκο Afrikaanderplain	

Πολεοδομία, Χωροταξία, Περιφερειακή Ανάπτυξη: νέοι επιστήμονες, σύγχρονες τάσεις

Δημήτρης Καλλιώρας

Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Αλέξιος-Μιχαήλ Δέφνερ

Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Ειδικό Τεύχος, το οποίο φέρει τον τίτλο «Πολεοδομία, Χωροταξία, Περιφερειακή Ανάπτυξη: Νέοι Επιστήμονες, Σύγχρονες Τάσεις», αποσκοπεί στην αποτύπωση και στην ανάδειξη των σύγχρονων τάσεων οι οποίες διαμορφώνονται στα επιστημονικά πεδία της πολεοδομίας, της χωροταξίας και της περιφερειακής ανάπτυξης. Προς αυτήν την κατεύθυνση, παρέχει βήμα έκφρασης σε νέους επιστήμονες οι οποίοι πραγματεύονται επιστημονικά ζητήματα τα οποία είναι ιδιαίτερα σημαντικά τόσο σε όρους ακαδημαϊκού διαλόγου όσο και σε όρους διαμόρφωσης και εφαρμογής πολιτικής.

Το Ειδικό Τεύχος είναι αποτέλεσμα των Συνεδριών Νέων Επιστημόνων οι οποίες διεξήχθησαν στο πλαίσιο του 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου «Πολεοδομία, Χωροταξία και Περιφερειακή Ανάπτυξη» το οποίο διοργανώθηκε από το Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης της Πολυτεχνικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και έλαβε χώρα στον Βόλο κατά το χρονικό διάστημα 27/9/2018 – 30/9/2018¹.

Η Επιτροπή Επιστημονικής Υποστήριξης των Ειδικών Συνεδριών Νέων Επιστημόνων αξιολόγησε τα άρθρα τα οποία υπεβλήθησαν στο πλαίσιο της διεξαγωγής των εν λόγω Συνεδριών ως προς τη: α) διάρθρωση, συνοχή και ύφος κειμένου (25%), β) εύρεση και αξιοποίηση επιστημονικών πηγών (15%), γ) πληρότητα και βάθος ανάλυσης (25%), δ) τήρηση προδιαγραφών (10%), και ε) προφορική παρουσίαση (25%). Τα άρθρα τα οποία βραβεύτηκαν συμπεριλαμβάνονται στο ανά χείρας Ειδικό Τεύχος έχοντας, προηγουμένα,

¹ Επισημαίνεται ότι αντίστοιχο Ειδικό Τεύχος του Επιστημονικού Περιοδικού «Αιχώρος: Κείμενα Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Ανάπτυξης» (24, Μάιος 2016) υπάρχει ως αποτέλεσμα του 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου «Πολεοδομία, Χωροταξία και Περιφερειακή Ανάπτυξη» (2015).

υποβληθεί στη συνήθη διαδικασία κρίσης και έχοντας λάβει θετική αξιολόγηση από τους ανώνυμους κριτές.

Το άρθρο της Ειρήνης Χαράς Τσρετινέ με τίτλο «Τα ιστορικά κατάλοιπα των αστικών προσφυγικών οικισμών στην Ξάνθη: Διαχρονική πολεοδομική εξέλιξη και διερεύνηση δυνατότητας ανάπλασης της περιοχής» αναλύει τη διαχρονική πολεοδομική εξέλιξη των προσφυγικών οικισμών οι οποίοι δημιουργήθηκαν στην Ξάνθη μετά τη λήξη της Μικρασιατικής Εκστρατείας και εξετάζει τις δυνατότητες ανάπλασης της περιοχής μέσω της ανάδειξης-προστασίας των διασωζόμενων ιστορικών κτηρίων.

Το άρθρο των Παναγιώτη Τζούρα και Cristino Perez Lazaro με τίτλο «Illegal parking in urban streets: Connection with the geometric characteristics and its mitigation through traffic calming measures» εξετάζει την ύπαρξη σύνδεσης μεταξύ της παράνομης στάθμευσης και των γεωμετρικών χαρακτηριστικών των δρόμων και, σε αυτή τη βάση, επιλέγει μέτρα άμβλυνσης του προβλήματος έχοντας ως μελέτη περίπτωσης το Ναύπλιο.

Το άρθρο της Γεωργίας-Άνας Αποστόλου με τίτλο «Ο δημόσιος υπαίθριος χώρος ως χώρος κοινωνικού αποκλεισμού ή κοινωνικής συνοχής: Η περίπτωση των πλατειών Ομονοίας και Συντάγματος» πραγματεύεται το κατά πόσο οι δημόσιοι υπαίθριοι χώροι συμβάλλουν στην κοινωνική συνοχή των κατοίκων μιας πόλης ή αποτελούν χώρους αποκλεισμού, εστιάζοντας στην Αθήνα και, ειδικότερα, στις Πλατείες Ομονοίας και Συντάγματος.

Το άρθρο του Ευστάθιου Μαργαρίτη με τίτλο «Η συνεισφορά του ηχοτοπίου στον αστικό σχεδιασμό: Τρέχουσες πρακτικές και προκλήσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο» εξετάζει το ρόλο του ηχοτοπίου στο υφιστάμενο πλαίσιο αστικού σχεδιασμού του Ηνωμένου Βασιλείου, με έμφαση στις διαφορές μεταξύ του ηχοτοπίου και των τεχνικών περιβαλλοντικής διαχείρισης καθώς και στις διαφορετικές επιδιώξεις μεταξύ του ενεργητικού και του παθητικού ηχητικού σχεδιασμού, και αξιολογεί αποτελέσματα και πρακτικές ηχητικού σχεδιασμού από την Ευρωπαϊκή εμπειρία.

Το άρθρο της Ευσαΐας Σπυριδοπούλου με τίτλο «Ο αστικός σχεδιασμός ως γέφυρα πολιτισμικών διαφορών και μέσο ανάπτυξης υποβαθμισμένων περιοχών» αναλύει τη σημασία και τον ρόλο του δημόσιου αστικού σχεδιασμού σε διαπολιτισμικές κοινωνίες έχοντας ως στόχο τη διατύπωση προτάσεων για τον δημόσιο αστικό σχεδιασμό και τη δημιουργία ενός εργαλείου σχεδίασης διαπολιτισμικών δημόσιων χώρων στην κατεύθυνση της αντιμετώπισης της ξενοφοβίας και των φυλετικών διαφορών.

Οι επιμελητές του Ειδικού Τεύχους θέλουμε να ευχαριστήσουμε τους συναδέλφους οι οποίοι, ως μέλη της Οργανωτικής και της Επιστημονικής Επιτροπής, συνέβαλαν στην επιτυχή πραγματοποίηση του 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου «Πολεοδομία, Χωροταξία και Περιφερειακή Ανάπτυξη» και δη των Ειδικών Συνεδριών Νέων Επιστημόνων. Θέλουμε,

επίσης, να ευχαριστήσουμε τα μέλη της Συντακτικής Επιτροπής και τους Συντελεστές Έκδοσης του Επιστημονικού Περιοδικού «Αειχώρος: Κείμενα Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Ανάπτυξης» καθώς και τους συναδέλφους συγγραφείς και κριτές για την καθοριστική συμβολή τους στην αναβάθμιση του επιστημονικού διαλόγου στα ζητήματα της πολεοδομίας, της χωροταξίας και της περιφερειακής ανάπτυξης.

Αλέξιος-Μιχαήλ Δέφνερ

*Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πεδίον Άρεως, 38 334, Βόλος
e-mail: adefner(AT)prd.uth.gr*

Δημήτρης Καλλιώρας

*Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πεδίον Άρεως, 38 334, Βόλος
e-mail: dkallior(AT)prd.uth.gr*

Οι Ιστορικοί Αστικοί Προσφυγικοί Οικισμοί στην Ξάνθη: διαχρονική πολεοδομική εξέλιξη και διερεύνηση δυνατότητας ανάδειξης-προστασίας των υφιστάμενων κτηρίων

Ειρήνη Χαρά Τσετινέ

Αρχιτέκτων Μηχανικός, MSc, Υπ. Διδάκτορας Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει δύο αστικούς προσφυγικούς συνοικισμούς, που δημιουργήθηκαν στην Ξάνθη, μετά τη λήξη της Μικρασιατικής Εκστρατείας (1919-1922), για να στεγάσουν μέρος του εκτοπισμένου πληθυσμού από τις περιοχές της Μικράς Ασίας, της Ανατολικής Θράκης και του Πόντου. Αφορμή για την εκπόνηση της έρευνας αποτέλεσε το ζήτημα των ιστορικών κτηρίων που βρίσκονται εκτός των θεσμοθετημένων ζωνών προστασίας, όπως είναι η Παλιά Πόλη της Ξάνθης, και κατ'επέκταση απειλούνται από την έντονη αστικοποίηση και ανοικοδόμηση πολυκατοικιών που έχει σημειωθεί κατά τα τελευταία πενήντα χρόνια. Το άρθρο αυτό αποσκοπεί να παρουσιάσει τη διαχρονική πολεοδομική εξέλιξη των προσφυγικών οικισμών και να εξετάσει τη δυνατότητα ανάδειξης-προστασίας των διασωζόμενων ιστορικών κτηρίων.

Λέξεις κλειδιά

αστικός προσφυγικός οικισμός, πολεοδομική εξέλιξη Ξάνθης, προσφυγική εγκατάσταση 1923, ιστορικό αστικό τοπίο

The Historic Urban Refugee Settlements in Xanthi: urban development and assessment of the possibilities for the protection of existing buildings

Abstract

This study examines two urban refugee settlements that were created in the city of Xanthi, after the end of the Asia Minor Campaign (1919-1922), to house part of the displaced population coming from the regions of Asia Minor, Eastern Thrace and Pontus. The main incentive for the conduct of this research was the issue of historic buildings located outside the statutory conservation areas, such as the Old City of Xanthi, which are therefore threatened by the intense urbanization and building of blocks of flats that have occurred over the last fifty years. This article aims to present the development of these refugee settlements and to examine the possibilities for the promotion and protection of the remaining historic buildings.

Keywords

urban refugee settlement, urban development of Xanthi, refugee settlement 1923, historic urban landscape

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Θέμα και στόχος της εργασίας

Η παρούσα εργασία εστιάζει στην Ξάνθη, μια πόλη της Βορείου Ελλάδας με πλούσια ιστορία και αρχιτεκτονική παράδοση. Ένα από τα στοιχεία που της προσδίδουν ιδιαίτερο χαρακτήρα είναι η Παλιά Πόλη, η οποία κηρύχθηκε ως προστατευόμενος οικισμός το 1976 (ΦΕΚ 661/Β/17-5-1976). Η θεσμική προστασία αυτού του τμήματος της πόλης συμβάλλει στη διατήρηση του ιστορικού ιστού και στη διαμόρφωση της τοπικής πολιτισμικής ταυτότητας. Ωστόσο, υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός ιστορικών κτηρίων που βρίσκονται εκτός της ζώνης προστασίας και δεν υπάγονται σε κάποιο αντίστοιχο πλαίσιο. Εξαιρέσεις αποτελούν οι μεμονωμένες κηρύξεις ως διατηρητέων ορισμένων κτηρίων εντός του σύγχρονου πολεοδομικού ιστού, όπως είναι για παράδειγμα οι καπναποθήκες, χωρίς όμως να ισχύουν ειδικοί όροι δόμησης.

Στην κατηγορία των ιστορικών κτηρίων που δεν προστατεύονται θεσμικά ανήκουν και οι προσφυγικές κατοικίες, το σύνολο των οποίων αποτελούσε τους αστικούς

προσφυγικούς συνοικισμούς, που οικοδομήθηκαν στο πλαίσιο της μόνιμης εγκατάστασης των προσφύγων στην περιοχή του Νομού Ξάνθης. Πρόκειται για τον πληθυσμό που έφτασε στην Ελλάδα αρχικά κατά τη διάρκεια της Μικρασιατικής Εκστρατείας (1919-1922) και έπειτα με την ανταλλαγή, η οποία υπαγορεύτηκε από τη Συνθήκη της Λωζάννης (Treaty of Lausanne, 1923).

Στα αρχικά στάδια της προσφυγικής ροής, συστάθηκε το Ταμείο Περιθάλψεως Προσφύγων (ΤΠΠ) για την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας και προσωρινής στέγης. Η μόνιμη εγκατάσταση των προσφύγων υλοποιήθηκε υπό την αιγίδα της Κοινωνίας των Εθνών, μέσω της ίδρυσης της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ) (League of Nations, 1924), η οποία αντικατέστησε το ΤΠΠ και συνέχισε το έργο του (Παραλίκης, 2006· Γκιζελή, 2008). Η γη που ήταν απαραίτητη για την κατασκευή των νέων περιοχών κατοίκησης βρέθηκε μέσω απαλλοτριώσεων των μεγάλων αγροτικών εκτάσεων, γνωστών ως τσιφλικιών, καθώς και 500.000 αγροτικών κατοικιών, που είχαν εγκαταλειφθεί από τους ανταλλάξιμους Μουσουλμάνους (Λοΐζος, 1994· Εξάρχου, 2011).

Οι οικισμοί χωρίζονταν σε δύο βασικές κατηγορίες, τους αγροτικούς και τους αστικούς, και ο οργανισμός επιχείρησε να δημιουργήσει κοινότητες προσφύγων σύμφωνα με την προηγούμενη τους οικονομική και κοινωνική κατάσταση όταν αυτό ήταν δυνατό (Γκιζελή, 2008). Αστικοί προσφυγικοί οικισμοί δημιουργήθηκαν σε πόλεις όπως η Αθήνα και ο Πειραιάς, και σε περιοχές όπως η Θεσσαλία, η κεντρική Ελλάδα, τα νησιά του Αιγαίου, η Μακεδονία και η Δυτική Θράκη (Παραλίκης, 2006). Ιδιαίτερα στην τελευταία περιοχή, όπου βρίσκεται και η Ξάνθη, η ανάγκη για την ανέγερση κατοικιών ήταν μεγαλύτερη, καθώς ο μουσουλμανικός πληθυσμός είχε εξαιρεθεί της υποχρεωτικής ανταλλαγής και για αυτόν τον λόγο δεν υπήρχαν αρκετές άδειες ιδιοκτησίες ώστε να επαναχρησιμοποιηθούν για την στέγαση των προσφύγων όπως συνέβη σε άλλες περιοχές της χώρας (Εξάρχου, 2010).

Τα προσφυγικά προάστια κατασκευάστηκαν σκόπιμα στις περιφερειακές περιοχές έτσι ώστε η εγκατάσταση της νέας κοινωνικής ομάδας να μην πυροδοτήσει συγκρούσεις (Λαμψίδης 1992), ακολουθώντας σε αρκετές περιπτώσεις τις διατάξεις του Νομοθετικού Διατάγματος «Περί σχεδίων πόλεων, κωμών και συνοικισμών του Κράτους και οικοδομής αυτών» του 1923 (ΦΕΚ 228/Α/1923). Σε αυτό το δίκτυο οικισμών ανήκουν οι περιοχές της πόλης της Ξάνθης, που δημιουργήθηκαν βάσει νέου σχεδιασμού και αποτελούνται από τους συνοικισμούς Γυμναστηρίου, Κυψέλης, Στρατώνων και μέρος της συνοικίας Ασσά (Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου, Φάκελος 213, 03-09).

Το άρθρο αυτό, έχει σκοπό να παρουσιάσει τη διαχρονική πολεοδομική εξέλιξη των αστικών προσφυγικών συνοικισμών Στρατώνων και Κυψέλης στην Ξάνθη και την διερεύνηση γύρω από τη δυνατότητα ή μη, θέσπισης μια νέας περιοχής προστασίας.

1.2. Θεωρητικό υπόβαθρο

Η επιλογή του θέματος της εργασίας και της συγκεκριμένης περιοχής μελέτης πηγάζει από τον προβληματισμό γύρω από το ζήτημα όχι μόνο των μεμονωμένων ιστορικών κτηρίων, αλλά και ολόκληρων αστικών περιοχών με ιστορικό χαρακτήρα, που βρίσκονται σε κίνδυνο εκτός των θεσμοθετημένων ζωνών προστασίας.

Ιστορικές περιοχές ανά τον κόσμο απειλούνται όλο και περισσότερο από το φαινόμενο της έντονης αστικοποίησης, είτε αυτό εκφράζεται με κατεδάφιση και αντικατάσταση ιστορικών κτηρίων είτε με την ανοικοδόμηση σύγχρονων ελεγκτάσεων (Al-Houdalieh & Sauders, 2009· Bang Shin, 2010· De Noronha Vaz, 2011· Taylor, 2016). Ακόμη, οι αρμόδιες εθνικές αρχές συχνά επικεντρώνουν την προσοχή τους σε εξέχοντα μεμονωμένα μνημεία αντί να αντιλαμβάνονται τις πόλεις ως πολιτιστικά τοπία, δηλαδή ως συστήματα των κοινωνικών αξιών και της συλλογικής μνήμης που αντικατοπτρίζονται στο αστικό περιβάλλον (Taylor, 2016).

Αυτή ακριβώς η λογική εμπεριέχεται στη σύγχρονη προσέγγιση που είναι ευρέως γνωστή ως Ιστορικό Αστικό Τοπίο (Historic Urban Landscape) και το 2011 υιοθετήθηκε από τη Γενική Διάσκεψη της UNESCO. Σύμφωνα με τον Van Oers (2010, σελ. 14) το Ιστορικό Αστικό Τοπίο είναι «*Η κατανόηση της πόλης, ή τμημάτων αυτής, ως αποτέλεσμα των φυσικών, πολιτιστικών και κοινωνικοοικονομικών διαδικασιών που την κατασκευάζουν χωρικά, χρονικά και εμπειρικά ... αφορά τόσο τα κτήρια και τους χώρους όσο και τις τελετουργίες και αξίες που φέρνουν οι άνθρωποι στην πόλη*». Μέσα από αυτόν τον ορισμό γίνεται κατανοητό πως η θεώρηση των πόλεων ως Ιστορικών Αστικών Τοπίων αφορά όχι μόνο το κτηριακό απόθεμα αλλά και την άυλη κληρονομιά που μετατρέπει τις πόλεις σε αποθετήρια κοινωνικής μνήμης και ιστορίας.

Υιοθετώντας την παραπάνω προσέγγιση, μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι η σημαντικότητα των προσφυγικών οικισμών της Ξάνθης έγκειται όχι μόνο στην υλικότητα των κτισμάτων, αλλά ακόμα περισσότερο στις ιστορίες των οικογενειών που κατοίκησαν σε αυτούς, καταφέροντας να ξεπεράσουν τις δύσκολες καταστάσεις και να δημιουργήσουν την πόλη όπως την γνωρίζουμε σήμερα, οι οποίες αποτελούν ζωτικό μέρος της συλλογικής ταυτότητας της Ξάνθης και δυστυχώς χάνονται με το πέρασμα του χρόνου.

1.3. Μεθοδολογία

Η κύρια ερευνητική μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για την εκπόνηση της εργασίας ήταν η Ιστορική και Αρχαιακή Έρευνα προκειμένου να απαντηθούν ερωτήματα όπως «πώς και γιατί δημιουργήθηκαν οι προσφυγικοί οικισμοί» ή «με ποιους τρόπους και για ποιους λόγους μεταβλήθηκε η περιοχή με το πέρασμα του χρόνου». Ακόμη, αυτός ο τύπος έρευνας εφαρμόστηκε για την τεκμηρίωση της ιστορικής και κοινωνικής σημασίας

των αστικών προσφυγικών οικισμών της Ξάνθης¹. Εκτεταμένες εργασίες τεκμηρίωσης πραγματοποιήθηκαν *in situ* για την αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης της περιοχής, την φωτογραφική αποτύπωση και αξιολόγηση των ιστορικών κατοικιών.

Το πρώτο βήμα της εργασίας ήταν να παρουσιαστεί ένα ιστορικό πλαίσιο σχετικά με τα γεγονότα που οδήγησαν στη δημιουργία των οικισμών και να αποδειχθεί η ιστορική σημασία τους. Στη συνέχεια, η κοινωνική σημασία των οικισμών, η οποία έγκειται και στην γενικότερη συμβολή του προσφυγικού πληθυσμού στην διαμόρφωση της νεοελληνικής κοινωνίας, εξετάστηκε από εθνογραφική, οικονομική και πολιτισμική άποψη.

Έπειτα εξετάστηκε η διαχρονική πολεοδομική εξέλιξη της περιοχής μελέτης και οι λόγοι που οδήγησαν τον αστικό ιστό στην σημερινή του μορφή. Σε αυτό το στάδιο της εργασίας, αποτυπώθηκε το υφιστάμενο ιστορικό κτηριακό απόθεμα μέσω της φωτογραφικής αποτύπωσης και της δημιουργίας χαρτών. Πέρα από την καταγραφή τους, οι υφιστάμενες προσφυγικές κατοικίες διαχωρίστηκαν σε κατηγορίες ανάλογα με συγκεκριμένα κριτήρια, προκειμένου να διερευνηθεί η αρχιτεκτονική τους ποιότητα και να καταστεί δυνατή η εξαγωγή συμπερασμάτων όσον αφορά στην δημιουργία μιας νέας περιοχής προστασίας. Η μεθοδολογία που εφαρμόστηκε μπορεί να αποτελέσει ένα πρότυπο μοντέλο αντιμετώπισης αντίστοιχων ζητημάτων και σε άλλες περιοχές.

1.4. Περιορισμοί της έρευνας

Σημαντικό περιοριστικό παράγοντα κατά τη διάρκεια αυτής της έρευνας αποτέλεσε το χρονικό διάστημα των τριών μηνών, που καθορίστηκε ως ο χρόνος εκπόνησης της εργασίας. Επιπλέον, δεν ήταν δυνατή η πρόσβαση στο εσωτερικό των κτηρίων τόσο λόγω του περιορισμένου χρονικού πλαισίου όσο και του αριθμού των υφιστάμενων ιστορικών δομών (συνολικά 339). Για τον λόγο αυτόν, η ανάλυση και η παρουσίαση του ιστορικού περιβάλλοντος βασίζονται αποκλειστικά σε φωτογραφική τεκμηρίωση και μελέτη των εξωτερικών όψεων των προσφυγικών κατοικιών.

2. ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

2.1. Πολεοδομική εξέλιξη της Ξάνθης

Η πολεοδομική εξέλιξη της Ξάνθης αποτελείται από τρεις βασικές φάσεις. Υπήρξε ως περιτοιχισμένος οικισμός ήδη από την Βυζαντινή περίοδο και εξελίχθηκε σε σημαντική πόλη κατά τη διάρκεια του 16ου αιώνα (Κουτσούκος, 2012). Το 1829, μεγάλος αριθμός

¹ Η ιστορική και κοινωνική αξία της περιοχής αναλύθηκαν σε τμήματα της εργασίας που δεν παρουσιάζονται αναλυτικά στο παρόν κείμενο.

κτηρίων κατεδαφίστηκε λόγω δύο ισχυρών σεισμών, όμως ξαναχτίσθηκαν κατά την περίοδο 1829-1860 (Μαυρίδης, 2009). Μετά από αυτό το στάδιο, η πόλη εξακολουθούσε να περικλείεται μέσα στα αρχικά της όρια, τα οποία αντιστοιχούν στην έκταση της σημερινής Παλιάς Πόλης.

Κατά τη δεύτερη φάση εξέλιξης και συγκεκριμένα το 1872, στην Ξάνθη μεταφέρθηκε η έδρα της Οθωμανικής διοίκησης και το αστικό κέντρο της πόλης οργανώθηκε σύμφωνα με τα τυπικά Οθωμανικά πολεοδομικά πρότυπα, επεκτείνοντας την πόλη προς τον νότο, με το Κουλιγιέ στη θέση της σημερινής κεντρικής πλατείας (Πεντάζος, 1979· Μελκίδη, 1991· Μαυρίδης, 2008). Παράλληλα, η κατασκευή της σιδηροδρομικής γραμμής Θεσσαλονίκη-Κωνσταντινούπολη ωφέλησε τις οικονομικές συναλλαγές και τις εμπορικές δραστηριότητες (Μελκίδη, 1991), ιδιαίτερα την εξαγωγή του καπνού (Μπακιρτζής, 2008). Η Ξάνθη οδηγήθηκε τότε στην πιο ευημερούσα φάση της ιστορίας της, μια περίοδο κατά την οποία ανοικοδομήθηκε η βιομηχανική ζώνη των καπναποθηκών και η συνοικία Χατζησταύρου από τους καπνεργάτες (Πατρίκιος κ.ά., 2008) (Σχήμα 1).

Σχήμα 1. Αποψη της Ξάνθης γύρω στο 1900, πριν την εγκατάσταση των προσφύγων.

Πηγή: Προσωπική συλλογή Τεφρωνίδη, Α.

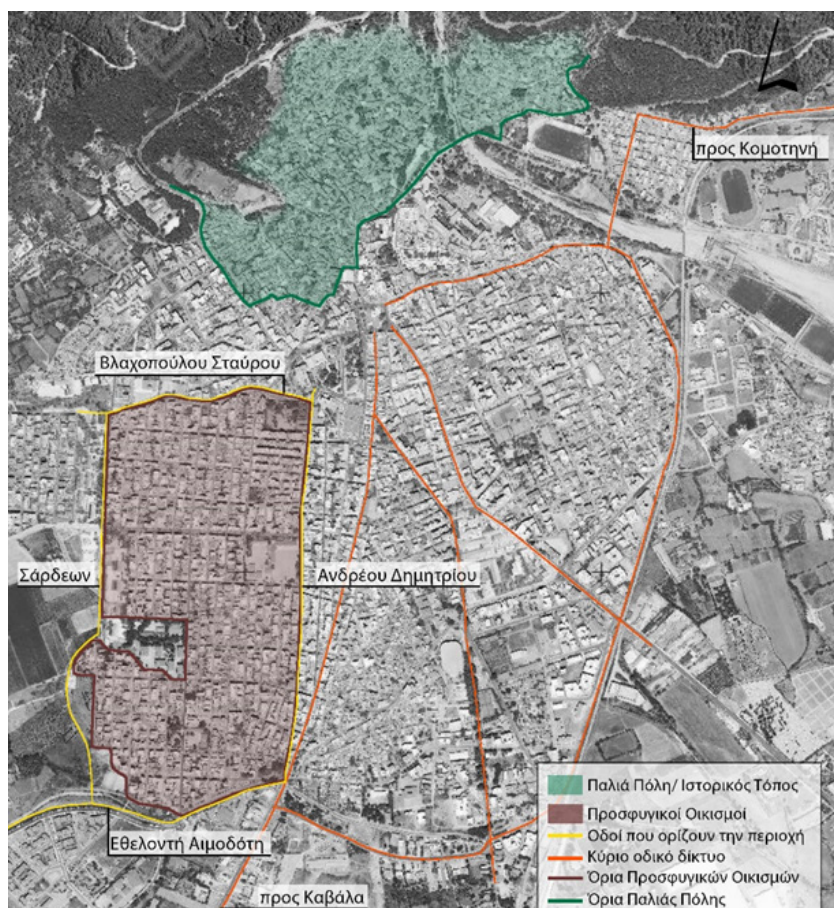
Η τρίτη φάση χαρακτηρίζεται από μια σειρά πολιτικών και κοινωνικών ταραχών. Κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων η Ξάνθη παραχωρήθηκε στη Βουλγαρία με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου το 1913 (Μαυρίδης, 2008), μέχρι την τελική της απελευθέρωση από τον ελληνικό στρατό στις 4 Οκτωβρίου 1919 (Ιωαννίδης, 1978· Κούκος, 1982) και την ενσωμάτωση με το Νέο Ελληνικό Κράτος το 1920 (Συνθήκη των Σεβρών: Treaty of Sevres,

1920). Η οικοδόμηση των αστικών προσφυγικών οικισμών πραγματοποιήθηκε σε αυτό το ιστορικό πλαίσιο.

2.2. Πολεοδομική εξέλιξη των οικισμών Κυψέλης και Στρατώνων

Η περιοχή μελέτης βρίσκεται στο νοτιοδυτικό τμήμα της Ξάνθης και ορίζεται από τις οδούς Εθελοντή Αιμοδότη, Σάρδεων, Βλαχοπούλου Σταύρου και Ανδρέου Δημητρίου (Σχήμα 2). Χτίστηκε σαν επέκταση των συνοικιών Χατζησταύρου και Δώδεκα Αποστόλων, διπλασιάζοντας την έκταση και τον πληθυσμό της πόλης (Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1935).

Σχήμα 2. Χάρτης όπου φαίνονται τα όρια της Παλιάς Πόλης της Ξάνθης και τα όρια της περιοχής μελέτης

Πηγή: Προσαρμοσμένο από Tsetine, 2017: 55

Το πρώτο βήμα για την μελέτη της διαχρονικής εξέλιξης της περιοχής ήταν να αποσαφηνιστούν τα όρια των προσφυγικών γειτονιών που χτίστηκαν από την ΕΑΠ και το ΤΠΠ. Σύμφωνα με παλαιότερη έρευνα, μέσα στα όρια της περιοχής μελέτης είχαν δημιουργηθεί τρεις προσφυγικοί οικισμοί με τις ονομασίες: Κυψέλη, Τσιμεντένια και Αστικός (Πατρίκιος κ.ά., 2008) (Σχήμα 4α). Οι μελετητές υποστηρίζουν ότι ο συνοικισμός της Κυψέλης ήταν γνωστός και ως «Χηρίτικα», καθώς οι συγκεκριμένες κατοικίες προορίζονταν να στεγάσουν χήρες και ορφανά παιδιά. Η προέλευση της ονομασίας είναι σωστή, όμως σε έγγραφα αλληλογραφίας του 1950, που βρέθηκαν κατά την διερεύνηση αρχειακού υλικού, αποκαλύφθηκε πως το όνομα «Χηρικά» είχε δοθεί στις κατοικίες που κτίστηκαν από το ΤΠΠ και όχι στον συνοικισμό της Κυψέλης (ΓΑΚ Ροδόπης).

Σχήμα 3. Ιστορικό τοπογραφικό διάγραμμα του 1947 όπου απεικονίζονται οι αστικοί προσφυγικοί οικισμοί Στρατώνων και Κυψέλης στην Ξάνθη.

Πηγή: ΓΑΚ Ροδόπης, φάκελος GRGSA_ROD_ADM021_F000001.

Βασική πηγή σε αυτό το στάδιο της έρευνας αποτέλεσε το τοπογραφικό σχέδιο αποτύπωσης της περιοχής, που έγινε το 1947 από τον μηχανικό Κωνσταντίνο Μπενάκη, αποτελεί αντίγραφο τοπογραφικού σχεδίου που χρονολογείται από το 1928 και βρέθηκε κατά την έρευνα στα Γενικά Αρχεία του Κράτους (ΓΑΚ) (Σχήμα 3). Στο εν λόγω σχέδιο αναφέρονται δύο οικισμοί με τις ονομασίες Στρατώνων και Κυψέλης (Σχήμα 4β). Παρέχει τα ακριβή όρια της έκτασης που δόθηκε στη διάθεση της ΕΑΠ και του ΤΠΠ, ενώ παράλληλα απεικονίζονται ορισμένα κτίρια με ιδιαίτερη σημασία. Πρόκειται για τα κτίσματα των Οθωμανικών στρατώνων, που δίνουν στον συνοικισμό Στρατώνων την ονομασία του, το

4ο Δημοτικό Σχολείο και μια αποθήκη πυρίτιδας , η οποία καταλαμβάνει πιθανόν για λόγους ασφαλείας, έκταση που αντιστοιχεί σε οκτώ οικοπέδα (Σχήμα 4β). Σύμφωνα με μαρτυρίες κατοίκων, η ονομασία «Τσιμεντένια» αντιστοιχεί σε ορισμένες μόνο κατοικίες του συγκεκριμένου συνοικισμού και όχι σε ξεχωριστό αστικό οικισμό λόγω του υλικού δόμησής τους, ενώ η ονομασία «Αστικός» επικράτησε γιατί από την περιοχή αυτή περνούσε το πρώτο αστικό λεωφορείο στην πόλη. Ακόμη, παρατηρείται πως η έκταση του οικισμού Κυψέλης το 1947 ορίζεται ανάμεσα στα δύο ρέματα.

Σχήμα 4. α) Οι οικισμοί Αστικός, Τσιμεντένια και Κυψέλη. β) Οι οικισμοί Στρατώνων και Κυψέλης, σύμφωνα με τοπογραφικό του 1947.

(α)

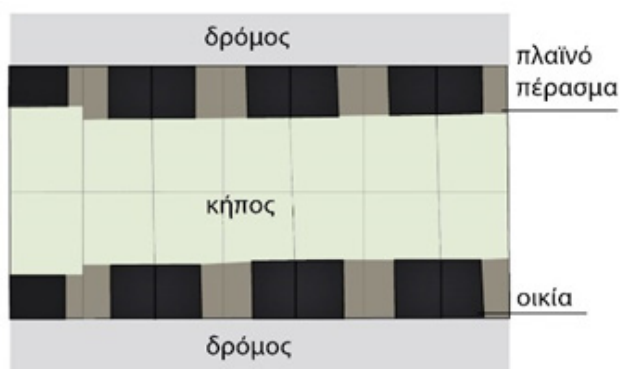
(β)

Πηγή: Προσαρμοσμένο από Tsetine, 2017: 58-59

Με την ίδρυση και οικοδόμηση των προσφυγικών οικισμών, εισήχθη στις ελληνικές πόλεις ένα νέο πολεοδομικό μοντέλο. Στην περίπτωση της Ξάνθης, το πολεοδομικό σύστημα των αστικών προσφυγικών οικισμών είναι απλό και αποτελείται από έναν Ιπποδάμειο κάναβο. Πιο συγκεκριμένα, ο οικισμός Στρατώνων οργανώνεται σε 68 οικοδομικά τετράγωνα και ο οικισμός Κυψέλης σε 28. Το τυπικό οικοδομικό τετράγωνο ήταν χωρισμένο σε οικόπεδα ορθογωνίου σχήματος και σχεδόν ίσης έκτασης (Σχήμα 5). Η κατοικία ήταν συνήθως σε επαφή με την οικοδομική γραμμή ενώ υπήρχε ένας κήπος στο πίσω μέρος κάθε κτηρίου. Τοπογραφικά διαγράμματα που βρέθηκαν στα ΓΑΚ αποκαλύπτουν πως αυτή η πολεοδομική οργάνωση ήταν συνηθισμένη και σε άλλους οικισμούς της επαρχίας.

Ο Α. Ζαρδαλίδης, ανταποκριτής της εφημερίδας Μακεδονικά Νέα, σε άρθρο του 1925 περιγράφει την περιοχή λέγοντας «Ο νέος συνοικισμός με τας ευθείας οδούς με τα ομοιόμορφα οικήματα και την ύδρευσίν του ... καταγοητεύει τον επισκέπτη» (Εξάρχου, 2013:140) (Σχήμα 6). Ωστόσο, η σημερινή εικόνα της περιοχής είναι πολύ διαφορετική.

Σχήμα 5. Διάγραμμα οργάνωσης ενός τυπικού οικοδομικού τετραγώνου των προσφυγικών οικισμών.

Πηγή: Προσαρμοσμένο από Tsetine, 2017: 61.

Το 1968, οι τοπικές αρχές ξεκίνησαν τη διαδικασία αποξήρανσης των ρεμάτων που διέσχιζαν την περιοχή (Εξάρχου, 1997), τα οποία μετατράπηκαν στις οδούς Εθελοντή Αιμοδότη και Βλαχοπούλου Σταύρου. Επίσης, οι δυσχερείς οικονομικές συνθήκες περιόριζαν την οικοδομική δραστηριότητα με αποτέλεσμα η περιοχή να διατηρεί ακόμη την διαμόρφωση του 1920 (Γιαννοπούλου – Ρουκούνη κ.ά., 1984).

Σημείο καμπής στην σύγχρονη εξέλιξη της Ξάνθης αποτέλεσε το 1976, όταν η Παλιά Πόλη κηρύχθηκε ως περιοχή προστασίας (ΦΕΚ 661/Β/17-5-1976). Από εκείνο το σημείο και έπειτα, η πόλη διαχωρίστηκε σε δύο ευρύτερες ζώνες: την Παλιά και την Νέα.

Επιπλέον, περίπου στην ίδια χρονική περίοδο, η πόλη έγινε η βάση για το 4ο Σώμα Στρατού ενώ παράλληλα εγκαταστάθηκε η Πολυτεχνική Σχολή του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Η έλευση στρατιωτικών υπαλλήλων, στρατιωτών και πολυάριθμων φοιτητών δημιούργησε αυξημένη ζήτηση για κατοικία.

Σχήμα 6. Η Ξάνθη το 1952. Στο βάθος διακρίνεται η περιοχή των συνοικισμών Κυψέλης και Στρατώνων.

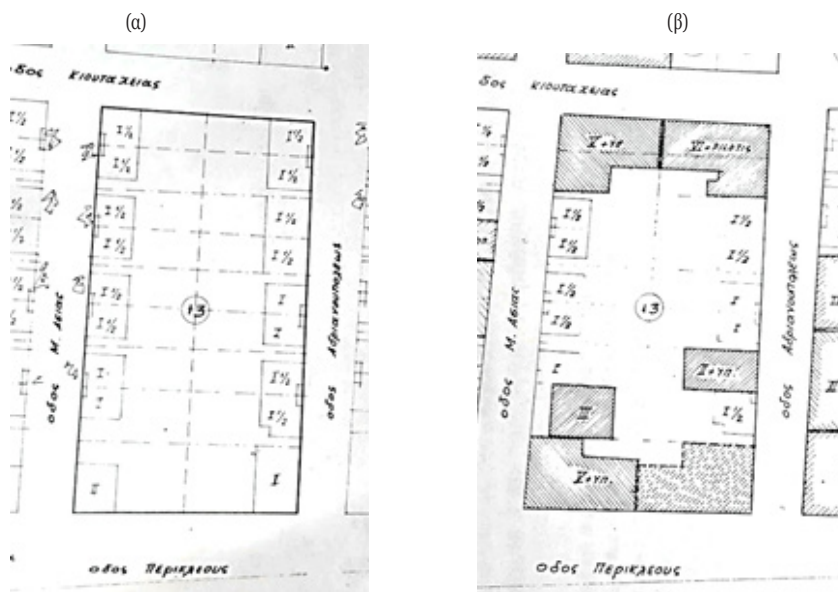

Πηγή: Προσωπική συλλογή Τ. Τεφρωνίδη

Ένα ακόμα σημαντικό στοιχείο που επηρέασε την ανάπτυξη της Ξάνθης ήταν η γενικότερη κοινωνική αλλαγή που συντελέστηκε. Η κοινά αποδεκτή γνώμη της εποχής ήταν πως οι κάτοικοι της πόλης όφειλαν να ακολουθήσουν τις τάσεις εκσυγχρονισμού που παρατηρούνταν στα περισσότερα μεγάλα ελληνικά αστικά κέντρα. Θα μπορούσε κανείς να πει πως η εγκατάλειψη της χαμηλής παραδοσιακής κατοικίας και η μετεγκατάσταση σε μοντέρνα διαμερίσματα ήταν όχι μόνο η επικρατούσα τάση, αλλά αποτελούσε και σύμβολο οικονομικής ευμάρειας. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την ισχύ των διατάξεων για την προστασία των ιστορικών κτηρίων μόνο στα πλαίσια της Παλιάς Πόλης και την έλλειψη ειδικών όρων δόμησης σε άλλα τμήματα της Ξάνθης (πχ. περιοχή καπναποθηκών), είχε ως αποτέλεσμα οι ζώνες εκτός των ορίων προστασίας να είναι ελεύθερες για ανοικοδόμηση παρά την ιστορική σημασία πολλών κτηρίων. Κατά την δεκαετία του '70 ξεκίνησε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από την κατεδάφιση κτισμάτων με αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον,

τη μαζική ανοικοδόμηση πολυκατοικιών με το σύστημα της αντιπαροχής και την εσωτερική μετανάστευση αγροτικών πληθυσμών προς την πόλη.

Σχήμα 7. α) Τοπογραφικό διάγραμμα που δείχνει την αρχική κατάσταση του οικοδομικού τετραγώνου Νο13 στον οικισμό Στρατώνων, β) Τοπογραφικό διαγραμμα που δείχνει τις αλλοιώσεις του οικοδομικού τετραγώνου Νο13 το 1979.

Πηγή: Αναστασοπούλου κ.ά. 1982: 220-221.

2.3. Υφιστάμενη κατάσταση της περιοχής μελέτης²

Σήμερα η περιοχή αποτελεί μια ενιαία ζώνη αμιγούς κατοίκησης, χωρίς να γίνονται αντιληπτά τα όρια των αρχικών οικισμών. Όπως αναφέρθηκε, μεγάλο μέρος των ιστορικών κατοικιών έχει αντικατασταθεί από πολυκατοικίες, ενώ παράλληλα τα εναπομείναντα οικοδομήματα απειλούνται συνεχώς με κατεδάφιση ή κατάρρευση λόγω κακής συντήρησης και της έλλειψης ενός πλαισίου προστασίας.

² Η υφιστάμενη κατάσταση της περιοχής αποτυπώθηκε χρησιμοποιώντας ως υπόβαθρο το πολεοδομικό σχέδιο του 1985. Για την επικαιροποίηση του σχεδίου χρησιμοποιήθηκε μια σειρά ορθοφωτογραφιών που βρέθηκαν μέσω του Εθνικού Κτηματολογίου, καθώς και εκτεταμένη in situ έρευνα. Το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας είναι τρεις χάρτες που δείχνουν τη διαχρονική εξέλιξη του δομημένου χώρου και την σταδιακή του κυριάρχηση πάνω στο αδόμητο περιβάλλον.

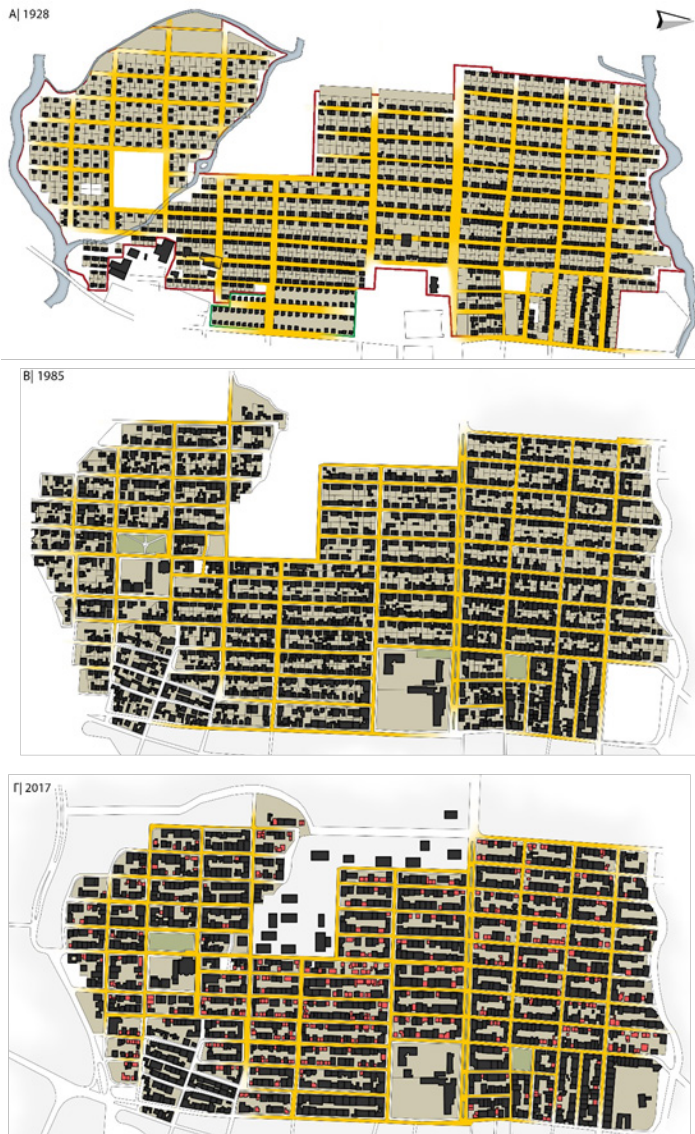
Τα γεωμετρικά χαρακτηριστικά όπως ο κάναβος των δρόμων, το σχήμα και το μέγεθος των οικοδομικών τετραγώνων παραμένουν τα ίδια και σήμερα, εκτός από μικρές διαφορές που αφορούν κυρίως στη δημιουργία νέων οικοδομικών τετραγώνων και δημόσιων ελεύθερων χώρων. Οι πολυκατοικίες και άλλες σύγχρονες κατασκευές έχουν αντικαταστήσει τις προσφυγικές κατοικίες (Σχήμα 9). Ο δομημένος χώρος έχει κυριαρχήσει σταδιακά πάνω στο αδόμητο περιβάλλον διαταράσσοντας τον αρχικό σχεδιασμό που βασιζόταν στο σύστημα δρόμος-κατοικία-κήπος, το οποίο σήμερα έχει σχεδόν χαθεί πέρα από ορισμένα σημεία. Παρατηρείται επίσης ότι το σχέδιο πόλης διατήρησε τα όριά του, με αποτέλεσμα η ανάγκη για περισσότερο χώρο να οδηγήσει στην κατασκευή πολυώροφων κτηρίων, αντί στην επέκταση της πόλης μέσω της δημιουργίας νέων οικιστικών περιοχών.

Σχήμα 8. α) Εμφανές ίχνος προσφυγικής κατοικίας επάνω σε πλαϊνή όψη πολυκατοικίας - Αστικό κενό, β) Προσφυγική κατοικία στον οικισμό Στρατώνων – Εμφανής η έντονη διαφορά ύψους σε σχέση με την γειτονική πολυκατοικία.

Πηγή: Προσωπικό αρχείο.

Σχήμα 9. Διάγραμμα που δείχνει την διαχρονική πολεοδομική εξέλιξη των οικισμών Στρατώνων και Κυψέλης, στις χρονολογίες 1928, 1985 και 2017.

Πηγή: Προσαρμοσμένο από Tsetine, 2017: 64

Ακόμη, στη σημερινή κατάσταση γίνεται εμφανής η έννοια του αστικού κενού (lacuna). Υπάρχουν σημεία όπου οι προσφυγικές κατοικίες έχουν κατεδαφιστεί εντελώς

αφήνοντας στην θέση τους κενά οικόπεδα με μόνη απόδειξη της ύπαρξής τους το ίχνος του κτηρίου επάνω στην γειτονική πολυκατοικία (Σχήμα 8α). Σε άλλες περιπτώσεις, η προσφυγική κατοικία έχει κοπεί στη μέση, καθώς μόνο η μία ιδιοκτησία έχει αντικατασταθεί με νέα πολυώροφη κατασκευή (Σχήμα 8β).

3. ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ³

3.1. Αποτύπωση του υφιστάμενου ιστορικού κτηριακού αποθέματος

Η αποτύπωση των υφιστάμενων ιστορικών κτηρίων διεξήχθη μέσω της φωτογραφικής τους τεκμηρίωσης μαζί με την παράλληλη αναγνώριση της τοποθεσίας τους μέσα στον σύγχρονο αστικό ιστό. Το επόμενο βήμα αποτέλεσε η ταύτιση της σημερινής κατάστασης με το ιστορικό τοπογραφικό διάγραμμα του 1947. Αυτή η διαδικασία ήταν απαραίτητη για την κατανόηση του ποιες από τις αρχικές προσφυγικές κατοικίες αντιστοιχούν στα διασωζόμενα κτίσματα.

Σχήμα 10. Διάγραμμα στο οποίο φαίνεται ο αριθμός των διασωζόμενων κατοικιών σε σύγκριση με την αρχική κατάσταση.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

3 Το αριθμητικό σύστημα του παλιού τοπογραφικού χρησιμοποιήθηκε για την ονομασία των κτηρίων μέσω της ακόλουθης κωδικοποίησης: Αρχικό γράμμα οικισμού (Σ για Στρατώνων και Κ για Κυψέλης)_αριθμός οικοδομικού τετραγώνου_ αριθμός οικοπέδου _γράμμα ιδιοκτησίας (Α ή Β). Για παράδειγμα το όνομα Σ_12_102_Α σημαίνει πως το συγκεκριμένο κτήριο βρίσκεται στον οικισμό Στρατώνων, στο οικοδομικό τετράγωνο με αριθμό 12, στο οικόπεδο 102 και είναι η ιδιοκτησία Α. Καθώς στο παλιό τοπογραφικό δεν υπήρχε αρίθμηση για τα κτήρια που κατασκευάστηκαν από το ΤΠΠ, δημιουργήθηκε νέα αρίθμηση και τα κτήρια έλαβαν ονομασία σύμφωνα με την ίδια λογική.

Από το σύνολο των 1650 κατοικιών σήμερα διασώζονται μόνο οι 339 (Σχήμα 10). Η έντονη αστικοποίηση έχει αλλοιώσει την ιστορική περιοχή σε τέτοιο βαθμό ώστε να μην υπάρχουν αυτούσια οικοδομικά τετράγωνα όπως φαίνεται στον χάρτη του Σχήματος 11.

Σχήμα 11. Χάρτης όπου παρουσιάζονται οι υφιστάμενες προσφυγικές κατοικίες με κίτρινο χρώμα.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

3.2. Καθορισμός κριτηρίων αξιολόγησης

Προκειμένου η εργασία αυτή να εντάσσεται σε ένα ρεαλιστικό πλαίσιο, ανέκυψε η ανάγκη προσδιορισμού συγκεκριμένων κριτηρίων σύμφωνα με τα οποία πρέπει να αξιολογείται ένα ιστορικό κτήριο ή αστική περιοχή. Κρίνεται πως η αναφορά στους διεθνώς αναγνωρισμένους χάρτες αποτελεί την περισσότερο αντικειμενική πηγή προκειμένου να παρουσιασθεί το πνεύμα της εποχής μας σχετικά με τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Με αφετηρία τον Χάρτη της Βενετίας, ο οποίος εγκρίθηκε από το ICOMOS το 1965, οφείλει να αναφερθεί ο ορισμός του «ιστορικού μνημείου». Από την αποδοχή αυτού του εγγράφου και έπειτα, η επιστημονική κοινότητα άρχισε να θεωρεί ως «μνημείο» όχι μόνο το «...μεμονωμένο αρχιτεκτονικό έργο αλλά και την αστική ή αγροτική τοποθεσία που μαρτυρεί έναν ιδιαίτερο πολιτισμό, μια σημαντική εξέλιξη ή ένα ιστορικό γεγονός» με την θεώρηση αυτή να εμπεριέχει τόσο τα μεγαλειώδη έργα αρχιτεκτονικής όσο και ταπεινά κτίσματα που απέκτησαν πολιτιστική αξία σταδιακά (ICOMOS, 1964, άρθρο 1).

Το 1987 εγκρίθηκε από το ICOMOS ο Χάρτης της Ουάσιγκτον, που αφορά αποκλειστικά την προστασία ιστορικών πόλεων και αστικών περιοχών, αντικατοπτρίζοντας τον ενδιαφέρον των επιστημόνων προς αυτή την κατεύθυνση, και αποτελεί απόδειξη για την αναγνώριση της ανάγκης για προστασία των ιστορικών τμημάτων των πόλεων σε παγκόσμιο επίπεδο. Σύμφωνα με το κείμενο αυτό, οι ποιότητες που πρέπει να διατηρηθούν είναι ο ιστορικός χαρακτήρας της πόλης ή της αστικής περιοχής και όλα εκείνα τα στοιχεία, υλικά και άυλα, που τον εκφράζουν (ICOMOS, 1987, άρθρο 1). Πιο συγκεκριμένα, αυτά περιλαμβάνουν α) τα γεωμετρικά χαρακτηριστικά του αστικού ιστού, β) τη σχέση των κτηρίων με το αδόμητο περιβάλλον και τους χώρους πρασίνου, γ) το εσωτερικό και εξωτερικό των κτισμάτων, δ) τη σχέση όλης της πόλης ή αστικής περιοχής με το ευρύτερο περιβάλλον της, φυσικό και ανθρωπογενές, και τέλος ε) τις διάφορες λειτουργίες που έχουν φιλοξενηθεί στην περιοχή (ICOMOS, 1987, άρθρο 1).

Στα επόμενα χρόνια παράλληλα με την έγκριση ποικίλων κατευθυντήριων Χαρτών και Συμβάσεων, πραγματοποιήθηκε μια προσπάθεια για την προώθηση της προστασία του «πνεύματος ενός τόπου», του γνωστού *genius loci*, με επιστέγασμα την Διακήρυξη του Κεμπέκ το 2008. Αναγνωρίζοντας ότι το «πνεύμα του τόπου» αποτελεί τον συγκερασμό υλικών και άυλων στοιχείων, όπως οι αναμνήσεις, οι προφορικές αφηγήσεις και οι κοινωνικές αξίες, διακηρύσσει ότι η άυλη κληρονομιά προσδίδει πλουσιότερο και ολοκληρωμένο νόημα στον όρο «κληρονομιά» και πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σε κάθε περίπτωση (ICOMOS, 2008).

Ακόμα, οι Αρχές της Βαλέτας για την Προστασία και τη Διαχείριση Ιστορικών Πόλεων και Αστικών Περιοχών (2012), ορίζουν μια προστατευόμενη περιοχή ως «... οποιοδήποτε

μέρος μιας πόλης που αντιπροσωπεύει μια ιστορική περίοδο ή στάδιο ανάπτυξης της πόλης». Παρατηρείται πως στην περίπτωση αυτή, η ιστορική σημασία ενός τόπου είναι ενσωματωμένη στον ορισμό μιας περιοχής διατήρησης. Επιπλέον, ο Χάρτης Burra (ICOMOS, 2013, άρθρο 1.2), μέσα στον όρο της Πολιτιστικής Σημασίας, συγκεντρώνει ποιότητες όπως η αισθητική, η ιστορική, η επιστημονική, η κοινωνική και η πνευματική. Βλέπουμε ότι κοινός τόπος όλων των παραπάνω κειμένων είναι πρωταρχικά η ιστορικότητα, η συσχέτιση της εκάστοτε περιοχής ή κτηρίου με σημαντικά στοιχεία άυλης κληρονομιάς και στην συνέχεια τα υλικά γνωρίσματα.

Πέρα όμως από τις κατευθυντήριες οδηγίες των Διεθνών Χαρτών και Συμβάσεων, οφείλεται να ληφθεί υπόψη η ισχύουσα ελληνική νομοθεσία προκειμένου να καθοριστούν τα κτήρια που είναι δυνατό να προστατευθούν θεσμικά. Σύμφωνα με τον ισχύοντα Αρχαιολογικό Νόμο 3028/2002, ως Νεότερα Μνημεία θεωρούνται όσα χρονολογούνται μετά το 1830, ενώ παράλληλα προβλέπεται η προστασία νεότερων πολιτιστικών αγαθών που έχουν δημιουργηθεί μέσα στα εκάστοτε τελευταία εκατό χρόνια (ΦΕΚ 153 Α, 28/06/2002). Οι αστικοί προσφυγικοί οικισμοί της Ξάνθης ανήκουν στην τελευταία κατηγορία καθώς από την ανέγερση του πρώτου κτίσματος έχουν περάσει ενενήντα έξι χρόνια.

Λαμβάνοντας υπόψη όσα έχουν αναφερθεί παραπάνω, η έρευνα κατέληξε ότι τα βασικά κριτήρια αξιολόγησης είναι η ιστορική και η κοινωνική σημασία του τόπου σε συνδυασμό με το αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον.

3.3. Αξιολόγηση του υφιστάμενου ιστορικού κτηριακού αποθέματος

Η περιοχή μελέτης αξιολογήθηκε συνολικά με βάση τα καθορισμένα κριτήρια προκειμένου να εξετασθεί εάν αξίζει να ενταχθεί σε ένα πλαίσιο προστασίας.

Η ιστορική σημασία των υπό μελέτη προσφυγικών οικισμών έγκειται όχι μόνο στο γεγονός ότι η δημιουργία τους ήταν επακόλουθο σημαντικών πολιτικών και κοινωνικών στιγμών της νεότερης ελληνικής ιστορίας, αλλά και στο ότι συνδέεται με την δράση της Κοινωνίας των Εθνών στην Ελλάδα, κάτι που προσδίδει διεθνή χαρακτήρα στην προσπάθεια μόνιμης εγκατάστασης των προσφύγων.

Η κοινωνική σημασία της περιοχής εντοπίζεται στην εγκατάσταση του νέου πληθυσμού, στην αλληλεπίδρασή του με την κοινωνία υποδοχής, που είχε σαν αποτέλεσμα την σημερινή πληθυσμιακή σύσταση της πόλης και τη διαμόρφωση της τοπικής κουλτούρας, και ακόμη πιο σημαντικά στον απόηχο ενός διαφορετικού τρόπου ζωής. Στους προσφυγικούς οικισμούς παρατηρούνταν ένα πολύ ενδιαφέρον φαινόμενο. Όπως αναφέρθηκε είχαν οικοδομηθεί σε περιαστικές ζώνες με αποτέλεσμα ο χωρικός διαχωρισμός να τους επιβάλλει μια εσωστρέφεια (Αναγνωστοπούλου, 2006, 260-261).

Αντίθετα, στο πλαίσιο του οικισμού αναπτύχθηκε ένας εξωστρεφής τρόπος ζωής με υψηλή αίσθηση της κοινότητας, που πιθανόν να σχετίζεται με την προσπάθεια προάσπισης των κοινών τους διεκδικήσεων πέρα από την κοινωνικότητα που ίσως είχαν έμφυτη ως άτομα. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι μεγάλο μέρος της καθημερινότητας εξελισσόταν στον δημόσιο χώρο. Ο βιώσιμος χώρος της κατοικίας επεκτεινόταν προς τον δρόμο με το κατώφλι και την εσοχή της εισόδου να γίνεται σημείο συγκέντρωσης, όπως μαρτυρείται και σε παλιές φωτογραφίες (Σχήμα 12).

Σχήμα 12. Γυναίκες παρακολουθούν μαθήματα ραπτικής μπροστά σε προσφυγική κατοικία του συνοικισμού Στρατώνων, 1952. Το κατώφλι της εισόδου χρησιμοποιείται ως χώρος για δραστηριότητες της καθημερινής ζωής.

Πηγή: Προσωπικό αρχείο Σ. Μπλατατζή

Στην συνέχεια, παρατηρώντας την γεωγραφική κατανομή των υφιστάμενων προσφυγικών κατοικιών αποκαλύφθηκε πως δεν αποτελούν ένα συνεκτικό σύνολο. Αντίθετα, πρόκειται για διάσπαρτα κτήρια με αποτέλεσμα ο αστικός ιστός να αποτελείται σε μεγαλύτερο ποσοστό από σύγχρονες κατασκευές παρά από το ιστορικό κτηριακό απόθεμα, γεγονός που δυσχεραίνει την θέσπιση μιας ενιαίας ζώνης διατήρησης.

Σχήμα 13. Τοπογραφικό διάγραμμα οικισμών Χίλια και Δεκαοκτώ στην Καβάλα.

Πηγή: Αρχείο Εφορείας Νεότερων Μνημείων Εζάνθης.

Σχήμα 14. Τοπογραφικό διάγραμμα οικισμού Πεντακόσια στην Καβάλα.

Πηγή: Αρχείο Εφορείας Νεότερων Μνημείων Ξάνθης.

Κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστεί σε αυτό το σημείο το παράδειγμα των αστικών προσφυγικών οικισμών Χίλια ή Βύρωνας, Πεντακόσια και Δεκαοκτώ στην πόλη της Καβάλας⁴. Σύμφωνα με Προεδρικό Διάταγμα της 20ης Απριλίου 2013, οι οικισμοί αυτοί χαρακτηρίστηκαν ως Ιστορικοί Τόποι στο σύνολό τους. Αποτελούνται σήμερα από 164, 87 και 17 κτίσματα, ενώ αρχικά αυτά ήταν 403, 96 και 18 αντίστοιχα (Κονδυλίδου, Μπαλτζοπούλου, Τρακοσοπούλου, 2010). Βλέπουμε ότι ο οικισμός Δεκαοκτώ έχει παραμείνει σχεδόν αυτούσιος, ενώ το ίδιο ισχύει και για τον οικισμό Πεντακόσια που έχει χάσει εννέα κατοικίες. Μόνο ο οικισμός Χίλια έχει υποστεί τις συνέπειες της σύγχρονης ανοικοδόμησης. Μια πρώτη διαφορά λοιπόν, σε σχέση με τους οικισμούς Στρατώνων και Κυψέλης στην Ξάνθη, είναι πως το υφιστάμενο ιστορικό κτηριακό απόθεμα είναι πολύ κοντά αριθμητικά στην αρχική κατάσταση. Ακόμη, από τα τοπογραφικά σχέδια των οικισμών της Καβάλας (Σχήμα 13,14) διακρίνεται ότι έχουν διατηρήσει την αρχική τους

4 Τα τοπωνύμια των οικισμών, με εξαίρεση τον οικισμό Δεκαοκτώ, προέρχονται όχι από τον αριθμό των κτηρίων που κατασκευάστηκαν αλλά από εκείνων των οικογενειών που στεγάστηκαν σε αυτά (Κονδυλίδου, Μπαλτζοπούλου, Τρακοσοπούλου, 2010).

πυκνότητα και αποτελούν ιστορικά σύνολα που περιβάλλονται από τον σύγχρονο ιστό. Αυτή είναι η σημαντικότερη διαφορά που εντοπίζεται συγκριτικά με την περιοχή μελέτης, που δεν υποβαθμίζει σε καμία περίπτωση την αξία των οικισμών της Ξάνθης, υποδηλώνει όμως την ανάγκη για άλλο είδος θεσμικής προστασίας. Έτσι, καθώς η αρχική υπόθεση της εργασίας για την θέσπιση μιας νέας ζώνης διατήρησης φαίνεται ως μη ρεαλιστικό σενάριο, προτείνονται κηρύξεις μεμονωμένων κτηρίων ως διατηρητέα.

Έχοντας αποδείξει την συνολική ιστορική και κοινωνική αξία της περιοχής μελέτης, τα κτήρια αξιολογήθηκαν ένα προς ένα με γνώμονα το αρχιτεκτονικό τους ενδιαφέρον, κάτι που επηρεάζεται τόσο από τα μορφολογικά γνωρίσματα του κτίσματος όσο και από την κατάσταση διατήρησής, τον βαθμό αλλοίωσης και την χρήση του.

Σχήμα 15. Χάρτης μορφολογικού ενδιαφέροντος των υφιστάμενων προσφυγικών κατοικιών

Πηγή: Προσαρμοσμένο από Tsetine, 2017: 95.

Όσον αφορά τη Μορφολογία, δημιουργήθηκαν οι εξής τέσσερις κατηγορίες: α) Υψηλό ενδιαφέρον, β) Ενδιαφέρον, γ) Μόνο ενδιαφέροντα στοιχεία και τέλος δ) Απλή μορφολογία (Σχήμα 16α, β, γ, δ). Η γεωγραφική κατανομή των παραπάνω κατηγοριών φαίνεται στο Σχήμα 15. Παρατηρεί κανείς ότι τα κτήρια στον οικισμό Κυψέλης έχουν απλή μορφολογία χωρίς καθόλου διάκοσμο σε συνδυασμό με απλή τυπολογία. Αντίθετα, τα κτίσματα του οικισμού Στρατώνων έχουν πιο περίτεχνες προσόψεις ενσωματώνοντας διακοσμητικά

στοιχεία που συναντά κανείς στις αρχοντικές κατοικίες της Παλιάς Πόλης όπως είναι οι διακοσμητικές κορνίζες, γείσα, ψευδοπαραστάδες με ραβδώσεις και εγχάρακτες διακοσμήσεις (Λιανός, 2008). Παρά τη συνεκτικότητα του πολεοδομικού ιστού και την ομοιομορφία που μαρτυρούν οι παλιές φωτογραφίες (Σχήμα 17), ο αριθμός των κατοικιών που μοιάζουν μεταξύ τους είναι περιορισμένος. Μια εξήγηση για αυτό είναι ο διαχωρισμός των διπλοκατοικιών σε δύο ξεχωριστές ιδιοκτησίες. Ως αποτέλεσμα, χρησιμοποιήθηκαν διαφορετικά διακοσμητικά μοτίβα, κουφώματα κ.λπ. ανάλογα με την αισθητική και την οικονομική δυνατότητα του ιδιοκτήτη. Έτσι μπορεί κανείς να παρατηρήσει περιπτώσεις που η μία ιδιοκτησία είναι έντονα διακοσμημένη ή χρωματισμένη, ενώ η διπλανή έχει απλούστερη μορφή (Σχήμα 18 α, β).

Σχήμα 16. Παραδείγματα υποκατηγοριών του χάρτη μορφολογικού ενδιαφέροντος. α) Κτήριο Σ_17_6_B, «Υψηλό ενδιαφέρον», β) Κτήριο Σ_13_48_A, «Ενδιαφέρον», γ) Κτήριο Σ_29B_94_B, «Ενδιαφέροντα στοιχεία», δ) Κτήριο Σ_30_156_B, «Απλή μορφολογία».

(α)

(β)

(γ)

(δ)

Πηγή: Προσωπικό αρχείο.

Σχήμα 17. Φωτογραφία όπου διακρίνεται η περιοχή μελέτης το 1947. Από απόσταση δίνει την εντύπωση ενός συνόλου ομοιόμορφων κατοικιών.

Πηγή: Προσωπική συλλογή Μαυρίδη Δ

Σχήμα 18. Παράδειγμα διαφορετικής αντιμετώπισης των δύο ξεχωριστών ιδιοκτησιών. α) Προσφυγική κατοικία Σ_41_279_AB, β) Προσφυγική κατοικία Σ_49_211_AB

(α)

(β)

Πηγή: Προσωπικό αρχείο.

Στη συνέχεια, τα κτήρια διαχωρίστηκαν σε κατηγορίες με γνώμονα την υφιστάμενη κατάσταση (Πολύ Καλή, Καλή, Μέτρια, Κακή, Ερείπιο), τον βαθμό αλλοίωσης (Αυθεντικό, Αυθεντικό – Μικρές Αλλαγές, Ενσωματωμένο σε άλλη δομή, Μέτρια Αλλοίωση, Υψηλή Αλλοίωση) και το αν χρησιμοποιούνται ή όχι (σε Χρήση, Χωρίς Χρήση, Ερείπιο). Με τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, δημιουργήθηκαν τρεις χάρτες που δείχνουν τη γεωγραφική κατανομή κάθε κατηγορίας (Σχήμα 19, 20, 21).

Σχήμα 19. Χάρτης κατάστασης διατήρησης των υφιστάμενων προσφυγικών κατοικιών.

Πηγή: Προσαρμοσμένο από Tsetine, 2017: 99.

Σχήμα 20. Χάρτης βαθμού αλλοίωσης των υφιστάμενων προσφυγικών κατοικιών.

Πηγή: Προσαρμοσμένο από Tsetine, 2017: 100.

Σχήμα 21. Χάρτης κατηγοριοποίησης των υφιστάμενων προσφυγικών κατοικιών αναλόγ με τη χρήση.

Πηγή: Προσαρμοσμένο από Tsetine, 2017: 101.

Η πλειοψηφία των ιστορικών κτηρίων (61.7%) είναι σε καλή κατάσταση. Το γεγονός αυτό δεν σημαίνει πως όλο το ποσοστό θα έπρεπε να κηρυχθεί ως διατηρητέο, καθώς αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει τόσο τα αυθεντικά κτήρια όσο και εκείνα που έχουν αλλοιωθεί σημαντικά. Οι διάφορες υποκατηγορίες της Υφιστάμενης Κατάστασης (Σχήμα 22α, β, γ, δ, ε) είναι ισάξια κατανεμημένες μέσα στην περιοχή εκτός από τα κτήρια που χαρακτηρίζονται ως σε Πολύ Καλή Κατάσταση. Αυτές οι περιπτώσεις παρατηρούνται μόνο στον οικισμό Στρατώνων και αποτελούν δομές με υψηλό μορφολογικό ενδιαφέρον. Για τον λόγο αυτόν, έχουν διατηρηθεί χωρίς να υποστούν ιδιαίτερες αλλαγές. Τα κτήρια αυτά είναι 13 και χαρακτηρίζονται ως Αυθεντικά ή Αυθεντικά με μικρές αλλαγές.

Σχήμα 22. Παραδείγματα υποκατηγοριών του χάρτη υφιστάμενης κατάστασης. α) Κτήριο Σ_27_165, «Πολύ καλή κατάσταση», β) Κτήριο Σ_38_318_B, «Καλή κατάσταση», γ) Κτήριο Σ_46_157_A, «Μέτρια κατάσταση», δ) Κτήριο Σ_42_265_A, «Κακή κατάσταση», ε) Κτήριο Σ_48_204, «Ερείπιο».

(α)

(β)

(γ)

(δ)

(ε)

Πηγή: Προσωπικό αρχείο.

Σχήμα 23. Παραδείγματα υποκατηγοριών του χάρτη βαθμού αλλοίωσης. α) Κτήριο Σ_21_164_A, «Αυθεντικό», β) Κτήριο Σ_48_187, «Αυθεντικό με μικρές αλλαγές», γ) Κτήριο Σ_67_Γ, «Μέτρια αλλοίωση», δ) Κτήριο Σ_52_237_A, «Ενσωματωμένο σε άλλη δομή», ε) Κτήριο Σ_62_67_A, «Υψηλή αλλοίωση».

(α)

(β)

(γ)

(δ)

(ε)

Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Σχήμα 24. Χάρτης όπου παρουσιάζονται: με πράσινο χρώμα οι προσφυγικές κατοικίες που κρίνονται κατάλληλες για χαρακτηρισμό ως διατηρητέες ενώ με κόκκινο χρώμα τα υπόλοιπα ιστορικά κτήρια.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Το μεγαλύτερο μέρος του ιστορικού κτηριακού αποθέματος ανήκει στην υποκατηγορία «Αυθεντικό με μικρές αλλαγές». Οι πιο σοβαρές αλλοιώσεις είναι οι εξής:

η προσθήκη όγκων στα πλάγια των κατοικιών, η αντικατάσταση όλων των αρχικών ανοιγμάτων με σύγχρονα, η δημιουργία αναρτημένων εξωστών, η προσθήκη εξωτερικών στοιχείων όπως στέγαστρα ή γυάλινες πόρτες που καλύπτουν το κατώφλι σε εσοχή, και η επικάλυψη των όψεων με επένδυση πλακιδίων ή πέτρας. Οι αλλοιώσεις παρατηρούνται είτε μεμονωμένα είτε σε συνδυασμούς, μειώνοντας την αισθητική αξία των κτηρίων (Σχήμα 23α, β, γ, δ, ε).

Από τον τρίτο χάρτη, γίνεται εμφανές πως η πλειοψηφία των κτηρίων κατοικείται. Θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει πως αυτό το γεγονός εξηγεί όχι μόνο την καλή κατάσταση των κτισμάτων αλλά και τις περιπτώσεις υψηλής αλλοίωσης. Είναι απολύτως κατανοητό πως οι ιδιοκτήτες προχώρησαν σε ποικίλες αλλαγές προκειμένου να συνεχίσουν να χρησιμοποιούν τις κατοικίες και να τις προσαρμόσουν στις απαιτήσεις της σύγχρονης ζωής. Ακόμη, παρατηρείται πως τα άδεια, χωρίς χρήση, κτήρια βρίσκονται σε κακή ή ακόμα και ερειπωμένη κατάσταση και είναι αυτά που χαρακτηρίζονται ως αυθεντικά, ακριβώς γιατί εγκαταλείφθηκαν και δεν αλλοιώθηκαν με το πέρασμα του χρόνου.

Ο τελικός αριθμός των ιδιοκτησιών που κρίθηκε ότι πληρούν τα κριτήρια της αξιολόγησης ανέρχεται στις 210 και παρουσιάζεται στον χάρτη που ακολουθεί (Σχήμα 24).

4. ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Η διαδικασία των μεμονωμένων κηρύξεων προτείνεται να διεξαχθεί σε τρία στάδια. Αρχικά, θα έπρεπε να κηρυχθούν τα κτήρια που βρίσκονται σε κίνδυνο λόγω της πολύ κακής κατάστασής τους, και για τον λόγο αυτό χρήζουν άμεσης προστασίας και σωστικών μέτρων. Αυτές οι προσφυγικές κατοικίες είναι ευάλωτες στον κίνδυνο της κατάρρευσης και κατεδάφισης, ενώ παράλληλα αποτελούν εστίες μόλυνσης για την περιοχή εξαιτίας της εγκατάλειψης που υφίστανται, της άναρχης βλάστησης που καταλαμβάνει τον περιβάλλοντα χώρο τους και της μετατροπής τους σε τόπο συγκέντρωσης απορριμμάτων. Σε δεύτερο στάδιο θα πρέπει να προστατευθούν όλα τα κτήρια που παρουσιάζουν υψηλό μορφολογικό ενδιαφέρον και τέλος να κηρυχθούν τα κτίσματα που εμφανίζουν μικρές αλλοιώσεις.

Ακόμη, κρίνεται απαραίτητη η υιοθέτηση του συστήματος που εφαρμόστηκε και στην περίπτωση της Παλιάς Πόλης της Ξάνθης, δηλαδή ο καθορισμός βαθμών προστασίας (ΦΕΚ 1097/Δ' /14-12-1995). Έτσι, τα κτήρια που παρουσιάζουν τόσο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον όσο και αυθεντικότητα προτείνεται να ενταχθούν στην κατηγορία με βαθμό προστασίας Α. Αυτό σημαίνει πως θα πρέπει να προστατεύονται συνολικά, κάτι που συνεπάγεται την διατήρηση και αποκατάσταση της μορφής και κατασκευαστικής τους δομής, ενώ θα απαγορεύονται οι οποιεσδήποτε προσθήκες αλλοιώνουν την αρχική τυπολογία και τις όψεις του κτηρίου. Στην δεύτερη κατηγορία με βαθμό προστασίας Β, θα ενταχθούν όσα

κτίσματα εμφανίζουν μικρές αλλοιώσεις και θα προστατευθούν μόνο τα κελύφη και οι όψεις τους. Τέλος, στην τρίτη κατηγορία με βαθμό προστασίας Γ θα ενταχθούν όλα τα υπόλοιπα κτήρια που κρίθηκαν άξια θεσμικής προστασίας. Σε αυτά το κέλυφος και οι όψεις προστατεύονται μερικώς. Και στους δυο τελευταίους βαθμούς προστασίας προβλέπεται η αφαίρεση στοιχείων που αλλοιώνουν το σύνολο.

Σχήμα 25. Κτήριο Σ_43. Περίπτωση διπλοκατοικίας όπου μόνο η μία ιδιοκτησία παρουσιάζει μορφολογικό ενδιαφέρον. Ωστόσο προτείνεται προς διατήρηση το σύνολο του κτηρίου.

Πηγή: Προσωπικό αρχείο.

Σχήμα 26. Κτήρια Σ_36_148_A, Σ_36_148_B, Σ_36_147_AB. Οι κατοικίες αυτές αποτελούν ένα από τα λίγα σύνολα. Προτείνονται προς διατήρηση γιατί διατηρούν την αρχική μορφή του αστικού ιστού παρά τις μεταγενέστερες αλλοιώσεις.

Πηγή: Προσωπικό αρχείο.

Επιπλέον σε περιπτώσεις ορισμένων διπλοκατοικιών όπου μόνο η μία από τις δύο ιδιοκτησίες καλύπτει τις προϋποθέσεις της κήρυξης ως διατηρητέα, θεωρείται αναγκαίο να κηρυχθεί και η δεύτερη ιδιοκτησία (Σχήμα 25). Με τον τρόπο αυτό μπορούν να αποφευχθούν ζητήματα που θα δημιουργούσε μια πιθανή μελλοντική κατεδάφιση, ενώ παράλληλα διατηρείται η τυπολογία της αρχικής κατοικίας. Επίσης, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να διατηρηθούν οι ιστορικές κατοικίες μέσα στο αρχικό τους περιβάλλον όπου αυτό είναι δυνατό και να ληφθούν μέτρα ενάντια σε περαιτέρω αλλοιώσεις. Συμπερασματικά, αυτό δικαιολογεί την κήρυξη ως διατηρητέων κτηρίων που δεν είναι απαραίτητα ενδιαφέροντα από αρχιτεκτονική άποψη. Για παράδειγμα, υπάρχουν περιπτώσεις κατοικιών που δεν είναι απόλυτα αυθεντικές, διατηρούν όμως την αρχική τους διάταξη εν σειρά, αποτελώντας έτσι ένα μικρό σύνολο (Σχήμα 26), ή περιπτώσεις όπου η αρχική διπλοκατοικία έχει επεκταθεί και οι αρχικές ιδιοκτησίες έχουν καταλήξει να αποτελούν μέρος δυο νέων κτηρίων (Σχήμα 27).

Σχήμα 27. Κτήριο Σ_21_108_A. Περίπτωση όπου προτείνεται προς διατήρηση και η νέα προσθήκη.

Πηγή: Προσωπικό αρχείο.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Κλείνοντας, οφείλεται να σημειωθεί πως η προστασία των προσφυγικών συνοικισμών της Ξάνθης είναι πολύ σημαντική από κοινωνική σκοπιά, καθώς η πόλη υπήρξε στο μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας της μια πολυπολιτισμική κοινωνία και η μόνιμη εγκατάσταση των προσφύγων προσέθεσε μια νέα ζωντανή ομάδα στην υπάρχουσα κοινωνική δομή, παρά τα όποια αρχικά προβλήματα και δυσκολίες. Δεν πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι στην

πόλη κατοικεί μέρος του μουσουλμανικού πληθυσμού της Θράκης, που συγκροτείται από διάφορες εθνικές υποομάδες, οι οποίες δεν περιορίζονται μόνο στους μη ανταλλάξιμους. Ως εκ τούτου, στην περίπτωση της Ξάνθης, η διαδικασία της κοινωνικής ενσωμάτωσης των προσφύγων ήταν ακόμη πιο σύνθετη λόγω της ποικίλης σύστασης του τοπικού πληθυσμού.

Η Μικρασιατική εκστρατεία και το επακόλουθό της αποτελούν μια από τις μελανές σελίδες της ελληνικής ιστορίας και επομένως είναι λογική η προσπάθεια των προσφύγων και των απογόνων τους να αφήσουν στο παρελθόν τις τραυματικές εμπειρίες που βίωσαν. Ωστόσο, η τοπική κοινωνία οφείλει να θυμάται την ιστορία της άφιξης και εγκατάστασης των προσφύγων δίνοντας έμφαση στην τελική θετική έκβαση της κοινωνικής ενσωμάτωσης και της πολυπολιτισμικότητας. Το γεγονός ότι οι άνθρωποι αυτοί, έχοντας χάσει τα πάντα, κατάφεραν να δημιουργήσουν μια νέα ζωή εκ του μηδενός σε έναν ξένο τόπο, οφείλει να μείνει ζωντανό στην συλλογική μνήμη και να περάσει στις νέες γενιές το μήνυμα πως με συνεργασία και αποδοχή οι άνθρωποι μπορούν να ζήσουν μαζί σε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον, ανεξάρτητα από την προέλευση του καθενός. Για τους λόγους αυτούς, κρίνεται πολύ σημαντική η προστασία και διατήρηση του υφιστάμενου ιστορικού κτηριακού αποθέματος καθώς αποτελεί την υλική απόδειξη της ιστορίας της παρουσίας των προσφύγων στην πόλη της Ξάνθης.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αναγνωστοπούλου, Σ. (2006) *Κοινωνική και πολιτισμική επίδραση της εγκατάστασης των προσφύγων: Η ελληνο-τουρκική ανταλλαγή πληθυσμών*. **Αθήνα**: Κριτική.
- Αναστασοπούλου, Ν., κ.ά. (1982) Πολεοδομία Ξάνθης Β', Θρακικά Χρονικά Ετήσια Έκδοση 1982, Νο37. Ξάνθη, Ελλάδα: Στέφανος Ιωαννίδης, σελ. 217.
- Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου, Φάκελος 213, 03-09, [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <http://www.venizelosarchives.gr/rec.asp?id=57865> [Πρόσβαση 15 Ιουλίου 2018].
- ΓΑΚ Ροδόπης (1950) Επιστολή προς το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας- Γενική Διεύθυνση Αποκατάστασης Προσφύγων, Κομοτηνή: Γενικά Αρχεία του Κράτους, Παράρτημα Νομού Ροδόπης, Φάκελος GRGSA_ROD_ADM021.01. FO00104.
- Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (1935) *Στατιστικά Αποτελέσματα της Απογραφής του Πληθυσμού της Ελλάδος της 15-16 Μαΐου 1928*, Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο, [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: http://www.e-demography.gr/ElstatPublications/censuses/docs/eDemography_Metadata_Censuses_Doc_000061_gr.pdf [Πρόσβαση 15 Ιουλίου 2018].

- Γιαννοπούλου-Ρουκούνη, Μ., Ρουκούνης και Γ., Λουκάκης, Π. (1984), "Οι ανοιχτές πόλεις του Νομού Ξάνθης", *Θρακικά Χρονικά Ετήσια Έκδοση 1984*. Ξάνθη: Στέφανος Ιωαννίδης, σελ. 39: 186.
- Γκιζέλη, Β.Δ. (2008) "Η κοινωνική ένταξη των αστών προσφύγων στην πόλη", *Τα Νέα, Η Μικρασιατική Καταστροφή*, σε συνεργασία με το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, σελ. 117-145.
- Γκιζέλη, Β.Δ., (1984), *Κοινωνικοί Μετασχηματισμοί και Προέλευση της Κοινωνικής Κατοικίας στην Ελλάδα (1920-1930)*. Αθήνα: Εκδόσεις Επικαιρότητα.
- Δήμος Ξάνθης, "Παλιά Ξάνθη", [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://www.cityofxanthi.gr/episkeptes/axiotheata/2977%CF%80%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CE%AC-%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B7> [Πρόσβαση 15 Ιουλίου 2018].
- Εξάρχου, Θ.Π. (2013) *Ξάνθη 1925: Η καθημερινή ζωή και ιστορικά στοιχεία*, Ξάνθη, Ελλάδα: Αυτοέκδοση.
- Εξάρχου, Θ.Π. (2011) *Ξάνθη 1924: Η καθημερινή ζωή και ιστορικά στοιχεία*, Ξάνθη, Ελλάδα: Έκδοση Δήμος Ξάνθης.
- Εξάρχου, Θ.Π. (2010) *Ξάνθη 1923: Η καθημερινή ζωή και ιστορικά στοιχεία*, Ξάνθη, Ελλάδα: Έκδοση Δήμος Ξάνθης.
- Εξάρχου, Θ.Π. (1997) *Ξάνθη: Ματιά στο χθες της πόλης μέσα από φωτογραφίες*, Ξάνθη, Ελλάδα: Έκδοση ΠΑΚΕΘΡΑ.
- Ιωαννίδης, Σ., (1978), "1928: Το στίγμα μιας εποχής", *Θρακικά Χρονικά Ετήσια Έκδοση 1978*, τ.34. Ξάνθη, Ελλάδα: Στέφανος Ιωαννίδης, σελ. 37-41.
- Κονδυλίδου, Α., Μπαλτζοπούλου, Ζ., Τρακοσοπούλου, Κ. (2010) *Χαρακτηρισμός ή μη ως «ιστορικών τόπων», των τριών προσφυγικών συνοικιών της Καβάλας (Χίλια, Δεκαοκτώ, Πεντακόσια), μεταγενέστερων του 1830, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 3028/2002, «για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» (άρθρο 2, παράγραφος β, εδάφιο ββ και άρθρο 16)*, Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού, Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων Κεντρικής Μακεδονίας, Τμήμα Τεκμηρίωσης, Διαχείρισης και Προβολής των Νεωτέρων Μνημείων.
- Κούκος, Μ. (1982) "Ο ελληνικός τύπος του 1920 για την απελευθέρωση της Θράκης", *Θρακικά Χρονικά Ετήσια Έκδοση 1982* τ.37. Ξάνθη, Ελλάδα: Στέφανος Ιωαννίδης, σελ. 149.
- Κουτσούκος, Β. (2012) "Από την Αυτοκρατορία στο Εθνικό Κράτος: Χωρικές Όψεις της Ενσωμάτωσης της Θράκης", Διδακτορική Διατριβή, Ελλάδα, Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας.
- Λαμφίδης, Γ.Ν. (1992) *Οι πρόσφυγες του '22: η προσφορά τους στην ανάπτυξη της χώρας, 3η έκδοση*, Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.

- Λιανός, Ν. (2008) "Μορφολογικά χαρακτηριστικά των κτηρίων της Παλιάς Πόλης", στο Μαυρίδης, Δ.,(επ.), (2008), *Ξάνθη: Η πόλη με τα χίλια χρώματα*, Ξάνθη, Ελλάδα: Έκδοση Δήμος Ξάνθης και ΠΑΚΕΘΡΑ, σελ. 79-90.
- Λοΐζος, Δ.Ι. (1994) *Οι Μεγάλες Δυνάμεις, η Μικρασιατική Καταστροφή και η Εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα (1920-1930)*. Αθήνα.
- Μαυρίδης, Δ.Α. (2009) *Σπίτια της Ξάνθης*. Ξάνθη: Έκδοση Ιερά Μητρόπολις Ξάνθης και Περιθεωρίου.
- Μαυρίδης, Δ. (επ.) (2008) *Ξάνθη: Η πόλη με τα χίλια χρώματα*, Ξάνθη, Ελλάδα: Έκδοση Δήμος Ξάνθης και ΠΑΚΕΘΡΑ.
- Μελκίδη, Χ. (1991) "Κοινωνικές ανακατατάξεις στην πολεοδομική εξέλιξη της Ξάνθης", *Θρακικά Χρονικά Ετήσια Έκδοση 1991 τ.45*. Ξάνθη, Ελλάδα: Στέφανος Ιωαννίδης σελ. 13.
- Μπακιρτζής, Γ. (2008) "Νεότερη Ιστορία της Ξάνθης", στο Μαυρίδης, Δ., (2008), *Ξάνθη: Η πόλη με τα χίλια χρώματα*. Ξάνθη, Ελλάδα: Έκδοση Δήμος Ξάνθης και ΠΑΚΕΘΡΑ σελ. 31-37.
- Παραλίκης, Σ.Ν. (2006) "Ιστορία του Δήμου Νέας Σμύρνης (1922-1940): Ίδρυση και Πολεοδομική Εξέλιξη", Διδακτορική Διατριβή. Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Αρχιτεκτόνων, Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας.
- Πατρίκιος, Γ., Πλιάκα, Ε., Συναμίδης, Ι. (2008) "Διαδικασίες πολεοδομικής συγκρότησης της Ξάνθης", στο Μαυρίδης, Δ.,(επ.), (2008), *Ξάνθη: Η πόλη με τα χίλια χρώματα*. Ξάνθη, Ελλάδα: Έκδοση Δήμος Ξάνθης και ΠΑΚΕΘΡΑ, σελ. 209-221.
- Πεντάζος, Ε. (1979) "Ξάνθη: Το χρονικό της κήρυξης, τα προβλήματα του παραδοσιακού οικισμού και η αντιμετώπισή τους", *Θρακικά Χρονικά Ετήσια Έκδοση 1979*, τ.35. Ξάνθη, Ελλάδα: Στέφανος Ιωαννίδης, σελ 14.
- ΦΕΚ 529/09-12-2010, Υπουργική Απόφαση Αριθμ. 46855, *Αναθεώρηση του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου (Γ.Π.Σ.) του Δήμου Ξάνθης (Ν. Ξάνθης) και καθορισμός όρων και περιορισμών δόμησης*.
- ΦΕΚ 153/Α/28-06-2002, Νόμος 3820, *Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς*.
- ΦΕΚ 1097/Δ' /14-12-1995, Υπουργική Απόφαση ΥΜΑΘ/5385/24-11-1995, *Χαρακτηρισμός ως διατηρητέων πεντακοσίων ενενήντα τριών (593) κτηρίων που βρίσκονται στην πόλη της Ξάνθης*.
- ΦΕΚ 661/Β/17-5-1976, Υπουργική Απόφαση ΥΠΠΕ/Α/Φ31/10500/1151/5-5-1976, *Περί κηρύξεως παλαιάς πόλεως Ξάνθης ως τόπου χρήζοντος ειδικής κρατικής προστασίας*.

ΦΕΚ 228/Α/1923, Νομοθετικό διάταγμα 17-07-1923: *Περί σχεδίων πόλεων, κωμών και συνοικισμών του Κράτους και οικοδομής αυτών.*

Ξενόγλωσση

- Al-Houdalieh, S.H., Sauders, R.R. (2009) "Building Destruction: The Consequences of Rising Urbanization on Cultural Heritage in the Ramallah Province", *International Journal of Cultural Property*, 16: 1-23, USA: Cambridge University Press.
- Bang Shin, H. (2010) "Urban Conservation and Revalorisation of Dilapidated Historic Quarters: The Case of Nanluoguxiong in Beijing", *Cities*, vol.27, issue 1, pp.43-54, Elsevier.
- De Noronha Vaz, E. et al. (2011) Urban Heritage Endangerment at the Interface of Future Cities and Past Heritage: A Spatial Vulnerability Assessment, *Habitat International*, Elsevier.
- ICOMOS (2013) "The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance" [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <https://australia.icomos.org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013-Adopted-31.10.2013.pdf> [Πρόσβαση 20 Μαρτίου 2019].
- ICOMOS (2008) "Quebec Declaration on the Preservation of Spirit of Place", [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο https://www.icomos.org/quebec2008/quebec_declaration/pdf/GA16_Quebec_Declaration_Final_EN.pdf [Πρόσβαση 20 Μαρτίου 2019].
- ICOMOS (1987) "Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas (The Washington Charter)" [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο https://www.icomos.org/charters/towns_e.pdf [Πρόσβαση 20 Μαρτίου 2019].
- ICOMOS (1964) "International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (The Venice Charter)" [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο https://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf [Πρόσβαση 20 Μαρτίου 2019].
- League of Nations, (1924) "Third Quarterly Report on the Operations of the Refugee Settlement Commission" [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο http://biblio-archive.unog.ch/Dateien/CouncilMSD/C-524-M-187-1924-II_EN.pdf [Πρόσβαση 27 Ιουνίου 2018], pp. 16-22.
- Taylor, K. (2016) The Historic Urban Landscape Paradigm and Cities as Cultural Landscapes: Challenging Orthodoxy in Urban Conservation, *Landscape Research*, vol.41, issue 4. New York: Routledge, pp. 471-480.
- Treaty of Lausanne (1923) [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο <http://treaties.fco.gov.uk/docs/pdf/1923/ts0016-1.pdf> [Πρόσβαση 30 Ιουνίου 2018].
- Treaty of Sevres (1920) [Διαδίκτυο] Διαθέσιμο στο: <http://treaties.fco.gov.uk/docs/pdf/1920/TS0011.pdf>. [Πρόσβαση 30 Ιουνίου 2018].

- Tsetine, E.C. (2017) "The Refugee Settlement of Xanthi in North Greece (1923-1924): The Recording and Protection of the Remaining Historic Urban Fabric", Μεταπτυχιακή Διατριβή, Cardiff University.
- Van Oers, R. (2010) "Managing Cities and the Historic Urban Landscape Initiative- An introduction", in Van Oers, R., Haraguchi, S. (eds) *UNESCO World Heritage Papers 7- Managing Historic Cities*, Paris: UNESCO World Heritage Centre, pp.7-17.

Ειρήνη Χαρά Τσετινέ
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανεπιστημιούπολη, 69100 Κομοτηνή
email: eirinitsetine(AT)gmail.com

Illegal Parking in Urban Streets: connection with the geometric characteristics and its mitigation through traffic calming measures

Panagiotis G. Tzouras

PhD Candidate, National Technical University of Athens

Cristino Perez Lazaro

MSc Civil Engineering, TU Delft

Abstract

This article studies the Greek interregional commuting network (GRN) by using measures and methods of complex network analysis and empirical techniques. The study aims to detect structural characteristics of the commuting phenomenon, which are configured by the functionality of the land transport infrastructures, and to interpret how this network serves and promotes regional development. In the empirical analysis, a multiple linear regression model for the number of commuters is constructed, which is based on the conceptual framework of the term “network”, in effort to promote the interdisciplinary dialogue. The analysis highlights the effect of the spatial constraints on the network’s structure, provides information on the major road transport infrastructure projects that constructed recently and influenced the country capacity and outlines a gravity pattern describing the commuting phenomenon, which expresses that cities of high population attract large volumes of commuting activity within their boundaries, a fact that contributes to the reduction of their outgoing commuting and consequently to the increase of their inbound productivity. Overall, this paper highlights the effectiveness of complex network analysis in the modelling of spatial and particularly of transportation network, and promotes the use of the network paradigm in spatial and regional research.

Keywords

illegal parking, geometry, traffic calming, urban streets, problem mitigation

Παράνομη Στάθμευση σε Αστικές Οδούς: σύνδεση με τα γεωμετρικά χαρακτηριστικά και άμβλυνση του μέσα από μέτρα ήπιας κυκλοφορίας

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει την ύπαρξη μιας σύνδεσης μεταξύ της παράνομης στάθμευσης και των γεωμετρικών χαρακτηριστικών των αστικών οδών. Επιπλέον, επιλέγονται κάποια μέτρα ήπιας κυκλοφορίας, τα οποία αμβλύνουν το πρόβλημα. Επιλέγονται τρεις εμπορικές οδοί με μια λωρίδα ανά κατεύθυνση στο Ναύπλιο, αυτές είναι: οδός Χαρ. Τρικούπη («πλατιά περίπτωση»), οδός Άργους («στενή περίπτωση») και η οδός 25ης Μαρτίου (περίπτωση με νησίδα). Ένα πείραμα οδήγησης (driving experiment) εκτελείται από τρεις οδηγούς εθελοντές, οι οποίοι οδηγούν και μετρούν τον αριθμό των παράνομων σταθμευμένων οχημάτων. Το εύρημα αυτών των παρατηρήσεων είναι ότι οι οδοί με μεγάλο πλάτος και χαμηλό φόρτο έλκουν γεγονότα "διπλο-παρκαρίσματος" και οι στενότερες λωρίδες κυκλοφορίας δεν επιλύουν το πρόβλημα αντίθετα αυξάνουν τον αριθμό των αναγκαίων ελιγμών προσπέρασης στην αντίθετη κατεύθυνση. Συνεπώς, η κατασκευή μιας κρίνεται νησίδας προτιμότερη. Για την άμβλυνση του παράνομου παρκαρίσματος, μέτρα ήπιας κυκλοφορίας μπορούν να εφαρμοστούν σε τέσσερα (4) διαφορετικά επίπεδα: δίκτυο αστικών οδών, σχεδιασμός αστικής οδού, αστικός εξοπλισμός και διαχείριση στάθμευσης.

Λέξεις κλειδιά

παράνομη στάθμευση, γεωμετρία, ήπια κυκλοφορία, αστικές οδοί, άμβλυνση προβλήματος

1. INTRODUCTION

The illegal parking problem, mostly in the form of double-parking, is tremendous in Greece. Indeed, Kladeftiras and Antoniou (2012) have estimated that 8000 vehicles park illegally on a daily basis in Athens. This negative phenomenon will be more crucial in the future, since in Great Britain, for instance, the number of vehicles will increase from 27,000,000 to 39,000,000 in 2030 and the 2,800,000 of them will be parked on the street (Marsden, 2006).

Previous studies have examined some of the potential causes of illegal parking. According to Spiliopoulou and Antoniou (2012), in Greece, double-parking is a significant problem, since the enforcement system is almost non-existent, creating in this way a

tendency to disrespect the system's regulations and even park illegally since no fine will be given. Furthermore, there is a huge connection with the culture of drivers. Stamouli (2017) wrote in an article in Wall Street Journal that Greeks respect more the "basket in the street" signal, which can be used by a neighbour for saving parking space than the parking regulations. In addition, Gao and Ozbay (2017) attempted to model double-parking in the city of New York and they found that high commercial usage, more hotel rooms, and longer block length increases the likelihood of double-parking. Despite the fact that the lane width and the bicycle lane existence had a statistically significant correlation with the study problem, they were less important in comparison with the other factors.

Regarding the impacts of the problem, Gao and Ozbay (2016) referred that obstructions of traffic, like double parking, cause traffic delays and safety risks. They proved that the hourly average travel time raise by 3.1%, 13.6%, 20.5%, and 27.6% when there is a rise of double-parking situations frequency by 1, 2, 3, and 4 vehicles per 15 minutes, respectively. Also, Kladeftiras and Antoniou (2012) expressed that limiting the illegal parking could result in an increase in speeds of about 10-15% and a decrease of about 15% and 20% for delay and stopped time respectively. Lastly, according to Edquist et al. (2012), legal and illegal on-street parking increases dramatically the workload of the driver and the reaction time, when he/she interacts with an unexpected pedestrian.

The plethora of negative effects caused by the illegal parking phenomenon in urban shopping streets motivated the authors to find a correlation between the geometric characteristics of this type of streets and the illegal parking events. Therefore, this objective drives us to formulate the main research question: How the geometrical characteristics of commercial urban streets influence illegal parking events? If there is an actual connection between the geometric characteristics of these streets and the illegal parking events, urban/transport planners should consider this issue when designing commercial urban streets in cities. Therefore, a second research question arises at this point: Which are suitable street designs in terms of geometry and distribution of street elements that may yield to a reduction of illegal parking events?

The geometric characteristics of urban streets can be modified with the use of traffic calming measures that are able to reduce the number of illegal parking events among other functions. Hence, the answer of the second research question drives us to formulate the following sub-question: Which are the traffic calming measures that should be implemented in commercial urban streets to achieve an actual reduction of illegal parking events? In addition, traffic calming measures can also lead to better use of the space available in urban streets. Nowadays, we can see an important amount of road space used by legal and illegal parking vehicles, which could be rather used for designing friendly urban streets in cities.

This idea drives us to formulate a second sub-question: Could space, which is occupied by illegally parked vehicles, be used for creating friendly urban streets that boost the share of active modes (e.g. cycling and walking) yielding to an improvement of sustainable mobility of cities?

The aforementioned questions will be answered in this study to ensure that the research objective is fulfilled. In the beginning, a driving experiment in three different (in terms of cross-section design) commercial streets of Nafplio, namely: Char. Trikoupi, Argous and 25th Martiou, will be conducted. In this experiment, the counts of illegally parked vehicles will allow the authors to determine the volume of illegal parking in each street. From this experiment, the correlation between the geometric characteristics and the illegal parking events can be established. Afterwards, this correlation is utilized in the development of a framework for the implementation of traffic calming measures that lead to a reduction in the number of illegal parking events in those streets. These traffic calming measures are implemented following a framework composed of four levels, namely: 1) urban road network, 2) urban road design, 3) street equipment and 4) management. In the conclusions, answers to the research questions and some recommendations will be provided.

2. DRIVING EXPERIMENT

As we have referred, a driving experiment was conducted in order to find out the connection between the illegal parking and the geometric characteristics. The second chapter has been divided into 3 subchapters. In the first one, a methodology description will be provided, afterwards, the geometrical characteristic of the study cases will be presented and in the last chapter the results of this experiment will be given.

2.1 Methodology Description

The empirical data related to the volume of the illegal parking in the study streets are collected by a driving experiment. According to Glendon (2007), the validity of the in-vehicle observations is quite high, since the measured number describe absolutely the observed reality. Yet, in some cases, the cost, in terms of time and money, is very high and a significant number of volunteers is required. This is the reason why we just focused on three popular design of urban streets. Nevertheless, it is important to note that, although this study does not cover the whole variety of design streets, it provides some primary insights in the general process of modelling the illegal parking and double-parking behaviour.

Three volunteers/drivers are used in this driving experiment. In every street, one section of 350 m was identified by the authors and crossed 40 times (at least) by the drivers.

They were counting illegally parked vehicles and the necessary overtaking manoeuvres in each cross. The overtaking manoeuvres can be distinguished in the dangerous ones, in which drivers are forced to use the oncoming vehicles lane, and in the safe ones, in which drivers do not use it. These total numbers have to be divided by the total covered length in each street, since a single rate of illegally parked vehicles per km allows comparisons. The accuracy of this indicator was selected to be lower than 3 vehicles per km for a confidence interval of 95%. Therefore, the number of driven kilometres (or the number of crosses) in each road was related to the standard deviation of the measurements. In addition, the traffic flow measurements took place in the last hour of the driving experiment in each road and the saturation flow was estimated using the well-known formula, which was recommended in the Highway Capacity Manual (TRB, 2000). According to it, factors that influence mainly the saturation flow of a cross-section without left/right turn streams, are the number of lanes, width, gradient, the fraction of HGV, type of area and number of parked vehicles. The fraction of the heavy good vehicles was recorded by additional observations. Lastly, after the experiment, we interviewed the three drivers in order to describe their experiences from this procedure. Two questions were added, namely 1) in which spots of each street did you observe a repetition of illegal parking events (identify the most important ones) and 2) have you experienced dangerous situations during the driving experiment, if yes, can you describe these situations to us?

As it is previously mentioned, three urban streets of Nafplio were selected for the driving experiment, namely: Argous, Char. Trikoupi and 25th Martiou. From the previous studies, we know that the legal enforcement and the culture influence more significantly the illegal parking events than the geometrical characteristics. The selection of three study cases from one country, i.e. Greece and from one city, i.e. Nafplio, ensures that the cultural conditions will be the same. Another factor is the number of commercial uses in an urban street. Argous has much more shops and super/mini markets than 25th Martiou. To balance it, the driving experiment in the last street was accomplished during the days on which the central food market took place in an area, that is located approximately 50 meters away. In addition, all of them are located in the centre of Nafplio and the difference in the block sizes are negligible. Hence, the main difference between them is the design of the cross-sections.

Regarding the time period of the experiment, a non-touristic period, namely: November and December 2018, was selected, since tourists and visitors may have different habits that can influence aggregate parking behaviour. Also, for the measurements, the peak hour 13:00-14:00 was preferable since shops and mini/super-markets are open during this hour and many citizens stop in order to buy goods before returning back home.

2.2 Geometrical Characteristics Analysis

The selected urban streets have one traffic lane and one parking lane per direction. However, the widths of their lanes differ much (Table 1). These three designs can be characterized as representative and common in many regional cities of Greece and in some districts in Athens.

Table 1. Presentation of the geometrical characteristics of the selected streets

	Present Situation (2017)	Cross-Section
Char. Trikoupi		 Char. Trikoupi Street
Argous		 Argous Street (a)
25th Martiou		 25th Martiou Street

Source: Ministry for the Environment, Physical Planning and Public Works, 2001· Own Elaboration, 2018.

Char. Trikoupi is a wide urban street since the traffic lane is around 5.25 m. This road was constructed in 2012 by the municipality of Nafplio and the main purpose of this construction was the reduction of the load of trucks inside the city centre. Hence, the designers conceded too much space to the heavy vehicles for their ‘safe’ movements.

Argous is a busy street in Nafplio since the shopping centre of the city is located in this street. In 2004, there was an extension of the sidewalks and today their widths are greater than 3.50 m. This urban regeneration project reduced the on-street parking spaces in some specific spots of Argous street. The urban road of 25th Martiou is located in the historical neighbourhood of Pronoia. It has a median island and its traffic lanes is 3.25 m wide.

In Table 1, we can see with the red symbol (red P) the illegally parked vehicles, and with the blue symbol (blue P) the legally parked vehicles. These illegal parking situations, which are represented in the drawings, are typical and common in these streets, but they do not describe the big variety of illegal parking events. It is clear that in the first street the free space is 2.90 m (in each direction). Then, the overtaking manoeuvre is unnecessary in Char. Trikoupi, but in Argous street, drivers actually use the opposite direction to avoid double-parked vehicles. The free space (both directions) is approximately 4.25 m in the second street. In 25th Martiou, vehicle drivers cannot use the opposite direction, since there is a median island that blocks this movement. Therefore, if someone parks his or her vehicle illegally in this street, the traffic will be stuck and then, congestion problems will appear.

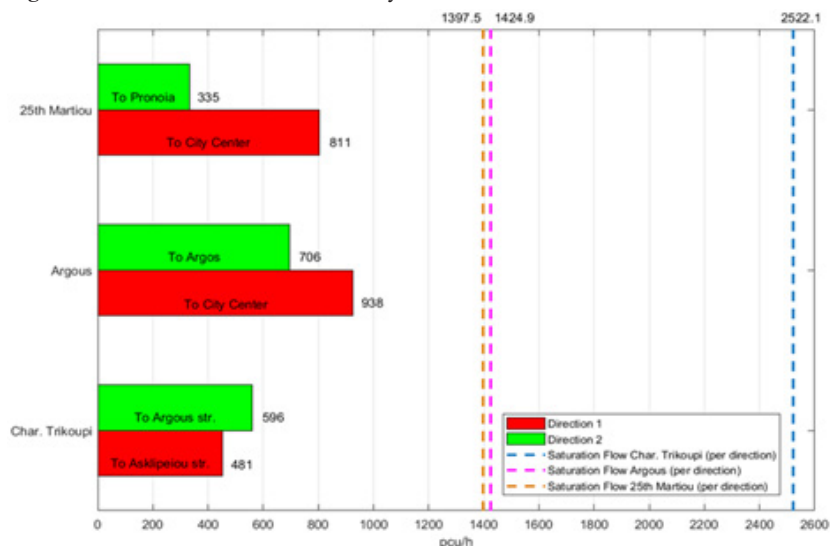
2.3 Results Presentation

The obtained results can be divided into three main parts. The first part is related to the traffic conditions observed during the driving experiment. In the second part, the computation of the main indicator ‘illegal parking per km’, is accomplished. The final picture about the volume of illegal parking in each street can be obtained by the use of the previous indicator together with the answers collected in the volunteers’ interviews.

Figure 1 presents the peak hour flows of each direction and of each street. The estimation of them was achieved by selecting the quarter with the maximum flow and extrapolating the results to obtain hourly measurements. According to Antoniou and Spiropoulou (2015), the quarter of an hour is the minimum time period, at which the traffic conditions are stable. As we can observe in Figure 1, Argous had the highest traffic flow by 938 and 706 pcu/h in direction 1 and 2 respectively. The saturation flow in each direction of this street is 1424.9 pcu/h. Double parking in Argous is able to reduce the saturation flow of this road since the width of the lane is decreased due to parked vehicles. This is the reason why congested spots were observed during the driving experiment. Char. Trikoupi had the lowest traffic flow of approximately 540 pcu/h/direction and the highest share of HGV by 6.4%. Nevertheless, the saturation flow of this street is much bigger, 2522.1 pcu/h/direction, due to the large widths of the traffic lanes. Thus, there is enough available space that can attract significantly double-parking events. The street of 25th Martiou had

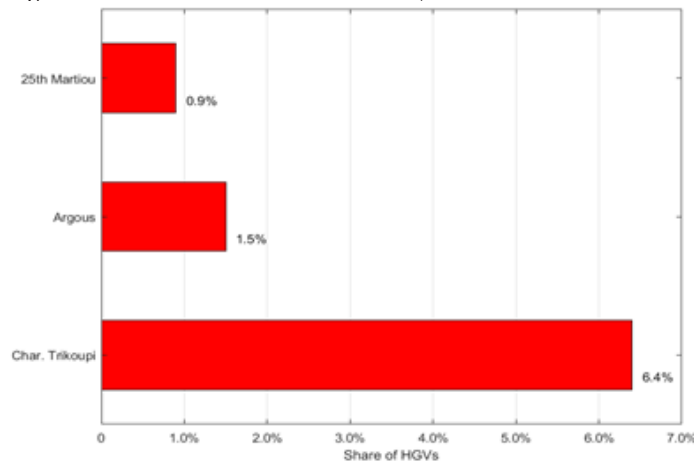
the lowest saturation flow by 1397.5 pcu/h/direction due to the existence of a slope of approximately 5%. In the direction from Pronoia to Nafplio, the traffic flow was quite high, 811 pcu/h since the central food market took place on that day. The share of trucks was the lowest in this road by 0.9%.

Figure 1. Traffic flows in the study streets

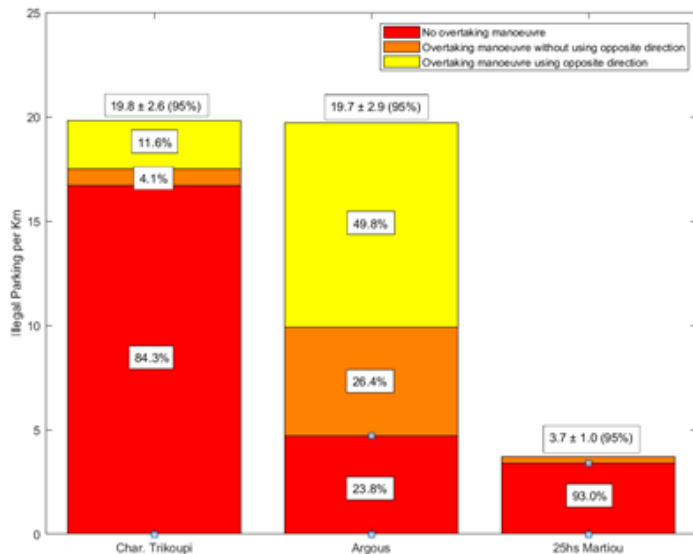
Source: Own elaboration, 2018.

Figure 2. Share of HGVs in the study streets.

Source: Own elaboration, 2018.

Figure 3. Illegal parking per km in the study streets.

Source: Own elaboration, 2018.

Volunteers covered 30.54 km, 42.16 km and 15.6 km in Char. Trikoupi, Argous and 25th Martiou, respectively. The outcome of this procedure is the histogram of Figure 3. We can observe that the ‘wide street’ Char. Trikoupi has the highest rate of illegally parked vehicles per km. Nevertheless, volunteers did not accomplish an overtaking manoeuvre in 84.3% of the illegal parking events. In Argous (the street with the highest flow) the same levels of illegal parking were observed by 19.7 veh/km. Overtaking manoeuvres are necessary for this street and 65.4% of them was achieved using some meters of the opposite direction lane. Therefore, the illegal parking events in the second street influenced significantly the road safety. In 25th Martiou street, we observed a relatively low illegal parking phenomenon of 3.7 veh/km. Despite the fact that the central food market increased the demand for parking in this street during the hours of the experiment, the number of illegal parking did not expand dramatically. Lastly, it has to be noticed that the difference between the rate of Argous Street (‘narrow street’) and 25th Martiou (with median island) is around 16.0 veh/km.

From the discussion with the volunteers, we found that high levels of illegal parking create chaos in the flow of vehicles. Volunteer 2 observed a triple-parking event in Char. Trikoupi. She tried to avoid the parked vehicles by an overtaking manoeuvre using the opposite direction. Unfortunately, the driver of the opposite direction did not reduce the speed since he did not consider the overtaking movement. Volunteer 1 expressed that illegal parking using emergency lights is quite common in Argous near the bins and near the two supermarkets. According to the third volunteer, safety problems also exist in 25th Martiou Street because of the illegal parking issue. Pick-up vans usually park in some spots in the middle of the road, where the alignment of the median island stops due to the existence of a junction (see Table 1). In the driving experiment, there was a case in which one car from the opposite direction tried to turn left and volunteer 3 could not see the car since it was behind of the illegally parked vehicle.

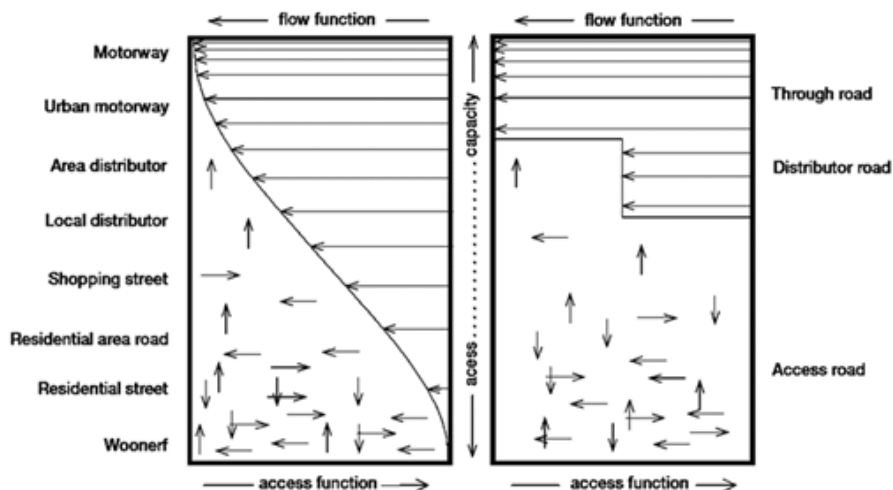
3. TRAFFIC CALMING MEASURES

In the third chapter, we will introduce a variety of traffic calming measures that are able to mitigate the illegal parking events in Greek cities. The recommended strategies can be divided into 4 main levels, which create a pyramid (see Figure). Starting from the top to the bottom, these levels are a) the urban road network level, b) the urban road design level, c) the street equipment level and d) finally the management level. presents the previous levels in a pyramid and points out the sequence of these required steps. The second section study aims to develop a primary strategy, that can be followed by cities in order to reduce the illegal parking events in the main links of the urban network. In addition, this study will attempt to present some paradigms from the study case about how traffic calming measures that are included in each level of the pyramid can be implemented.

3.1. Urban Road Network Level

According to Wegman and Aarts (2006), the function of the roads should be clearly expressed as a part of traffic policy plan of each city. Then, according to the selected functionality, the cross-section of the street is designed by the road designer. In the end, the selected geometry of the street influences the behaviour of the drivers. Therefore, it can be said that a mistaken road categorization can lead to an increase in illegal-parking events from the beginning of the planning process. A typical example from Nafplio is the Char. Trikoupi street.

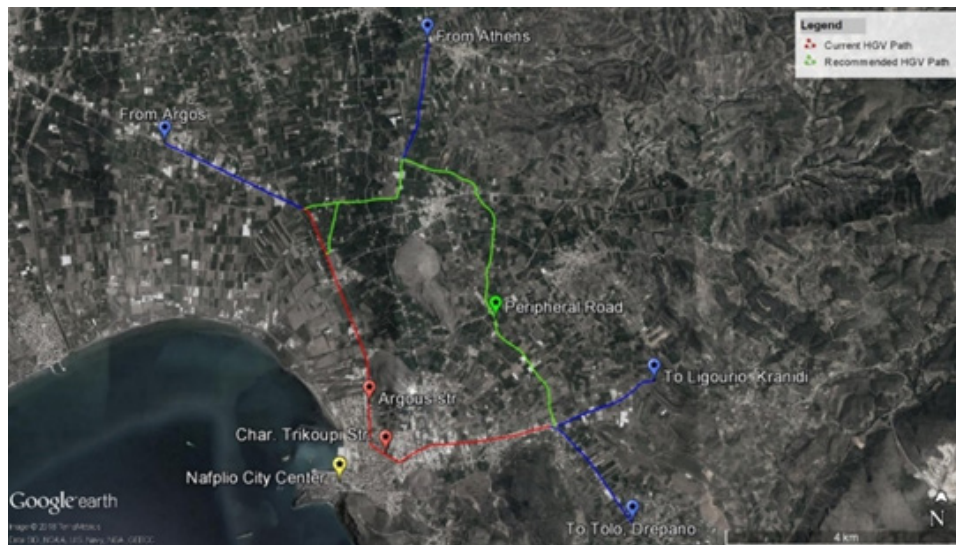
Figure 4. Road functionality graph.

Source: Wegman and Aarts, 2006.

The traffic function of roads can be distinguished in two main sub-functions, namely: flow function and access function (Wegman and Aarts, 2006). Distributors are roads that can connect both aforementioned categories. A residential street or a shopping street has access function, while a motorway has a flow function (Figure 4). Ring roads are a typical example of area distributors, which can control the motorization in the cities (Buchanan, 2015) and protect the commercial and business centres from the local and supra-local traffic (Bakogiannis et al., 2017). The reduction of through traffic by the previous strategy results to a high decrease of traffic flow within the city centres (Van Schagen, 2003). In addition, the ring road can limit the flow of HGV in the urban roads. Hence, the road designer is able to apply changes in the capacities of these roads, such as lane narrowing, creation of median islands, bike lanes, etc.

Figure 5. Current and recommend HGV paths

Source: Own elaboration, 2018.

As we mentioned before, the functionality of Char. Trikoupi street was wrongly established. HGVs, that comes from Argos or Athens, cross this street to avoid passing by Endekati intersection. Nevertheless, Char. Trikoupi is a road located in the urban fabric of the city, characterized by the presence of many residences and shops. Hence, if we take into account the urban environment around it, then, the most reasonable category for this road would be a shopping road. Planners permitted the high fraction of trucks in this street (Figure 2) by keeping traffic lanes with large widths, 5.25 m. However, there is an alternative route for trucks, such as the peripheral road of Nafplio, which was constructed to protect the city from the through traffic (from Argos/Athens to Kranidi). The establishment of additional restrictions for trucks will increase the use of this ring road and decrease the fraction of trucks within the city centre. With a lower fraction of HGVs, traffic calming designs, such as lane narrowing, are more feasible. As a result, the double-parking spaces in Char. Trikoupi will be reduced.

3.2. Urban Road Design Level

From the results of the driving experiment, we realized that the establishment of a median island is an effective measure in order to decrease the illegal parking events. According to the Department of Transport of the UK (2007), median islands can be used for a variety of purposes, such as controlling vehicle speeds and facilitating movements of pedestrians. Moreover, it is a design that reduces the width of the lane and adds extra green spaces in the urban street. Furthermore, according to Ewing (1999), median islands or refuge islands are able to minimize the lane changes of the car and improve the homogeneity of the traffic flow. Therefore, the dangerous overtaking manoeuvres by using the opposite direction will disappear by the construction of a median island. Then, double-parking events will be reduced, since there will not be any available space to overtake the double-parked vehicle, like in 25th Martiou street.

Figure 6. Recommended traffic calming designs.

Source: NACTO, 2016

Lane narrowing can be an effective measure for problem mitigation in Argous. One ideal strategy is cut off completely the parking lanes and use this available space for a bus lane or pedestrian/cycle facilities (NACTO, 2016). According to NACTO (2016), the minimum width of a traffic lane shared by cars and bikes is 3.00 m, yet the Greek guidelines for traffic calming areas (Ministry of Infrastructure, Transport and Networks, 2013) propose 3.25 m and 5.50 m as the minimums for streets with one and two directions,

respectively. Thus, in Argous and Char. Trikoupi, there is enough available space, which can be “taken” from legal and illegal parking vehicles and delivered to pedestrians. In the end, this measurement will increase the pedestrian comfort and safety (Ewing, 1999), so that these streets will be more attractive for walking and shopping.

It is true that cutting off the parking lanes is a rational strategy for the Greek reality. Bulb-outs are an alternative traffic calming measure. In some spots, the sidewalk can be extended into the parking lane. By designing them, the urban street becomes narrower in some points, which makes it unattractive for double-parking events due to the lack of space. In addition, this design contributes to the clear identification of the parking spaces in a narrow street. Also, sheltered parking is able to increase the visibility of pedestrians, so that they can be seen beyond the parked vehicles (DfT, 2007). Another design is the pitch points at which designers reduce the width of the street in pedestrian crossing spots. Furthermore, with this measure, we can limit the number of vehicles, which park illegally there. Especially in Argous, this strategy is necessary, since the number of parked vehicles in pedestrian crossings was extremely high.

Volunteers expressed many complaints related to the reduced visibility in the junctions of Argous and Char. Trikoupi. In the majority of cases, illegally parked vehicles in the corner spots blocked their visibility. To solve this problem, an effective measure could be to decrease the radius of the corners at intersection areas. The result of this choice is the extension of the sidewalk and the minimization of the available space for illegal parking. Moreover, the sidewalk can be extended even further in an intersection to alert drivers that they are entering a slower area (NACTO, 2016). This design measure is called gateway treatments and it also reduces the crossing distance of pedestrians (Ewing, 1999).

3.3. Street Equipment Level

Improvements in the road marking may lead to an important reduction of illegal parking events. According to DfT (2007), central hatched road marking can be utilized in order to discourage drivers from overtaking and can also give the impression that the road is narrower in comparison with reality. Therefore, this false impression may result in less double-parked vehicles in streets like Argous since drivers will start realizing that they could block the traffic lane creating congestion problems.

As we see in Figure 6b, in some spots of the parking lane, green infrastructure, like trees, can be added. Green infrastructure can provide physical barriers, which are able to limit the illegal parking phenomenon. In addition, it provides natural relief to the built environment, improves the street aesthetic and delivers benefits to the community (NACTO, 2016).

Bollards can restrict the access of the vehicles in certain areas, like the sidewalks (NACTO, 2016). The phenomenon of illegally parked vehicles on the sidewalks is quite common in Greece. The solution to this problem is the establishment of short bollards, that do not reduce the accessibility of pedestrians/cyclists. Plastic bollards can be added in some areas in which illegal parking may occur. One example is the area around the waste collection containers, where drivers prefer to leave their vehicles for a short time using emergency lights. In the majority of cases, they do not consider that heavier vehicles, like busses or trucks, cannot pass through the remaining space. Also, in 25th Martiou street, we observed vehicles, which had parked in the gaps of median island alignments. Plastic bollards can be utilized in this case too so that the available space will be sufficient for the left turns of the vehicles and insufficient for parking purposes.

3.4. Management Level

In the last level, management measurements are necessary in order to effectively face the illegal parking problem. During the working hours, freight vehicles enlarge significantly the study problem since truck drivers are willing to park near the shop or the mini/super-market for picking up or dropping off the goods.

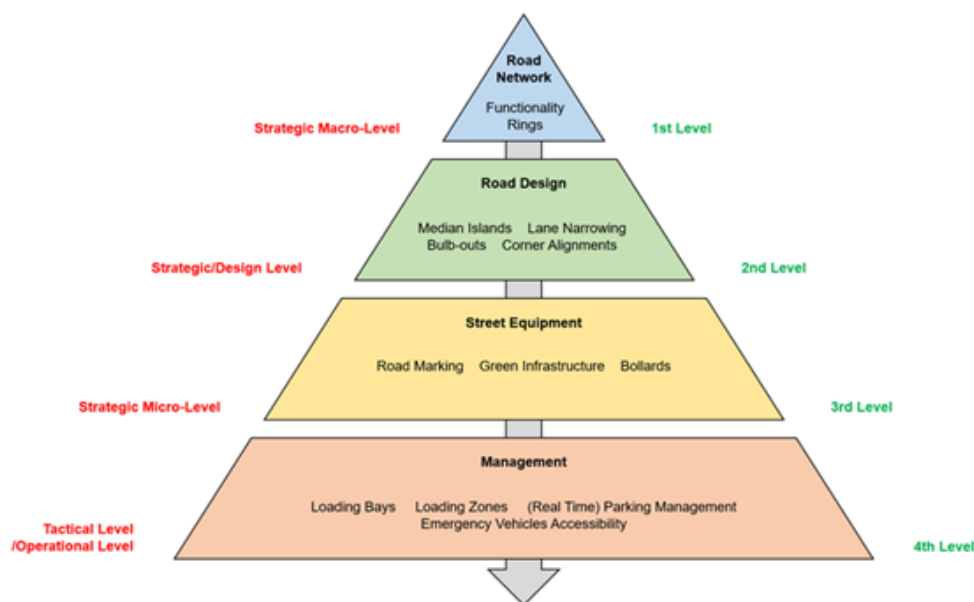
In the narrow Greek streets, parking facilities dedicated to the urban freight do not exist; thus, trucks share the parking space with passenger cars. This negative situation can be changed by loading bays. According to NACTO (2016), loading bays facilitate the efficient pick-up and drop-off of goods from local businesses and they have to be located strategically near shops and markets and away from intersections in order not to add new conflicts (NACTO, 2016). The availability of these parking positions in the city centres can be controlled by the municipalities. For the daily picking up and dropping off activities, they can develop a time schedule, which should be restricted in a specific period of the day. An alternative and more innovative idea is the use of real-time parking control systems, which will be able to indicate available positions to the drivers of the trucks. If the capacity of the loading bays is not enough, then loading zones in urban areas, which are some kilometres away from the city centres, are recommend. Loading zones allow freight vehicle to load or unload goods in designated spaces without blocking through motor vehicles and transit traffic (NACTO, 2016). Cities with many pedestrian zones, like Nafplio, can distribute the goods from the aforementioned zones to the shops/markets by the use of mini freight vehicles, cargo cycles and hand carts.

Regarding the parking management of passenger cars, the replacement of the parking lanes in streets by positions in specific parking areas nearby the city centres is recommended. Although the high availability of parking positions may reduce the illegal

parking events, it could also cause an increase of the number of car trips towards the city centres. Therefore, these new positions have to be connected with a parking cost, which is able to create an additional disutility. Then, more people will be encouraged to cycle or walk in the city centre of Nafplio. Lastly, parking spaces dedicated to the inhabitants of the city centre should be determined by the local municipality.

All the aforementioned designs limit the accessibility of emergency vehicles, like ambulances, fire trucks, etc. To face this negative phenomenon, access on the sidewalks or on the cycle lanes should be provided for the emergency vehicles. This access can be achieved by the construction of large ramps in specific points of the street. In addition, wide sidewalks not with many obstacles are able to facilitate the movements of the emergency vehicles.

Figure 7. Representation of the suggested framework in a pyramid.

Source: Own elaboration, 2018.

4. CONCLUSIONS

The first important conclusion from this research is that the geometrical characteristics of an urban street affect the illegal parking phenomenon. Wide streets with low traffic loads attract illegal parking events. Narrow traffic lanes do not solve the problem of double-parking in Greek roads, yet they increase the number of dangerous overtaking manoeuvres in the opposite direction. As we observed in the results of the driving experiment, the existence of a median island in a street is decisive in the reduction of illegal parking. Potential illegal parking spots usually located in the corners of an intersection, near super/mini markets, bins and in the gaps of the median island alignment. Lastly, freight transport modes, like pick-up vans and trucks increase the illegal parking events since there is not infrastructure dedicated to their operations.

For the reduction of illegal parking, we realized that urban/transport planners should start from the strategic macroscopic level in which the functionality of each road of the network is determined. Traffic calming design measures implemented in just one street may lead to new illegal parking events in other streets within the city network. Besides, some designs such as lane narrowing and median islands, are able to decrease dramatically the potential illegal parking positions. However, in the regenerated urban street, there will be some spots, which may remain “uncovered”. Bollards or green infrastructure, like trees, can reduce significantly the existence of them. Regarding the illegal parking events that are related to the freight transport operations, city parking management is the key answer.

Following the aforementioned strategies, municipalities will improve the quality of the urban environment and the accessibility of pedestrians/cyclists. It is true that in Greek streets, like Char. Trikoupi in Nafplio, there is enough available space for double even triple-parking events but not enough for cycle lanes and sidewalks. This paradox proves that there is an opportunity to boost sustainable mobility in Greece by reducing the illegal parking phenomenon in the Greek streets. This opportunity should not be dismissed by the local municipalities.

Illegal parking in Greece is a mass phenomenon and planners should take into account the previous conclusions when they design urban streets with commercial uses. Their designs/plans could change the parking behaviours of drivers in a more efficient and peaceful way than legal enforcement. In this process, statistical models that are able to predict the hotspots in each street design and describe the illegal parking behaviour will contribute significantly. At the same time, the discussion regarding the development of a strategy to mitigate illegal parking in Greek streets should be opened among policy-makers and stakeholders. Lastly, further research has to be conducted regarding the relationship of double-parking events and local market profits.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Bakogiannis, E., Kyriakidis, C., Siti, M. and Eleftheriou, V. (2016) “Four Stories for Sustainable Mobility in Greece”, *3rd Conference on Sustainable Urban Mobility (3rd CSUM)*, Volos, Greece: 26-27 May 2016.
- Buchanan, C. (2015) *Traffic in towns: A study of the long-term problems of traffic in urban areas*, New York: Routledge.
- Department for Transport (DfT) (2007) "Local Transport Note 1/07: Traffic Calming", United Kingdom: The Stationery Office.
- Edquist, J., Rudin-Brown, C., M., Lenne, G., M. (2012) “The effects of on-street parking and road environment visual complexity on travel speed and reaction time”, *Accident Analysis and Prevention*, 45, pp. 759– 765.
- Ewing, R. (1999) *Traffic calming state-of-the-practice*, Washington DC: Institute of Transportation Engineers.
- Gao, J., Ozbay, K. (2016) “Modelling Double Parking Impacts on Urban Streets”, *Transportation Research Board's 95th*, Washington, D.C.
- Gao, J., Ozbay, K. (2017) “A Data-Driven Approach to Estimate Double Parking Events using Machine Learning Techniques”, *Transportation Research Board's 96th*, Washington, D.C.
- Glendon, A., I. (2007) “Driving violations observed: An Australian study”, *Journal of Ergonomics*, 50(8), pp. 1159-1182.
- Kldefteris, M., Antoniou, C. (2012) “Simulation-Based Assessment of Double-Parking Impacts on Traffic and Environmental Conditions”, *Transportation Research Board's 92th*, Washington, D.C.
- Marsden, G. (2006) “The evidence base for parking policies – a review”, *Transport policy*, 13, pp. 447-457.
- National Association of City Transportation Officials (NACTO), (2016) *Global Street Design Guide*, New York: NACTO.
- Spiliopoulou, C., Antoniou, C. (2012) “Analysis of illegal parking behavior in Greece”, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 48, pp. 1622-1631.
- Stamouli, N. (2017) “Greece’s Antismoking Effort has one Major Problem: Greeks”, *The Wall Street Journal*, Available at: www.wsj.com/articles/greeces-anti-smoking-effort-has-one-major-problem-greeks-1499714738.
- Transportation Research Board (TRB) (2000) *Highway Capacity Manual (HCM)*, Washington DC: Transportation Research Board.

- Van Schagen I. (2003) *Traffic calming schemes*, Leidschendam: SWOV Institute for Road Safety Research.
- Wegman, F., Aarts, L. (2006) *Advancing Sustainable Safety: National Road Safety Outlook for 2005-2020*, Leidschendam: SWOV Institute for Road Safety Research.

Ελληνόγλωσση

- Antoniou, K., Spiropoulou, I. (2015) *Αρχές Κυκλοφοριακής Τεχνικής και Προσομοίωσης*, Athens: Hellenic Academic Libraries.
- Ministry for the Environment, Physical Planning and Public Works (2001) "Οδηγίες Μελετών Οδικών Έργων: Κύριες Αστικές Οδοί (ΟΜΟΕ-ΚΑΟ)", Nama Consulting Engineers, Chapter 4.
- Ministry of Infrastructure, Transport and Networks (2013) "Τεχνικές Οδηγίες κυκλοφοριακών παρεμβάσεων στο αστικό περιβάλλον για την εφαρμογή τους σε περιοχές σχολικών συγκροτημάτων και περιοχές με αυξημένη κίνηση στα πλαίσια βελτίωσης της οδικής ασφάλειας". Athens: Ministry of Infrastructure, Transport and Networks.

Panagiotis G. Tzouras
National Technical University of Athens
Ir. Politechniou 9, Zografou 157 80
email: ptzouras(AT)mail.ntua.gr

Cristino Perez Lazaro
TU Delft
Menno Ter Braaklaan 11, Delft, the Netherlands, 2624TA
email: c.perezlazar093@gmail.com

Ο Δημόσιος Υπαίθριος Χώρος ως Χώρος Κοινωνικού Αποκλεισμού ή Κοινωνικής Συνοχής: Η περίπτωση των πλατειών Ομονοίας και Συντάγματος

Γεωργία-Άννα Αποστόλου

Υπ. Διδάκτωρ ΤΜΧΠΠΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Περίληψη

Αντικείμενο του παρόντος άρθρου αποτελεί η διερεύνηση της σχέσης των δημόσιων υπαίθριων χώρων όσον αφορά στη κοινωνική συνοχή και τον κοινωνικό αποκλεισμό, δίνοντας έμφαση στις πλατείες της Αθήνας και ειδικότερα στις Πλατείες Ομονοίας και Συντάγματος. Οι δημόσιοι υπαίθριοι χώροι αποτελούν ζωτικά σημεία των πόλεων μέσα στους οποίους λαμβάνουν χώρα πολλές και διάφορες δραστηριότητες και δρώμενα, ενώ είναι πολύ σημαντικοί για τη βιωσιμότητα αυτών. Ωστόσο, σε πολλούς από αυτούς του χώρους παρατηρείται έντονη κρίση όσον αφορά στο ρόλο τους στον οποίο δεν μπορούν να ανταποκριθούν πλέον. Μέσα από την ανάλυση της ιστορικής εξέλιξης και του κοινωνικού ρόλου των δημοσίων υπαίθριων χώρων προκύπτουν πολλές πληροφορίες σχετικά με τις παθογένειες αλλά και τα οφέλη που αυτοί παρουσιάζουν. Ειδικότερα, η έρευνα που διεξάγεται εξετάζει τις παραμέτρους οι οποίες οδηγούν στην κοινωνική συνοχή ή στον κοινωνικό αποκλεισμό μερικές από τις οποίες είναι η ασφάλεια, η επισκευσιμότητα, η αισθητική και η λειτουργικότητα των πλατειών. Σύμφωνα με την έρευνα, οι δημόσιοι υπαίθριοι χώροι μπορούν να λειτουργήσουν τόσο ως χώροι κοινωνικού αποκλεισμού όσο και ως χώροι κοινωνικής συνοχής, ανάλογα με το ποσοστό ασφάλειας που παρουσιάζουν αλλά και του χαρακτήρα και της λειτουργικότητάς τους.

Λέξεις κλειδιά

δημόσιοι υπαίθριοι χώροι, πλατείες, κοινωνική συνοχή, πόλη, ασφάλεια, κοινωνικός αποκλεισμός, λειτουργικότητα

The Public Open Space as Space of Social Exclusion or Social Cohesion: the case of Omonia and Syntagma squares

Abstract

The subject of this article is the investigation of the relationship between public open spaces and social cohesion and exclusion, focusing on squares of Athens and especially in Syntagma and Omonoia squares. Public open spaces are vital parts of cities into which occur many different activities and events, while they are very important for the sustainability of them. However, in many of these areas, there is a marked crisis in their role that they can no longer fulfil. Through the theoretical analysis of the historical development and the social role of public open spaces arise a lot of information about the pathogens and the benefits they have. In particular, the research that conducted examines the factors that lead to social cohesion or social exclusion, which are safety, usual visit, aesthetics and functionality of squares. According to the research, public open spaces can function both as social exclusion spaces and as social cohesion spaces depending on the degree of security, they present but also on their character and functionality.

Keywords

public open spaces, squares, social cohesion, city, security, social exclusion, functionality

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο σκοπός του άρθρου είναι η διερεύνηση του βαθμού συσχέτισης της κοινωνικής συνοχής και του κοινωνικού αποκλεισμού με τους δημόσιους υπαίθριους χώρους μέσω της συγκριτικής ανάλυσης των Πλατειών Συντάγματος και Ομονοίας. Αυτό θα επιτευχθεί μέσω μιας προσπάθειας διερεύνησης της λειτουργικότητάς τους και του ρόλου τους στην πόλη. Τα ερωτήματα που τίθενται στην έρευνα αφορούν στη φυσιογνωμία των χρηστών των πλατειών, το κατά πόσο κυριαρχεί το αίσθημα ασφάλειας η το αίσθημα του φόβου στις πλατείες και αν υφίσταται πρόβλημα κοινωνικού αποκλεισμού σε αυτές. Η μεθοδολογία που ακολουθείται αποτελεί μία μίξη ποιοτικής και ποσοτικής διερεύνησης του κεντρικού ερευνητικού ερωτήματος μέσω της βιβλιογραφικής και ιστορικής ανασκόπησης των δύο πλατειών αλλά και της επιτόπιας έρευνας μέσω ερωτηματολογίων. Η παρούσα έρευνα είναι πολύ σημαντική τόσο για την πόλη της Αθήνας όσο και για όλες τις πόλεις οι οποίες

αντιμετωπίζουν προβλήματα κοινωνικής συνοχής, καθώς οι δημόσιοι υπαίθριοι χώροι δεν αποτελούν απλά χώρους προς σχεδιασμό αλλά μία συμπύκνωση των κοινωνικό-πολιτισμικών χαρακτηριστικών μιας κοινωνίας της οποίας τις ανάγκες καλούνται να εξυπηρετήσουν.

2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΥΠΑΙΘΡΙΟΥ ΧΩΡΟΥ

2.1 Πόλη και αστικός υπαίθριος χώρος

Η έννοια της πόλης είναι μία έννοια πολυδιάστατη, σύνθετη και συνάμα πολύπλοκη. Αποτελεί μία έννοια η οποία συντίθεται από πολλές επιστήμες. Γι' αυτόν τον λόγο και ο ορισμός της έννοιας "πόλη" δεν είναι συγκεκριμένος. Κατά καιρούς, έχουν δοθεί διάφορες ερμηνείες και ορισμοί για τη συγκεκριμένη έννοια, οι οποίες βασίζονται εξ' ολοκλήρου στην εκάστοτε επιστήμη που ασχολείται με την έννοια πόλη. Η πολυπλοκότητα αυτή, προκύπτει από τις πολλές και διαφορετικές λειτουργίες τις οποίες φιλοξενεί η πόλη. Τα στοιχεία αυτής δεν είναι καθόλου σταθερά, ενώ με το άκουσμα της λέξης πόλη, αναδύεται στο μυαλό μας μια καθαρά προσδιορισμένη εικόνα της εγκατάστασης πολλών ανθρώπων σε σπίτια και δρόμους, μιας εγκατάστασης που διαφοροποιείται έντονα από την «ύπαιθρο χώρα» και η οποία σημειώνεται στο χάρτη με ένα μικρότερο ή μεγαλύτερο σημείο (Park, 2010).

Η ανάδειξη της πόλης σε σύμβολο του σύγχρονου κόσμου συνδέεται άρρηκτα με την εποχή της νεωτερικότητας και του βιομηχανικού καπιταλισμού τον 19ο αιώνα. Σήμερα, την εποχή της ύστερης νεωτερικότητας και της παγκοσμιοποίησης, οι πόλεις έχουν μεταβληθεί σε τόπους πολύπλοκων παγκόσμιων/τοπικών δικτυώσεων που παράγουν μια ποικιλομορφία κοινωνικών, πολιτιστικών, πολιτικών και οικονομικών χωρικών μορφών. Έτσι, οι πόλεις δεν γίνονται αντιληπτές μόνο ως το θέατρο της ανθρώπινης δράσης ούτε ως παράγωγα της οικονομίας και των επίσημων πολιτικών διαχείρισης και κατασκευής του χώρου, αλλά ως χώροι που παράγονται κοινωνικά. Στην νεωτερική πόλη, διαφαίνεται η μοναξιά αλλά και η ελευθερία, καθώς η πόλη απελευθερώνει τους κατοίκους της από τους περιορισμούς και τις υποχρεώσεις τους οποίους επέβαλλαν οι παραδοσιακές κοινότητες. Παράλληλα, η πόλη θεωρήθηκε ως ο τόπος της φτώχειας, της εξαχρείωσης και της στέρησης, αλλά και στα μάτια πολλών αναλυτών της κοινωνικής αποσύνθεσης και της ανομίας (Stevenson, 2007).

Με μία γενικότερη ανάλυση της έννοιας της πόλης, γίνεται κατανοητό ότι μόλις σήμερα αρχίζει να συλλαμβάνεται η ιδιοτυπία της πόλης. Η πόλη είχε πάντα σχέσεις με την κοινωνία στο σύνολό της, με τη σύνθεση και τη λειτουργία της, με τα συστατικά της στοιχεία, με την ιστορία της. Αλλάζει λοιπόν, όταν η κοινωνία στο σύνολό της αλλάζει. Η

πόλη εξαρτάται επίσης και από σχέσεις αμεσότητας, δηλαδή από τις απευθείας σχέσεις μεταξύ προσώπων και ομάδων που συνθέτουν την κοινωνία (Lefebvre, 1997).

Ένα παράδειγμα ιδανικής πόλης, είναι η ουτοπική πόλη του More η οποία αποτελεί μια πόλη με τάξη, καθαριότητα, απλόχερη και πλούσια φύση. Εκτός από το μέγεθος της πόλης και την πυκνότητα του πληθυσμού το κυρίαρχο χαρακτηριστικό μιας πόλης είναι η ετερογένεια. Ετερογένεια ή πολυμορφία εγγράφονται στο αστικό τοπίο με ένα πλήθος τρόπων όπως η εμφάνιση και η τοποθεσία των σπιτιών, τα εστιατόρια, οι επιγραφές, και οι διαφημίσεις, τα πάρκα και άλλες βοηθητικές εγκαταστάσεις και υποδομές. Η πολυμορφία του πληθυσμού προσδιορίζει επίσης δημογραφικά την πόλη: άτομα που φαίνονται διαφορετικά, που έχουν διαφορετικές σχέσεις με τα μέσα παραγωγής, διαφορετική φυλετική και εθνοπολιτισμική προέλευση, διαφορετικό φύλο και τρόπο ζωής (Stevenson, 2007).

Οι πόλεις απέχουν πολύ από το να γίνουν χώροι συνάντησης της διαφοράς, καθώς οι κάτοικοί τους επινοούν διάφορους τρόπους για να το αποφεύγουν. Ολοένα και περισσότερο οι διαφορετικές κοινωνικές τάξεις αναγκάζονται να ακολουθούν διαφορετικές διαδρομές μέσα στο χώρο, κατοικούν και περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους σε διαφορετικές ζώνες και σπάνια έχουν μια τυχαία και αναπάντεχη συνάντηση με τον «άλλο» (Stevenson, 2007).

2.2 Δημόσιος και ιδιωτικός χώρος

Ο χώρος χωρίζεται σε δύο συνιστώσες, την ιδιωτική και τη δημόσια. Αυτοί οι δύο χώροι είναι αλληλένδετοι μεταξύ τους και συνδυάζονται. Ωστόσο, οι διαφορές αυτών των δύο χώρων είναι σημαντικές και έχουν ερευνηθεί από πολλούς μελετητές. Ο δημόσιος χώρος, είναι ο χώρος τον οποίο συναντάμε με το που αφήνουμε τον προσωπικό μας χώρο, αυτόν του σπιτιού και της δουλειάς. Λόγω της καθημερινότητάς μας, περνάμε μεγάλο χρονικό διάστημα είτε ως περαστικοί, είτε συμμετέχοντας στους δημόσιους χώρους, μέσω εκδηλώσεων, συναντήσεων με γνωστούς αλλά και χαλάρωσης.

Ο δημόσιος χώρος διακρίνεται σε κοινόχρηστους και κοινωφελείς χώρους. Κοινόχρηστους χώρους αποτελούν τα πάρκα, οι πλατείες, οι δρόμοι και οι πεζόδρομοι. Από την άλλη, ως κοινωφελείς χώροι χαρακτηρίζονται οι δημοτικές εγκαταστάσεις.

Η έννοια του δημοσίου χώρου έχει αναλυθεί κατά καιρούς σχετικά με τη φύση και τη λειτουργία του, ωστόσο ο όρος δημόσιος αποτελεί έναν όρο δυναμικά εξελισσόμενο αφού το τί μπορεί να θεωρηθεί ως δημόσιο σε κάθε εποχή εξαρτάται από την ένταση των κοινωνικών διεκδικήσεων και κατακτήσεων. Συνεπώς, η απόδοση ενός σαφούς νοήματος δεν είναι μία αντικειμενική και μονοσήμαντη διαδικασία.

«Δημόσιος Χώρος είναι αυτός που πρωτίστως ενθαρρύνει την ελεύθερη ανταλλαγή, την κοινωνική και όχι την οικονομική ανταλλαγή, την ελεύθερη κοινωνία – επικοινωνία,

μεταξύ αγνώστων (Πανέτσος, 2002). Ο δημόσιος χαρακτήρας ενός τόπου συνδέεται με την αμφισβήτηση ή την ακύρωση της ατομικής ιδιοκτησίας, καθώς σχετίζεται με την κοινωνία ως σύνολο, και ο λόγος ύπαρξής του, η φύση του, είναι ο λαός. Λόγω της κατάργησης της ιδιωτικότητας στους δημόσιους υπαίθριους χώρους είναι αμέσως επόμενο ο χώρος να αποτελείται και από το χαρακτηριστικό της ανωνυμίας του πλήθους (Siebel, 2003).

Η σημαντικότητα και τα οφέλη των δημόσιων υπαίθριων χώρων καθορίζονται με βάση την προσφορά αυτών των χώρων στους χρήστες τους. Τα οφέλη τους είναι τόσο περιβαλλοντικά όσο και λειτουργικά, πολεοδομικά, ψυχολογικά, κοινωνικά και οικονομικά. Συγκεκριμένα, όσον αφορά τα περιβαλλοντικά οφέλη, λόγω της αυξανόμενης αστικοποίησης και της συνειδητοποίησης των ανθρώπων για τη σημαντικότητα της ποιότητας ζωής στις πόλεις, έχει αρχίσει να δίνεται μεγάλη προσοχή στα περιβαλλοντικά πλεονεκτήματα των αστικών δασών και στην ύπαρξη των δέντρων εντός αυτών (McPherson, 1992). Αναφορικά με τα πολεοδομικά οφέλη των δημόσιων υπαίθριων χώρων, λόγω των έντονων πολεοδομικών προβλημάτων που δημιουργούνται από την βιομηχανική πόλη, γίνονται εκ των υστέρων προσπάθειες ένταξης των δημόσιων χώρων στον ήδη υπάρχοντα αστικό ιστό (Ανανιάδου-Τζημοπούλου, 1997).

Οι δημόσιοι υπαίθριοι χώροι όμως εκτός από τα παραπάνω οφέλη παρέχουν σημαντικά οφέλη και όσον αφορά τον ψυχολογικό τομέα και τον κοινωνικό τομέα. Η ψυχολογία των κατοίκων καθίσταται υγιής μέσω των δημόσιων υπαίθριων χώρων, καθώς αυτοί οι χώροι ωφελούν στη μείωση του άγχους, και βελτιώνουν την πνευματική και όχι μόνο υγεία των κατοίκων (Chiesura, 2004). Αυτή η θετική επίδραση στην ψυχολογία των κατοίκων φέρνει και θετικά αποτελέσματα στην κοινωνία ως σύνολο, καθώς η χρήση των δημόσιων υπαίθριων χώρων από τους κατοίκους όπως σε δημόσιες εκδηλώσεις, σε ομαδικές δραστηριότητες και όχι μόνο, είναι ένας καλός τρόπος για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης και την καταπολέμηση του στίγματος που συχνά συνδέεται με μειονεκτούσες γειτονίες και τους κατοίκους τους (Madanipour, 2013).

Προχωρώντας στον ιδιωτικό χώρο, ο ιδιωτικός χώρος όπως και κάθε χώρος, οριοθετείται στη δημόσια ή την ιδιωτική σφαίρα ανάλογα με το συμφέρον το οποίο εξυπηρετεί και τον τίτλο της ιδιοκτησίας. Οι ιδιωτικοί χώροι λοιπόν εξυπηρετούν συμφέροντα, όχι δημόσια, αλλά συμφέροντα τα οποία αφορούν σε ιδιώτες. Σε αυτούς τους χώρους συνήθως εμπλέκεται και ο οικονομικός παράγοντας ως απαραίτητο στοιχείο για τη χρήση τους από τους πολίτες. Δεν ανήκουν στους πολίτες, ενώ και η χρήση τους και η πρόσβαση σε αυτούς είναι ελεγχόμενες (Madanipour, 2003).

Ο ιδιωτικός και ο δημόσιος χώρος μπορούν να συνδυαστούν αλλά και να αντιπαρατεθούν ανάλογα με τις προθέσεις του εκάστοτε μελετητή. Όσον αφορά στην αντιπαραθεση αυτών των δύο χώρων, ο ιδιωτικός αποτελεί τον χώρο στον οποίο υπάρχει

οικειότητα, σωματικότητα και συναισθηματισμός, σε αντίθεση με τον δημόσιο χώρο στον οποίο κυριαρχεί η ανωνυμία, δηλαδή μια επιτηδευμένη συμπεριφορά η οποία κρατάει τις αποστάσεις μεταξύ των ατόμων (McDowell, 1998).

3. Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΥΠΑΙΘΡΙΟΣ ΧΩΡΟΣ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΜΕΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

3.1 Ο δημόσιος υπαίθριος χώρος ως χώρος παθητικής αλληλεπίδρασης

Οι δημόσιοι υπαίθριοι χώροι αποτελούν χώρους οι οποίοι είναι σχεδιασμένοι για την κάλυψη των ανθρωπίνων αναγκών αλλά και την κοινωνικοποίηση των ατόμων μέσα σε αυτούς.

Ο δημόσιος υπαίθριος χώρος, φιλοξενεί εντός του κοινωνικές αλληλεπιδράσεις όπως την παθητική αλληλεπίδραση. Με τη συγκεκριμένη έννοια εννοούμε την παρατήρηση, την χαλάρωση, την συνάντηση με φίλους και γνωστούς, δηλαδή την ανάγκη των ανθρώπων για να νιώσουν κομμάτι του περιβάλλοντός τους χωρίς να χρειαστεί να λάβουν ενεργά μέρος σε αυτό, αρκούμενοι στην παρατήρηση.

Για να επιτευχθούν όλα τα παραπάνω θα πρέπει ο δημόσιος υπαίθριος χώρος να προσφέρει άνεση. Η άνεση όμως δεν είναι αυτονόητη σε κάθε υπαίθριο χώρο. Για να επιτευχθεί, θα πρέπει ο χώρος να είναι εύχρηστος. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να υπάρχει χώρος στον οποίο να μπορούν οι χρήστες του χώρου να κάθονται και κατ' επέκταση να ξεκουράζονται, να παρατηρούν, να χαλαρώνουν, και γενικότερα να εκπληρώνουν αυτό που αποκαλούμε παθητική ψυχαγωγία. Παράλληλα, είναι σημαντικό να υπάρχει μία ποικιλία επιλογών όσον αφορά στα καθίσματα, δηλαδή να μπορεί ο χρήστης να καθίσει κάτω από σκιά, ή στον ήλιο, μαζί με άλλα άτομα ή μόνος του. Καθίσματα τα οποία χρησιμοποιούνται από τα άτομα στους υπαίθριους χώρους μπορεί να είναι τα παγκάκια, τα πρεβάζια αλλά και τα πεζούλια (Whyte, 2001).

Ωστόσο, σημαντικός παράγοντας στη δημιουργία χώρων καθίσματος είναι ο προσανατολισμός και η θέα. Ειδικότερα, όταν τα άτομα επιλέγουν να καθίσουν σε ένα δημόσιο χώρο, αυτό συμβαίνει συνήθως για να απολαύσουν τις ευκαιρίες που αυτοί οι χώροι προσφέρουν, δηλαδή τη θέα και την κίνηση (Gehl, 2011).

3.2 Ο δημόσιος υπαίθριος χώρος ως χώρος κοινωνικής συνοχής

Κάποια άτομα συμμετέχουν στον δημόσιο υπαίθριο χώρο παθητικά, ενώ άλλοι προτιμούν να συμμετέχουν ενεργά, είτε συναναστρεφόμενοι με άλλους ανθρώπους μέσω της κοινωνικοποίησης, είτε μέσω παιχνιδιού (για τα παιδιά), είτε μέσω της φυσικής άσκησης

στον χώρο. Όλα τα παραπάνω αφορούν στη συνεκτικότητα του κοινωνικού συνόλου καθώς αν αυτή δεν υφίσταται, οι ενεργητικές δραστηριότητες δεν μπορούν να λάβουν χώρα εκεί. Ειδικότερα, τέτοιες δραστηριότητες προσφέρουν στους ανθρώπους ευκαιρίες με τις οποίες μπορούν να βελτιώσουν τα συναισθήματα ευημερίας τους, την αυτοπεποίθησή τους, την ικανότητα χαλάρωσης και την ανεξαρτησία τους.

Ο πολιτισμός και οι τέχνες στον δημόσιο υπαίθριο χώρο φαίνεται να έχουν θετικό αντίκτυπο επάνω σε αυτόν και να βοηθούν ιδιαίτερα στην συνοχή του κοινωνικού συνόλου με την συμμετοχή τους σε αυτά. Με τη χρήση του χώρου από καλλιτέχνες, ο χώρος αυτομάτως αναβαθμίζεται, με αποτέλεσμα να μη δίνεται ευκαιρία σε περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες (έμποροι ναρκωτικών, χρήστες, μαφία) να καταλαμβάνουν το χώρο και να τον «γκετοποιούν».

3.3 Ο δημόσιος υπαίθριος χώρος ως χώρος κοινωνικού αποκλεισμού και κοινωνικών διεκδικήσεων

Ο δημόσιος υπαίθριος χώρος πέρα από δραστηριότητες που φιλοξενεί και από κοινωνικές συμπεριφορές, φιλοξενεί και συμπεριφορές αποκλεισμού και κοινωνικών και πολιτικών διεκδικήσεων. Οι χώροι στους οποίους απαντώνται οι κοινωνικές σχέσεις, γίνονται τόποι με συγκεκριμένη ποιότητα, οι οποίες παρουσιάζουν ουσιώδη και συμβολική σημασία για τους ανθρώπους.

Ανέκαθεν, οι μεγάλοι δημόσιοι χώροι χρησίμευαν ως χώροι- κόμβοι κοινωνικής συνοχής, φέρνοντας διαφορετικούς ανθρώπους μαζί. Παρόλα αυτά, οι περιθωριοποιημένοι δημόσιοι χώροι σπανίως συμμετέχουν σε οποιοδήποτε από αυτά Συγκεκριμένα, οι πιο ευάλωτες ομάδες στις περισσότερες πόλεις της Ευρώπης είναι οι φτωχοί, οι ηλικιωμένοι, τα παιδιά, οι γυναίκες, και αυτοί οι οποίοι ανήκουν σε εθνικές μειονότητες. Η τελευταία ευάλωτη ομάδα είναι εκτεθειμένη στον κίνδυνο του κοινωνικού αποκλεισμού. Ο κοινωνικός αποκλεισμός οφείλεται σε διαφορετικές μορφές ευπάθειας. Αυτό σημαίνει ότι οποιοδήποτε χαρακτηριστικό καθιστά το άτομο ευάλωτο, μπορεί να ανοίξει τον δρόμο για κοινωνικό αποκλεισμό (Madanipour, 2013).

Τέλος, οι δημόσιοι υπαίθριοι χώροι χρησιμοποιούνται και ως χώροι για κοινωνικοπολιτικές διεκδικήσεις. Αυτό φαίνεται από τα διάφορα κινήματα των πόλεων που δημιουργήθηκαν κατά καιρούς.

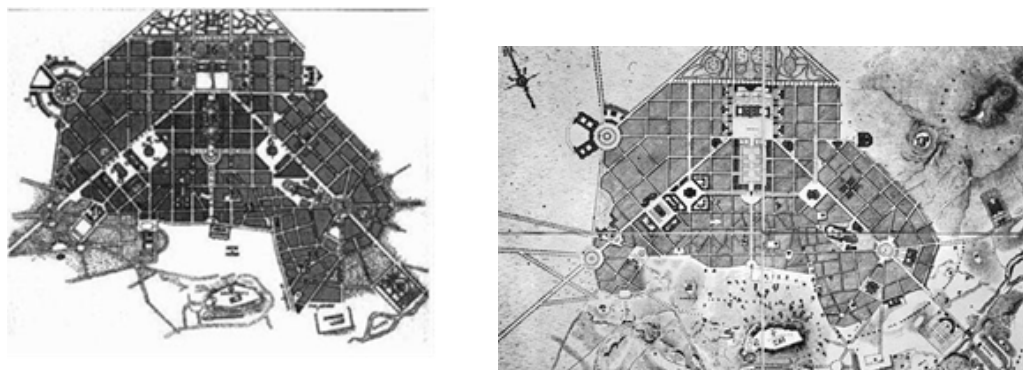
4. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ-ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Ο δημόσιος χώρος της διάχυτης πόλης μεταλλάσσεται χάνοντας την έννοια της κεντρικότητας παραμένοντας είτε ασχεδίαστος είτε παραμελημένος, ενώ το φυσικό τοπίο άλλοτε αξιοποιείται και άλλοτε καταστρέφεται. Όλα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα, η σύγχρονη πόλη να γίνεται όλο και περισσότερο ο χώρος του αποξενωμένου ανθρώπου (Ascher, 1995).

Η ελληνική περίπτωση και συγκεκριμένα η περίπτωση της Αθήνας, διαμέσου της ιστορικής εξέλιξης των υπαίθριων χώρων της, παρουσιάζει την εγκατάλειψη και την αδιαφορία προς αυτούς. Τα προβλήματα προήλθαν από την ανυπαρξία ενός κεντρικού σχεδιασμού αλλά και την ολοένα και αυξανόμενη αστικοποίηση των προηγούμενων δεκαετιών. Αυτά είχαν ως επακόλουθο την εφαρμογή παραμέτρων, όπως η αντιπαροχή και η αυθαίρετη δόμηση, με αποτέλεσμα την παραμέληση των δημοσίων υπαίθριων χώρων, αλλά κυρίως τη μη συμπερίληψή τους στα σημαντικά στοιχεία της πόλης.

Μετά την ανακήρυξη της Αθήνας σε πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους, το πρώτο σχέδιο της Αθήνας των Κλεάνθη-Schaubert συντάσσεται με βάση τα νεοκλασικά πρότυπα, παρουσιάζοντας συμμετρία, ηρεμία, μεγαλοπρεπή και μνημειακή διάταξη, επιμήκεις ανοιχτούς άξονες με απόληξη σε μνημειακά οπτικά κέντρα. Το σχέδιο αυτό σχηματίζει ένα ορθογώνιο σχήμα, του οποίου οι κορυφές είναι τρεις πλατείες. Αυτές οι πλατείες είναι η Πλατεία Ανακτόρων, η Πλατεία Κέκροπος και η Πλατεία Μουσών. Το σχήμα των πλατειών είναι καθαρά γεωμετρικό (Μπίρης, 1999).

Εικόνα 1. Οι κυριότερες πλατείες στα σχέδια των Klenze (δεξιά) και Κλεάνθη- Schaubert(Αριστερά)

Πηγή: <http://www.eie.gr/>

Έπειτα, το σχέδιο των Κλεάνθη-Schaubert τροποποιείται με το σχέδιο Klenze. Το καινούργιο σχέδιο κινείται στις ίδιες χαράξεις με το σχέδιο Κλεάνθη-Schaubert. Παρόλα αυτά, το σχέδιο Klenze διαφοροποιείται ριζικά από το προηγούμενο όσον αφορά στη συνολική λογική και δομή του, ενώ δεν αποτελεί ένα τυπικό νεοκλασικό σχέδιο. Βασική απαίτηση στο σχέδιο είναι η ριζική μείωση των ελεύθερων χώρων, ώστε να ελαττωθεί το ποσό των αποζημιώσεων και να καμφθούν οι αντιδράσεις των κατοίκων (Μπίρης, 1999). Τον 20ο αιώνα, η ανάπτυξη της περιοχής γύρω από την Πλατεία Ομονοίας είναι εντυπωσιακή. Η περιοχή αυτή παρότι έρημη στην αρχή, αρχίζει να συγκεντρώνει σταδιακά λειτουργίες οι οποίες την καθιστούν ως έναν από τους πιο κεντρικούς πόλους (Μελαμπιανάκη, 2006).

Μετά τον πόλεμο το μοντέλο αστικής ανάπτυξης θέτει τις βάσεις για την υποβάθμιση του δημόσιου χώρου. Ειδικότερα, η ξέφρενη ανοικοδόμηση οδηγεί στη δραματική αύξηση των πυκνοτήτων δόμησης με αποτέλεσμα τη μείωση των ελεύθερων χώρων. Απουσιάζει η πολεοδομική δομή ενώ ο δημόσιος χώρος αρχίζει να εκλείπει, και τη θέση του παίρνει ο ιδιωτικός χώρος με τα μικρά μπαλκόνια (Σαρηγιάννης, 2000).

Το αθηναϊκό αστικό τοπίο αλλάζει συνεχώς. Τα προβλήματα στον Αθηναϊκό αστικό χώρο προήλθαν από τον διάχυτο απρογραμματίστο χαρακτήρα της, ο οποίος διαμορφώθηκε μέσα από τη διαδικασία της «ιδιωτικής αστικοποίησης», η οποία βασίστηκε στην επανάληψη της αστικής μονάδας της πολυκατοικίας χωρίς συγκεκριμένο πρόγραμμα από μικρομεσαίους ιδιώτες κατασκευαστές (Αίσωπος, 2011). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, ο δημόσιος χώρος να μη βιώνεται πλέον από τους χρήστες του ως χώρος οικείος, κοινωνικής συνδιαλλαγής και επικοινωνίας με την κοινότητα. Σε πολλούς δημόσιους χώρους στο κέντρο της πόλης κατοικούν πλέον άστεγοι, μετανάστες, χρήστες ουσιών (Κανελλοπούλου, 2011).

Από την άλλη, ο μεγάλος βαθμός συστηματοποίησης που παρουσιάζουν ορισμένοι δημόσιοι χώροι εντείνουν το αίσθημα της αποξένωσης, ενώ η ετερογένεια του χώρου και η απουσία διεξόδου και αλλαγής αφαιρούν από τον δημόσιο χώρο φυσικότητα και άνεση στη χρήση του (Φραγκεδάκη, 2011). Σύμφωνα με τα παραπάνω, προκύπτουν πλέον δύο τύποι δημόσιου υπαίθριου χώρου. Αρχικά, προκύπτει ο «παραμελημένος» δημόσιος χώρος του αστικού κέντρου και μετά ο αποστειρωμένος ελεγχόμενος «νέος δημόσιος χώρος» των συγκροτημάτων κατανάλωσης στην περιφέρεια (Αίσωπος, 2011).

5. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΠΛΑΤΕΙΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ-ΟΜΟΝΟΙΑΣ

5.1 Πλατεία Συντάγματος

Η σημερινή Πλατεία Συντάγματος, έως και το 1843 ονομαζόταν Πλατεία Ανακτόρων. Ωστόσο, η πρώτη πλατεία στη θέση όπου υπάρχει η Πλατεία Συντάγματος σήμερα με άλλη όμως μορφή είχε προβλεφθεί στα σχέδια των Κλεάνθη-Schaubert αλλά και στο σχέδιο Klenze. Η συγκεκριμένη πλατεία η οποία ονομάζεται Πλατεία Μουσών στα σχέδια τοποθετείται σε μία από τις τρεις κορυφές του βασικού τριγώνου που συγκροτεί το σχέδιο της Αθήνας. Η Πλατεία Μουσών αποτελούσε μία ανοιχτή πλατεία η οποία λειτουργούσε ως κόμβος επικοινωνίας με την ύπαιθρο (Μπίρης, 1999). Η Πλατεία Συντάγματος γύρω στο 1860 αποκτά σημαντική θέση στη ζωή της πόλης, αποτελώντας το κέντρο της πολιτικής ζωής, διαμορφώνοντας σταδιακά τον κοσμοπολίτικο χαρακτήρα της. Την περίοδο 1863-1909 η οικοδόμηση γύρω από την πλατεία ολοκληρώνεται και ο χώρος εξελίσσεται σε έναν από τα κεντρικότερα σημεία της πρωτεύουσας, το οποίο αποτελεί ένα σημαντικό σημείο για την κοινωνική και πολιτική ζωή της πρωτεύουσας. Αυτός ο χαρακτήρας σε συνδυασμό με την ταυτότητα των μεγαλοαστών ενοίκων τους σηματοδοτεί και τον χαρακτήρα της Πλατείας (Μελαμπιανάκη, 2006). Σταδιακά, αρχίζει να απομακρύνεται ολοκληρωτικά η κατοικία από τον ευρύτερο χώρο της Πλατείας Συντάγματος, ενώ πληθαίνουν τα εμπορικά καταστήματα, τα ξενοδοχεία και αργότερα οι δημόσιες υπηρεσίες, τα γραφεία, οι τράπεζες και οι ασφαλιστικές εταιρείες. Αυτή η εικόνα αποτελεί μία εικόνα η οποία αντανάκλα με ακρίβεια το μοντέλο ανάπτυξης της χώρας, το οποίο βασίζεται κυρίως στον τριτογενή τομέα και τις υπηρεσίες και λιγότερο στη βιομηχανική παραγωγή (Αίσωπος και Σημαιοφορίδης, 2001).

Οι δραστηριότητες οι οποίες λαμβάνουν χώρα στη συγκεκριμένη πλατεία είναι τόσο παθητικές, όσο και ενεργητικές. Αρχικά, αυτό που παρατηρείται σε μεγάλο βαθμό είναι η συνάντηση μεταξύ των ανθρώπων στην Πλατεία Συντάγματος. Η Πλατεία αποτελεί σημαντικό σημείο αναφοράς για συναντήσεις ανθρώπων λόγω της κεντρικότητάς της και της λειτουργίας της ως συγκοινωνιακός κόμβος. Επίσης, αποτελεί έναν χώρο ευχάριστο τόσο για ξεκούραση (καθώς διαθέτει παγκάκια), όσο και για ψυχαγωγία, αλλά και δραστηριότητες όπως διάβασμα, χαλάρωση, δραστηριότητες του δρόμου (skateboard) αλλά και πολιτικές συγκεντρώσεις. Επιπρόσθετα, όσον αφορά στη λειτουργικότητά της η Πλατεία Συντάγματος διαθέτει παγκάκια και πεζούλια δίνοντας την ευκαιρία στους επισκέπτες της να ξεκουράζονται και να χαλαρώνουν, αλλά και να ασχολούνται με άλλες παθητικές δραστηριότητες όπως την παρατήρηση της θέας, αλλά και το διάβασμα.

Παράλληλα, διαθέτει πράσινο με γρασιδί, διαφόρων ειδών δέντρα αλλά και θάμνους και φυτά με ζαρντινιέρες. Διαθέτει χώρους σκιερούς, αλλά και χώρους με ηλιασμό. Το σημαντικότερο στοιχείο το οποίο διαθέτει είναι το υγρό στοιχείο με το σιντριβάνι το οποίο χωροθετείται στη μέση της πλατείας. Ένα επίσης σημαντικό χαρακτηριστικό της πλατείας είναι η προσβασιμότητα και η προσπελασιμότητά της.

5.2 Πλατεία Ομονοίας

Η Πλατεία Ομονοίας, όπως προκύπτει από την ιστορική της εξέλιξη έχει υποστεί πολλές αλλαγές. Η σημερινή Πλατεία έχει μια διάταξη η οποία εξυπηρετεί καλά τη διαμπερή κίνηση των πεζών, ενώ καλεί ταυτόχρονα τα άτομα στην παρατήρηση της θέας της Ακρόπολης, στην κατεύθυνση του άξονα της Οδού Αθηνάς. Η Πλατεία της Ομόνοιας ήταν πάντα το σημείο συνάντησης των ανθρώπων της εργασίας και της επαρχίας, των εσωτερικών μεταναστών και των μικρομεσαίων κοινωνικών τάξεων, αλλά και μια πλατεία πολιτικών συγκεντρώσεων, ενώ αποτελεί μία πλατεία η οποία βρίσκεται σε κομβικό σημείο καθώς από αυτή ξεκινούν ή καταλήγουν κεντρικοί δρόμοι δημιουργώντας ένα εξάκτινο αστέρι. Παρουσιάζει έντονη κυκλοφοριακή κίνηση, καθιστώντας έτσι την προσπελασιμότητα δύσκολη, ενώ δεν διαθέτει χώρους για χαλάρωση, παρά μόνο για στάση.

6. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ ΣΤΙΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΟΜΟΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

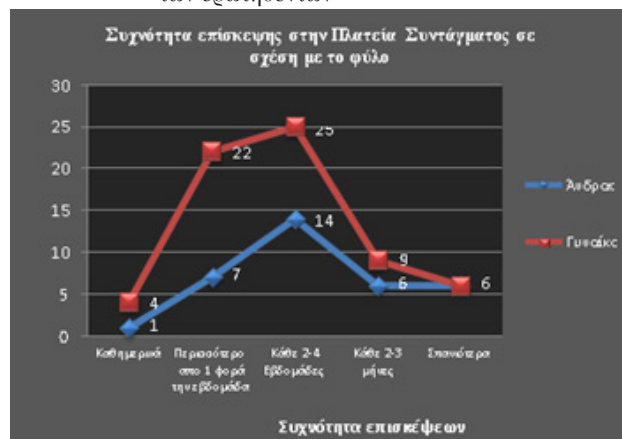
Η συγκεκριμένη έρευνα βασίζεται κυρίως σε επιτόπια παρατήρηση μέσω ερωτηματολογίων. Συνολικά μοιράστηκαν 200 ερωτηματολόγια (100 για την κάθε πλατεία). Οι βασικές παράμετροι οι οποίες εξετάζονται στην έρευνα πεδίου είναι αρχικά η επισκεψιμότητα στις πλατείες Ομονοίας και Συντάγματος, δηλαδή το πόσο συχνά τις επισκέπτονται τα άτομα και για ποιό λόγο. Άλλη σημαντική παράμετρος θεωρείται η ασφάλεια. Ειδικότερα, αναλύεται ο βαθμός ασφάλειας τόσο γενικά όσο και ειδικά με βάση τις ώρες της ημέρας. Επίσης σημαντικοί όσον αφορά την ασφάλεια θεωρούνται και οι λόγοι για τους οποίους υπάρχει έλλειψη ασφάλειας. Μία επίσης σημαντική παράμετρος θεωρείται και το αίσθημα του αποκλεισμού από τις πλατείες, το οποίο αποτρέπει τα άτομα από το να τις χρησιμοποιήσουν. Σε αυτές τις σημαντικές παραμέτρους έρχονται να προστεθούν η αισθητική και η λειτουργικότητα των πλατειών, αλλά και η κοινωνική συνοχή και ο κοινωνικός αποκλεισμός, που αποτελούν και τα κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα. Αναφορικά με την πρώτη ομάδα ερωτήσεων, η φυσιογνωμία των ερωτωμένων ξετυλίγεται με βάση την ηλικία (5 ηλικιακές ομάδες), το φύλο, το επίπεδο εκπαίδευσης, την ιδιότητα, την περιοχή κατοικίας και την εθνικότητα. Η έρευνα διεξήχθη τον μήνα Απρίλιο, τη χρονιά 2014.

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων των ερωτηματολογίων προκύπτει ότι τα άτομα που χρησιμοποιούν τον χώρο σε μεγαλύτερο ποσοστό και στις δύο πλατείες είναι γυναίκες, ενώ παρατηρήθηκε ότι οι ηλικιακές ομάδες των ατόμων που κυκλοφορούν στις δύο πλατείες, ανήκουν στις νεαρές ηλικίες έως 30 και έως 45 ετών. Επίσης, το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων, είναι εργαζόμενοι και κάτοικοι Αθηνών. Σύμφωνα με τα παραπάνω προκύπτει ότι η φυσιογνωμία των χρηστών των δύο χώρων δεν διαφοροποιείται από πλατεία σε πλατεία, αλλά αλλάζει ανάλογα και με τις ώρες της ημέρας.

Αναφορικά με την ελκυστικότητα των δύο πλατειών προκύπτει ότι η Πλατεία Συντάγματος και η Πλατεία Ομονοίας, χρησιμοποιούνται σε μεγαλύτερο βαθμό από τους ανθρώπους ως πέρασμα. Η συχνότητα επισκέψεων είναι μεταξύ της μίας εβδομάδας και των 2-3 μηνών. Δεν παρατηρείται ωστόσο διαφορά όσον αφορά στη συχνότητα επίσκεψης αντρών και γυναικών αλλά και ηλικιακών ομάδων στην Πλατεία Συντάγματος, σε αντίθεση με την Πλατεία Ομονοίας όπου παρατηρείται διαφορά στην συχνότητα επισκέψεων μεταξύ γυναικών και αντρών.

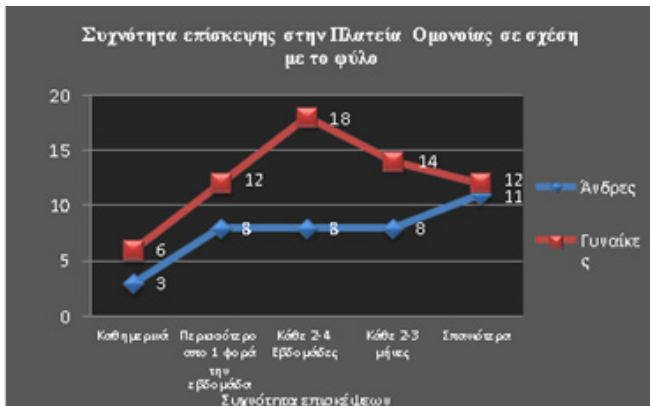
Ωστόσο, παρατηρούνται διαφορές μεταξύ των δύο πλατειών σε σχέση με τους λόγους επίσκεψης, καθώς η Πλατεία Συντάγματος παρουσιάζεται ως ελκυστική τόσο για πέρασμα (σε μεγαλύτερο βαθμό), όσο και για κοινωνικοποίηση και διασκέδαση- αναψυχή. Από την άλλη, η Πλατεία Ομονοίας χρησιμοποιείται μόνο για πέρασμα. Η Πλατεία Συντάγματος είναι πιο προσιτή και πιο εύχρηστη τόσο για στάση/ ανάπαυση, καθώς διαθέτει παγκάκια και χώρους για στάση και ξεκούραση, αλλά και για συνάντηση με φίλους και γνωστούς (λόγω του κομβικού της σημείου).

Σχήμα 1. Συσχετισμός της συχνότητας επίσκεψης στην Πλατεία Συντάγματος σε σχέση με το φύλο των ερωτηθέντων

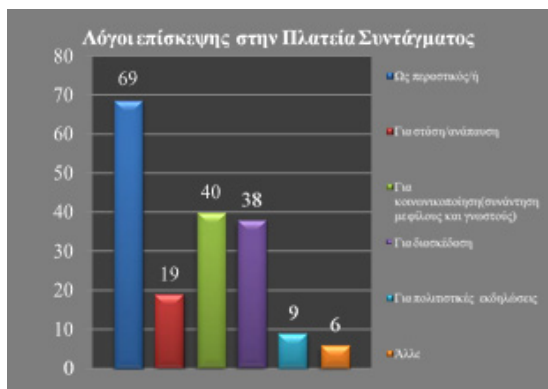
Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Σχήμα 2. Συσχετισμός της συχνότητας επίσκεψης στην Πλατεία Ομονοίας σε σχέση με το φύλο των ερωτηθέντων

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Σχήμα 3. Λόγοι επίσκεψης στην Πλατεία Συντάγματος

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Η Πλατεία Ομονοίας από την άλλη τόσο λόγω του σημείου στο οποίο βρίσκεται όσο και για λόγους υποβάθμισης και έλλειψης υποδομών δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για περαιτέρω σκοπούς. Η κύρια χρήση της είναι ως πέρασμα και για επίσκεψη σε υπηρεσίες και γραφεία. Παράλληλα, καμία από τις δύο πλατείες δεν χρησιμοποιείται σε καθημερινή βάση παρά μόνο σε μικρότερο ποσοστό. Αυτό οφείλεται στον κεντρικό χαρακτήρα τους καθώς δεν διαθέτουν τοπικό χαρακτήρα και χαρακτήρα γειτονιάς. Οι δυο τους αποτελούν

τις πιο κεντρικές πλατείες της πόλης, και για αυτό το λόγο χρησιμοποιούνται από όλους τους κατοίκους οι οποίοι κατοικούν σε διαφορετικές περιοχές μεταξύ τους, περισσότερο σε εβδομαδιαία βάση παρά σε καθημερινή. Ωστόσο, η πλατεία Συντάγματος καθίσταται περισσότερο διαθέσιμη και κατάλληλη για πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Σχήμα 4. Λόγοι επίσκεψης στην πλατεία Ομονοίας

Πηγή: Ϊδια επεξεργασία

Στους περισσότερους δημόσιους υπαίθριους χώρους της Ελλάδας, δηλαδή σε πάρκα και πλατείες, περισσότερο επικρατεί το αίσθημα του φόβου παρά της ασφάλειας. Αυτό ισχύει κυρίως για τις πόλεις με μεγάλη έκταση και πληθυσμό. Η Αθήνα για παράδειγμα, και ειδικά το κέντρο της, χαρακτηρίζεται από πυκνή δόμηση και έλλειψη ελεύθερων χώρων με αποτέλεσμα οι ήδη υπάρχοντες να αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα και να καθίστανται απρόσιτοι στους κατοίκους. Ωστόσο, αυτό διαφοροποιείται από πλατεία σε πλατεία. Στις πλατείες της έρευνας πεδίου (Σύνταγμα-Ομόνοια) παρατηρείται μεγάλη διαφορά σε ότι αφορά στην ασφάλεια. Η Πλατεία Συντάγματος από ένα μεγάλο ποσοστό ατόμων χαρακτηρίζεται σχετικά ασφαλής σε αντίθεση με την Πλατεία Ομονοίας στην οποία ο βαθμός ασφάλειας είναι χαμηλότερος.

Ωστόσο, η αίσθηση της ασφάλειας διαφοροποιείται μέσα στις ώρες της ημέρας, τόσο στην Πλατεία Συντάγματος όσο και στην Πλατεία Ομονοίας. Συγκεκριμένα, τις πρωινές και μεσημεριανές ώρες, η Πλατεία Συντάγματος θεωρείται πολύ ασφαλής από ένα μεγάλο ποσοστό ατόμων.

Ωστόσο, το αίσθημα ασφάλειας διαφοροποιείται μεταξύ των αντρών και των γυναικών. Οι γυναίκες δεν αισθάνονται τόσο ασφαλείς όσο οι άντρες ακόμη και τις πρωινές ώρες. Παράλληλα, έντονη διαφοροποίηση παρουσιάζεται και μεταξύ των ηλικιακών

ομάδων. Ειδικότερα, οι νεαρές ηλικιακές ομάδες αισθάνονται πιο ασφαλείς από τις ομάδες των ηλικιών που είναι άνω των 45 ετών. Αυτό συμβαίνει διότι, η Πλατεία Συντάγματος, ως η κεντρικότερη πλατεία της Αθήνας, παρουσιάζει μία σχετική ασφάλεια στους χρήστες του χώρου, και δεν χρησιμοποιείται από συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, αλλά από όλες. Οι νεαρές ηλικιακές ομάδες κυρίως είναι αυτές που χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερο βαθμό αυτούς τους χώρους.

Σχήμα 5. Ποσοστό βαθμού ασφαλείας στην Πλατεία Συντάγματος(1=καθόλου,5=Πολύ)

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Σχήμα 6. Ποσοστό βαθμού ασφαλείας της πλατείας Ομονοίας(1=Καθόλου, 5=πολύ)

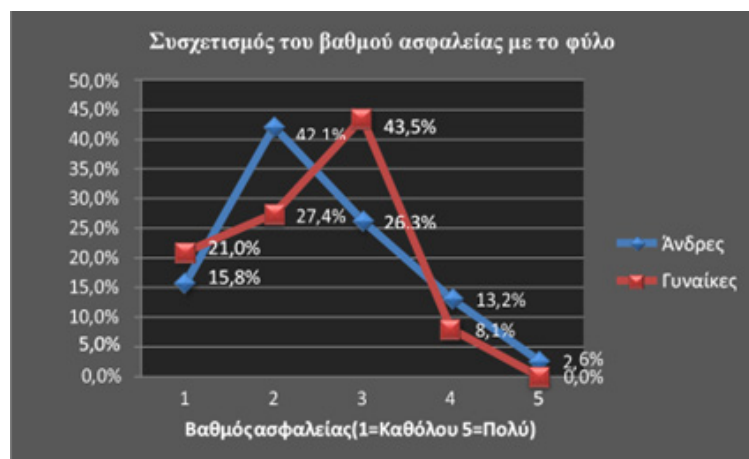

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Από την άλλη, στην Πλατεία Ομονοίας το αίσθημα ασφάλειας είναι πολύ μικρό. Αυτό συμβαίνει για διάφορους λόγους. Αρχικά, η Πλατεία χρησιμοποιείται κατά κύριο λόγο από ομάδες ατόμων με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως χρήστες ουσιών και εμπόρους ναρκωτικών καθώς επίσης και από μετανάστες. Ωστόσο το αίσθημα της ασφάλειας στην Πλατεία Ομονοίας διαφοροποιείται ανάλογα με τις ώρες της ημέρας.

Αξιοσημείωτο είναι ότι δεν υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ των αντρών και των γυναικών και μεταξύ των ηλικιακών ομάδων. Αυτό εξηγείται εύκολα, καθώς η Πλατεία Ομονοίας χρησιμοποιείται από συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες με αποτέλεσμα οι υπόλοιπες ομάδες ατόμων και ιδιαίτερα οι ευάλωτες (ηλικιωμένοι, παιδιά) να μην έχουν πρόσβαση στην πλατεία και να αποκλείονται από τη χρήση αυτής.

Σχήμα 7. Συσχετισμός του βαθμού ασφαλείας στην Πλατεία Ομονοίας σε σχέση με το φύλο των ερωτηθέντων

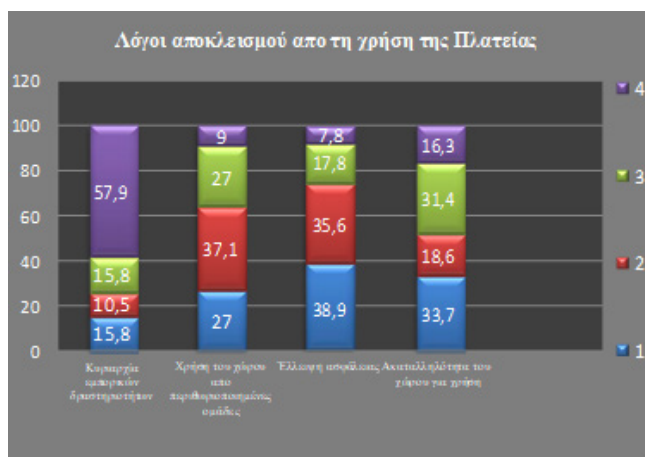
Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Ο φόβος ο οποίος επικρατεί στις πλατείες είναι αυτός που αφορά στην κλοπή/ ληστεία, ενώ ο φόβος για σωματική βία και παρενόχληση θεωρείται αμελητέος. Λιγότερο σημαντικός σε σχέση με τους άλλους λόγους θεωρείται η χρήση του χώρου από κοινωνικές ομάδες οι οποίες ζούνε στο περιθώριο. Αυτό που προκύπτει επομένως από την επιτόπια έρευνα δεν είναι ότι τα άτομα τα οποία χρησιμοποιούν το χώρο φοβούνται και αισθάνονται λιγότερη ασφάλεια λόγω της ύπαρξης των τοξικομανών και άλλων περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων (όπως συμβαίνει στη συγκεκριμένη πλατεία), αλλά λόγω των προβλημάτων που μπορεί αυτοί να προκαλέσουν (ληστείες, παρενόχληση, σωματική βία σπανιότερα).

Ωστόσο, οι λόγοι αυτοί έχουν διαφορετική βαρύτητα για το κάθε φύλο. Για παράδειγμα, οι άντρες φοβούνται λιγότερο για απλή παρενόχληση από ότι οι γυναίκες. Παράλληλα, η ύπαρξη των περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων αποτρέπουν τις γυναίκες από τη χρήση του χώρου. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι γυναίκες σε τέτοιους χώρους αισθάνονται ευάλωτες κυρίως τις βραδινές ώρες παρουσιάζοντας δυσκολία στο να κινηθούν μόνες τους.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός ή διαφορετικά κοινωνική περιθωριοποίηση υπονοεί τη μη συμπερίληψη σε ένα δεδομένο κοινωνικό δίκτυο, κατά την οποία το άτομο υποδηλώνεται ότι δεν είναι επιθυμητό ως μέλος μιας ομάδας. Στους δημόσιους υπαίθριους χώρους αυτό φαίνεται με τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες αλλά και άλλες μειονοτικές ομάδες οι οποίες μπορεί να αποκλείονται από τη χρήση των πλατειών είτε λόγω έλλειψης ασφάλειας, είτε λόγω περιθωριοποίησης. Η έλλειψη ασφάλειας επομένως αποτελεί τον βασικότερο λόγο κατά τον οποίο τα άτομα δεν μπορούν να χρησιμοποιούν τους συγκεκριμένους χώρους. Ωστόσο, στην περίπτωση της Πλατείας Ομονοίας, σημαντικός λόγος είναι και η ύπαρξη περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων.

Σχήμα 8. Ιεράρχηση των λόγων για τους οποίους οι χρήστες του χώρου αισθάνονται αποκλεισμένοι από την Πλατεία Ομονοίας

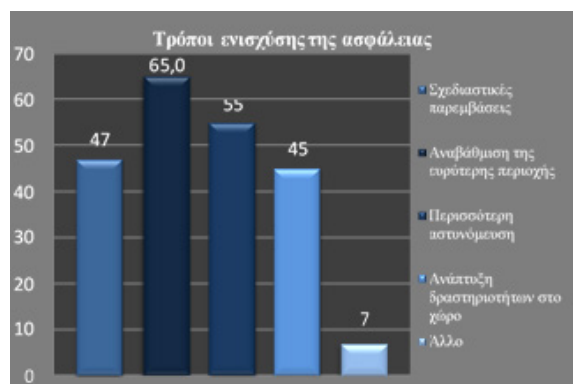

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

Οι τρόποι με τους οποίους η Πλατεία Ομονοίας μπορεί να γίνει προσιτή και ασφαλής για τους πολίτες σύμφωνα με την άποψη των ίδιων των ατόμων είναι μέσω της αναβάθμισης της ευρύτερης περιοχής του κέντρου με αναπλάσεις και περισσότερη αστυνόμευση. Δευτερεύοντες τρόποι ενίσχυσης της ασφάλειας στη συγκεκριμένη πλατεία θεωρούνται η παρέμβαση μέσω του σχεδιασμού, αλλά και η ανάπτυξη δραστηριοτήτων

στον χώρο, δηλαδή street art. Οι συγκεκριμένοι τρόποι ενίσχυσης της ασφάλειας στην Πλατεία Ομονοίας κρίθηκαν δευτερεύοντες σε σχέση με τους άλλους δύο, καθώς αυτό που χρειάζεται σε μεγαλύτερο βαθμό η πλατεία είναι ο στρατηγικός σχεδιασμός και προγραμματισμός της περιοχής στην οποία εντάσσεται και η λήψη πρωτοβουλιών από την ηγεσία του κράτους για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων που υπάρχουν.

Σχήμα 9. Τρόποι ενίσχυσης της ασφάλειας στην Πλατεία Ομονοίας

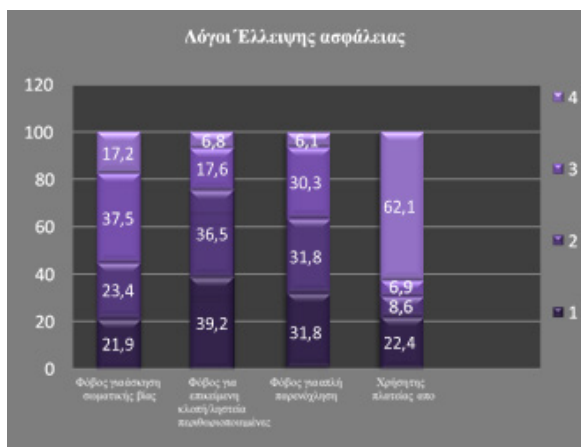
Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Από την άλλη, η Πλατεία Συντάγματος δεν παρουσιάζει τόσο μεγάλο ποσοστό όσον αφορά στην κλοπή/ληστεία όπως συμβαίνει με την Πλατεία Ομονοίας. Ωστόσο, είναι ο πρώτος λόγος κατά τον οποίο τα άτομα αισθάνονται την έλλειψη ασφάλειας στην Πλατεία. Σε μικρότερο ποσοστό, οι χρήστες του χώρου της πλατείας δεν αισθάνονται ασφαλείς λόγω των περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων που μπορεί να χρησιμοποιούν το χώρο. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η Πλατεία Συντάγματος δεν παρουσιάζει φαινόμενα χρήσης του χώρου από κοινωνικές ομάδες που ζουν στο περιθώριο. Επίσης, αυτό που προκύπτει και από τις δύο πλατείες σχετικά με τους λόγους έλλειψης ασφάλειας είναι πως ο φόβος για κλοπή/ληστεία, σωματική βία και παρενόχληση υπάρχει και στις δύο. Ωστόσο, σε περιοχές όπου κινούνται ομάδες ατόμων που ζουν στο περιθώριο και χρησιμοποιούν τον χώρο, ο φόβος για κλοπή/ληστεία και όλα τα επακόλουθα υπάρχει σε μεγαλύτερο βαθμό.

Οι λόγοι έλλειψης ασφάλειας στην Πλατεία Συντάγματος διαφοροποιούνται ανάλογα με το φύλο των ερωτηθέντων. Ειδικότερα, οι γυναίκες κατέχονται σε μεγαλύτερο βαθμό από το αίσθημα του φόβου της κλοπής σε αντίθεση με τους άντρες, ο οποίοι θεωρούν τον συγκεκριμένο λόγο δευτερευούσης σημασίας.

Η Πλατεία Συντάγματος επομένως δεν αντιμετωπίζει πρόβλημα κοινωνικού αποκλεισμού λόγω έλλειψης ασφάλειας όπως συμβαίνει με την Πλατεία Ομονοίας. Ωστόσο, κάποιες ομάδες ατόμων μπορεί να αισθάνονται αποκλεισμό και στην Πλατεία Συντάγματος. Αυτό συμβαίνει λόγω της κυριαρχίας των εμπορικών δραστηριοτήτων στο χώρο σε μεγαλύτερο βαθμό και έπειτα στην έλλειψη ασφάλειας. Ωστόσο, διαφοροποίηση των λόγων ως προς το φύλο και την ηλικία των ερωτηθέντων δεν παρατηρείται.

Σχήμα 10. Ιεράρχηση των λόγων έλλειψης ασφάλειας στην Πλατεία Συντάγματος

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

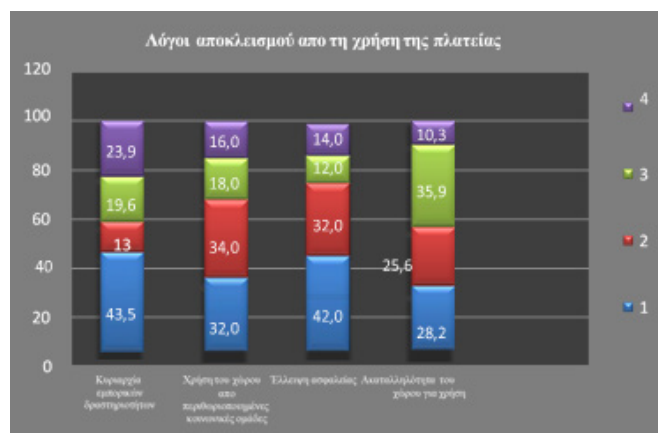
Η αιτία για την οποία ο επικρατέστερος λόγος αποκλεισμού είναι η κυριαρχία των εμπορικών δραστηριοτήτων είναι ότι η Πλατεία Συντάγματος φιλοξενεί πολλές εμπορικές δραστηριότητες πλησίον της αλλά και εντός της. Ωστόσο η έλλειψη ασφάλειας που μπορεί να αισθάνονται ορισμένες ομάδες ατόμων (γυναίκες, παιδιά, ηλικιωμένοι) αποτελεί επίσης έναν σημαντικό λόγο. Παρόλα αυτά, η Πλατεία Συντάγματος σε αντίθεση με την Πλατεία Ομονοίας δεν αντιμετωπίζει προβλήματα χρήσης του χώρου από περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες και γι' αυτό δεν θεωρείται ο συγκεκριμένος λόγος ως λόγος αποκλεισμού. Παράλληλα, η Πλατεία Ομονοίας αποτελεί έναν χώρο ακατάλληλο για χρήση, σε αντίθεση με την Πλατεία Συντάγματος η οποία θεωρείται κατάλληλη για χρήση από τα άτομα.

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω, ο αποκλεισμός της Πλατείας Συντάγματος πηγάζει περισσότερο από την κυριαρχία των εμπορικών δραστηριοτήτων και μετά από την έλλειψη ασφάλειας. Έτσι, οι τρόποι με τους οποίους μπορεί να ενισχυθεί η ασφάλεια στη συγκεκριμένη πλατεία είναι αρχικά η ανάπτυξη δραστηριοτήτων στον χώρο και μετά η

αναβάθμιση της ευρύτερης περιοχής. Παρατηρούμε μεγάλη διαφορά μεταξύ της Πλατείας Συντάγματος και της Πλατείας Ομονοίας όσον αφορά στην ενίσχυση της ασφάλειας, καθώς στην Πλατεία Ομονοίας η ανάπτυξη δραστηριοτήτων στον χώρο αποτελεί μία από τις τελευταίες επιλογές, ενώ πρώτη και σημαντικότερη θεωρείται η αναβάθμιση της ευρύτερης περιοχής. Αυτή η διαφορά δείχνει και την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η κάθε μία από αυτές τις δύο πλατείες. Ωστόσο, η έλλειψη ασφάλειας είναι ένα φαινόμενο που παρουσιάζεται σε όλους τους δημόσιους υπαίθριους χώρους. Για αυτόν τον λόγο η περισσότερη αστυνόμευση βρίσκεται σε ίδια περίπου ποσοστά με την αναβάθμιση της ευρύτερης περιοχής ως τρόπος ενίσχυσης της ασφάλειας.

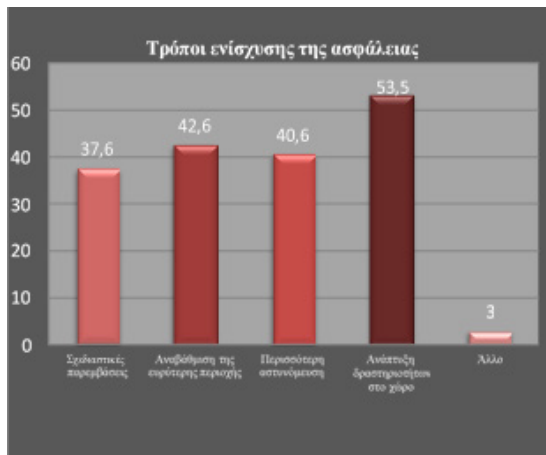
Οι δύο πλατείες της έρευνας πεδίου παρουσιάζουν διαφορές ως προς την αισθητική και τη λειτουργικότητα. Συγκεκριμένα, η Πλατεία Ομονοίας, βαθμολογείται όσον αφορά στην αισθητική με τον χαμηλότερο βαθμό. Αυτό συμβαίνει διότι δεν διαθέτει ούτε το φυσικό στοιχείο (δέντρα, πράσινο) ούτε το υγρό στοιχείο που μπορεί να της προσδώσει τον τίτλο της καλαισθητής πλατείας. Έχει χαρακτηριστεί ως «αστικό κενό» από τους χρήστες του χώρου και όχι ως πλατεία. Αυτό φαίνεται συγκριτικά με την Πλατεία Συντάγματος, η οποία βαθμολογείται κάπου στη μέση όσον αφορά στην αισθητική και η οποία παρουσιάζει περισσότερα φυσικά στοιχεία στο μεγαλύτερο μέρος της.

Σχήμα 11. Ιεράρχηση των λόγων για τους οποίους οι χρήστες του χώρου αισθάνονται αποκλεισμένοι από τη χρήση της Πλατείας Συντάγματος

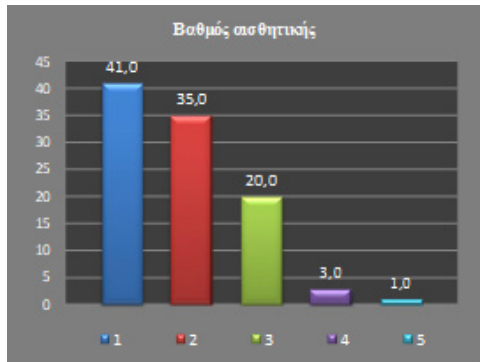
Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Σχήμα 12. Τρόποι ενίσχυσης της ασφάλειας στην πλατεία Συντάγματος

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

Σχήμα 13. Βαθμός αισθητικής στην Πλατεία Ομονοίας (1=καθόλου, 5=πολύ)

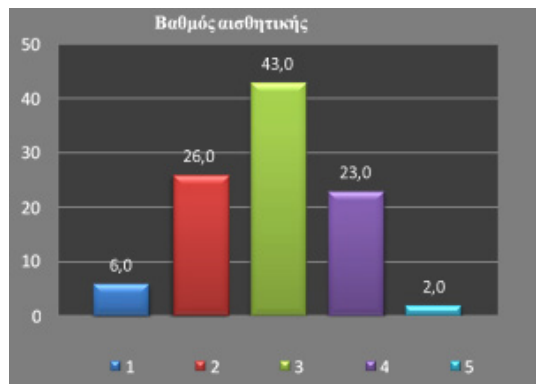

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

Η λειτουργικότητα της Πλατείας Ομονοίας κρίνεται ανεπαρκής. Αυτό συμβαίνει διότι δεν παρέχει χώρους για χαλάρωση, ξεκούραση, μέρη σκιερά και δέντρα. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την Πλατεία Συντάγματος η οποία είναι πιο λειτουργική, καθώς μπορεί να προσφέρει σε μεγαλύτερο βαθμό χώρους για ξεκούραση και χαλάρωση (παγκάκια,

πεζούλια) σε σκιερά και μη μέρη. Επίσης παρουσιάζει πράσινο με δέντρα, αλλά και υγρό στοιχείο με το κεντρικό της σιντριβάνι.

Σχήμα 14. Βαθμός αισθητικής στην Πλατεία Συντάγματος (1=καθόλου, 5=πολύ)

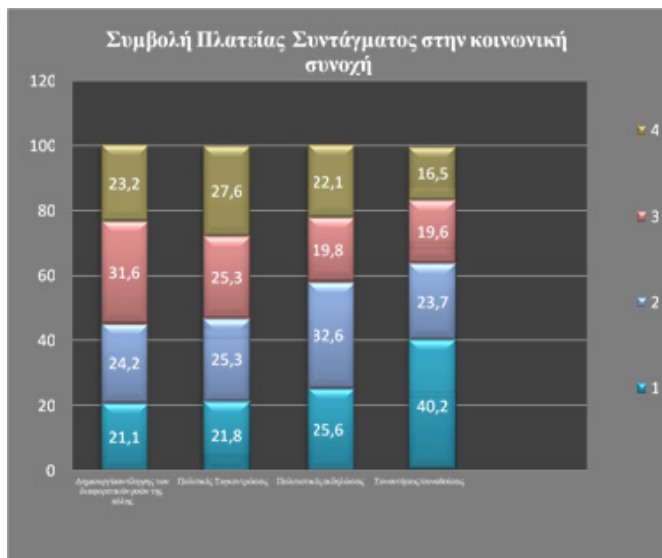
Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Αναφορικά με τα κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα προκύπτουν τα εξής αποτελέσματα :η κοινωνική συνοχή αποτελεί μία πολυδιάστατη έννοια, αλλά πολύ σημαντική για τη βιωσιμότητα και την ειρηνική συνύπαρξη των ατόμων μεταξύ τους. Οι καλής ποιότητας δημόσιοι χώροι και η καλή διαχείρισή τους μπορεί να παίξει έναν σημαντικό ρόλο στη διευκόλυνση της κοινωνικής ένταξης των ατόμων που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση (Madanipour, 2012).

Επομένως, η κοινωνική συνοχή σε ένα δημόσιο υπαίθριο χώρο φαίνεται με διάφορους τρόπους. Από τις συναντήσεις φίλων και γνωστών για διασκέδαση, συζήτηση, παιχνίδι, άθληση, τις συναθροίσεις κοινωνικών ομάδων μεταξύ τους, τις εκδηλώσεις πολιτισμού, τις πολιτικές συγκεντρώσεις για διεκδικήσεις και αγώνες, έως και την δημιουργία αντίληψης των διαφορετικότητων των πόλεων στα άτομα, οι οποίες εντός των ιδιωτικών χώρων δεν γίνονται αντιληπτές. Όλα τα παραπάνω βέβαια προϋποθέτουν την ελεύθερη πρόσβαση όλων των ατόμων σε αυτούς τους χώρους και χωρίς αποκλεισμούς. Ωστόσο, ο αποκλεισμός είναι ένα σύνηθες φαινόμενο σε παγκόσμιο επίπεδο. Στην Ελλάδα, οι δημόσιοι υπαίθριοι χώροι δεν αποτελούν τους κατεξοχήν χώρους όπου συναντάται η κοινωνική συνοχή. Παρόλα αυτά γίνονται προσπάθειες και από το κοινωνικό σύνολο για συνεκτικότητα και βιωσιμότητα. Στις δύο Πλατείες της έρευνας πεδίου (Ομόνοια - Σύνταγμα) παρατηρούνται έντονες διαφορές ως προς την έννοια της κοινωνικής συνοχής.

Συγκεκριμένα, η Πλατεία Συντάγματος αποτελεί μία πλατεία η οποία χαρακτηρίζεται ως σημείο συνάντησης των ατόμων που κατοικούν σε διαφορετικές περιοχές λόγω του κομβικού της σημείου. Έτσι, η Πλατεία Συντάγματος συμβάλλει στην κοινωνική συνοχή λόγω των συναντήσεων και των συναθροίσεων των ατόμων μεταξύ τους. Ωστόσο, ο συγκεκριμένος λόγος παρουσιάζει διακυμάνσεις ανάλογα με την ηλικία. Ειδικότερα, οι νεαρές ηλικίες (έως 30 ετών) θεωρούν σε μεγαλύτερο ποσοστό ότι η Πλατεία Συντάγματος συμβάλλει στην κοινωνική συνοχή λόγω των συναντήσεων και των συναθροίσεων. Παράλληλα, συμβάλλει (σε μικρότερο ποσοστό αλλά σημαντικό) στην κοινωνική συνοχή, μέσω των πολιτιστικών εκδηλώσεων οι οποίες λαμβάνουν χώρα εκεί. Από την άλλη, η Πλατεία Συντάγματος δεν θεωρείται ότι συμβάλλει ιδιαίτερα στην κοινωνική συνοχή όσον αφορά στις πολιτικές συγκεντρώσεις και στη δημιουργία αντίληψης των διαφορετικών ροών της πόλης.

Σχήμα 15. Ιεράρχηση των λόγων για τους οποίους η Πλατεία Συντάγματος συμβάλλει στην κοινωνική συνοχή

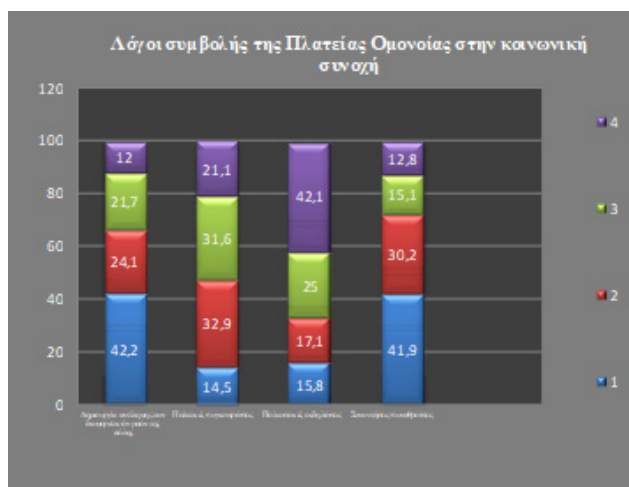
Πηγή: Ίδια επεξεργασία

Σχετικά με την αντίληψη των διαφορετικών ροών της πόλης, στην Πλατεία Συντάγματος δεν παρατηρείται μεγάλη διαφορά όσον αφορά τις κοινωνικές ομάδες που επισκέπτονται τη συγκεκριμένη πλατεία. Δεν αποτελεί μία πλατεία στην οποία παρατηρούνται έντονα διαφορετικές κουλτούρες. Παρόλα αυτά, οι νεαρές ηλικίες ατόμων,

μέχρι 30 ετών θεωρούν περισσότερο ότι συμβάλλει στην κοινωνική συνοχή μέσω της δημιουργίας αντίληψης των διαφορετικοτήτων.

Όσον αφορά στις πολιτικές συγκεντρώσεις, στην Πλατεία Συντάγματος έχουν λάβει χώρα πολλά σημαντικά πολιτικά γεγονότα, ενώ κάθε χρόνο σχεδόν ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια από αυτήν ξεκινούν μεγάλες διαδηλώσεις και πολλά κινήματα. Ωστόσο, τα άτομα που χρησιμοποιούν το χώρο δεν θεωρούν σημαντικές για την κοινωνική συνοχή τις πολιτικές συγκεντρώσεις, παρά το μεγάλο πλήθος το οποίο συγκεντρώνεται στην πλατεία σε τέτοιες περιστάσεις.

Σχήμα 16. Ιεράρχηση των λόγων για τους οποίους η Πλατεία Ομονοίας συμβάλλει στην κοινωνική συνοχή

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Η Πλατεία Ομονοίας από την άλλη δεν θεωρείται ότι συμβάλλει στην κοινωνική συνοχή για τους ίδιους λόγους με την Πλατεία Συντάγματος. Για αυτό και ο επικρατέστερος λόγος είναι η δημιουργία αντίληψης των διαφορετικών ροών της πόλης. Αυτό συμβαίνει διότι η συγκεκριμένη πλατεία προσφέρει την ευκαιρία της παρατήρησης των διαφορετικών τμημάτων της κοινωνίας, τις διαφορετικές κουλτούρες αλλά και μία άλλη πλευρά της πόλης η οποία παρουσιάζει έντονα κοινωνικά προβλήματα. Ωστόσο, ένας εξίσου σημαντικός λόγος για τη συμβολή της Πλατείας Ομονοίας στην κοινωνική συνοχή είναι και οι συναντήσεις/ συναθροίσεις μεταξύ των ατόμων. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η Πλατεία Ομονοίας παρουσιάζει έντονα κοινωνικά προβλήματα, οπότε οι πολίτες θεωρούν πως ένας σημαντικός λόγος ο οποίος μπορεί να συμβάλει στην κοινωνική συνοχή είναι

η χρήση της για συναντήσεις μεταξύ των ατόμων. Επίσης παρατηρείται μία σημαντική διαφορά ανάμεσα στις δύο πλατείες σε σχέση με τις πολιτιστικές εκδηλώσεις, καθώς στην Πλατεία Συντάγματος συμβαίνουν πιο συχνά απ' ό τι στην Πλατεία Ομονοίας.

Ενδιαφέρον ωστόσο παρουσιάζουν και οι απόψεις των ατόμων που χρησιμοποιούν τον χώρο στην πλατεία οι οποίοι σε ένα μεγάλο επίσης ποσοστό θεωρούν πως η πλατεία Ομονοίας δεν συμβάλλει καθόλου στην κοινωνική συνοχή, αποκαλώντας την επικίνδυνη, χωρίς να μπορεί να προσφέρει οτιδήποτε ενδιαφέρον στα άτομα. Τέτοιες απόψεις ωστόσο δεν έχουν παρατηρηθεί στην Πλατεία Συντάγματος. Επίσης, παρατηρείται μία σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο φύλων. Ειδικότερα, οι γυναίκες θεωρούν τον συγκεκριμένο λόγο σημαντικότερο σε σχέση με τους άντρες.

Τα αποτελέσματα από την έρευνα πεδίου σύμφωνα με την παραπάνω ανάλυση, δείχνουν τις έντονες διαφορές που παρουσιάζονται στις δύο Πλατείες (Ομόνοια-Σύνταγμα) τόσο όσον αφορά στη λειτουργικότητα και τη χρήση, όσο και στην κοινωνικοποίηση των ατόμων μέσα σε αυτές.

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μέσα από την ανάλυση του θεωρητικού πλαισίου, της ιστορικής εξέλιξης και του κοινωνικού ρόλου των δημόσιων υπαίθριων χώρων, προκύπτουν κάποια βασικά συμπεράσματα τα οποία συνδυασμένα με την έρευνα πεδίου στις Πλατείες Ομονοίας και Συντάγματος δίνουν τις απαιτούμενες απαντήσεις στα βασικά ερευνητικά ερωτήματα.

Η μεγάλη διαφορά μεταξύ της Πλατείας Συντάγματος και της Πλατεία Ομονοίας δεν έγκειται τόσο στη συχνότητα επίσκεψης, όσο στον λόγο των επισκέψεων των ατόμων. Επομένως, το συμπέρασμα από την επισκεψιμότητα στις δύο πλατείες είναι ότι τα άτομα έχουν περισσότερες ευκαιρίες για δραστηριότητες στην Πλατεία Συντάγματος από ότι στην Πλατεία Ομονοίας την οποία δεν θεωρούν ότι προσφέρει ευκαιρίες ως πλατεία, ενώ η μοναδική δραστηριότητα που παρατηρήθηκε στην Πλατεία Ομονοίας είναι η παρατήρηση και η στάση για ξεκούραση. Από την άλλη, στην Πλατεία Συντάγματος παρατηρήθηκαν δραστηριότητες όπως το παιχνίδι, η συνάντηση και κοινωνικοποίηση των ατόμων μεταξύ τους, αλλά και το διάβασμα.

Επιπρόσθετα, όσον αφορά στο κομμάτι της αισθητικής και της λειτουργικότητας των δημόσιων υπαίθριων χώρων, συμπεραίνεται ότι αυτές οι παράμετροι κρίνονται πολύ σημαντικές στην προσπάθεια των εν λόγω χώρων να χρησιμοποιούνται από τους ανθρώπους και να αναπτύσσονται δραστηριότητες σε αυτούς. Η αισθητική και η λειτουργικότητα των δύο πλατειών παρουσιάζουν μεγάλη διαφορά μεταξύ τους καθώς η Πλατεία Συντάγματος διαθέτει σε μεγαλύτερο βαθμό τόσο αισθητική όσο και λειτουργικότητα σε αντίθεση με την πλατεία Ομονοίας. Από αυτό, και σε συνδυασμό με τη συχνή επισκεψιμότητα

συμπεραίνεται ότι η Πλατεία Συντάγματος είναι πιο λειτουργική και ευχάριστη από την Πλατεία Ομονοίας.

Άλλο ένα σημαντικό ερευνητικό ερώτημα που τέθηκε σχετικά με τις δύο πλατείες αφορά στην ασφάλεια και τον αποκλεισμό. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την έρευνα είναι ότι το αίσθημα του φόβου επικρατεί και στις δύο κυρίως τις βραδινές ώρες. Τις υπόλοιπες ώρες της ημέρας, η Πλατεία Συντάγματος κρίνεται πολύ πιο ασφαλής από την Πλατεία Ομονοίας. Τα άτομα αισθάνονται περισσότερο το αίσθημα του αποκλεισμού στην Πλατεία Ομονοίας και λιγότερο στην Πλατεία Συντάγματος. Ο κοινωνικός αποκλεισμός που υφίστανται τα άτομα στις πλατείες διαφοροποιείται ανάλογα με τα χαρακτηριστικά των εκάστοτε πλατειών. Αυτό το συμπέρασμα προκύπτει από το γεγονός ότι στην Πλατεία Συντάγματος το αίσθημα του αποκλεισμού οφείλεται στην κυριαρχία των εμπορικών δραστηριοτήτων σε αντίθεση με την Πλατεία Ομονοίας στην οποία οφείλεται κυρίως στην έλλειψη ασφάλειας.

Ωστόσο, το αίσθημα του αποκλεισμού διαφοροποιείται μεταξύ αντρών και γυναικών, με τις γυναίκες να αισθάνονται περισσότερο αποκλεισμένες. Αυτό ωστόσο παρατηρείται στις πλατείες οι οποίες παρουσιάζουν έντονα κοινωνικά και λειτουργικά προβλήματα, όπως είναι η Πλατεία Ομονοίας. Επομένως, τα άτομα στους δημόσιους υπαίθριους χώρους μπορούν να αισθάνονται αποκλεισμένα είτε λόγω έλλειψης ασφάλειας είτε λόγω της κυριαρχίας των εμπορικών δραστηριοτήτων. Ωστόσο, σημαντικός λόγος κατά τον οποίο μπορεί κάποιες κοινωνικές ομάδες να αισθάνονται αποκλεισμένες, είναι η χρήση του χώρου και από άλλες περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες. Παράλληλα, σε ορισμένες πλατείες, όπως στην Πλατεία Ομονοίας ο αποκλεισμός υφίσταται και λόγω της ακαταλληλότητας της χρήσης του χώρου. Άρα το αίσθημα της ασφάλειας και του αποκλεισμού συνδέεται με τη χρήση των δημοσίων χώρων από τα άτομα.

Η κοινωνική συνοχή στους δημόσιους υπαίθριους χώρους επιτυγχάνεται μέσω της ενεργητικής δραστηριοποίησης των ατόμων στον χώρο όπως είναι η άθληση, οι συναντήσεις μεταξύ των ατόμων, το παιχνίδι των παιδιών, η διασκέδαση των ατόμων μέσω των πολιτιστικών εκδηλώσεων, οι πολιτικές και κοινωνικές διεκδικήσεις με τη μορφή συγκεντρώσεων και διαμαρτυρίας. Παράλληλα, η κοινωνική συνοχή επιτυγχάνεται και με τη δημιουργία της αντίληψης των διαφορετικών ροών της πόλης σε περιοχές όπου παρουσιάζουν πολυπολιτισμικά χαρακτηριστικά. Η Πλατεία Συντάγματος θεωρείται ότι συμβάλλει στην κοινωνική συνοχή, λόγω των συναντήσεων των ατόμων, ενώ η Πλατεία Ομονοίας λόγω της δημιουργίας αντίληψης των διαφορετικών ροών της πόλης.

Τα στοιχεία τα οποία προκύπτουν από την έρευνα, όσον αφορά στην κοινωνική συνοχή είναι ότι μία πλατεία θα πρέπει να χαρακτηρίζεται τόσο από λειτουργικότητα, όσο και αισθητική, αλλά και να παρουσιάζει επίσης ένα ποσοστό ασφάλειας. Η Πλατεία

Συντάγματος παρουσιάζει όλα τα παραπάνω στοιχεία, με αποτέλεσμα να χρησιμοποιείται από τα άτομα και να παρατηρείται μία συνεκτικότητα στο κοινωνικό σύνολο, σε αντίθεση με την Πλατεία Ομονοίας η οποία παρουσιάζει σε μικρότερο βαθμό τα παραπάνω και για αυτό το λόγο αποτρέπεται η χρήση της από τα άτομα. Αυτό συμβαίνει διότι η Πλατεία Ομονοίας χρησιμοποιείται από μετανάστες και σε μεγαλύτερο βαθμό από χρήστες ουσιών. Αυτό συνεπάγεται αυτομάτως τον αποκλεισμό των υπόλοιπων κοινωνικών ομάδων οι οποίες δεν σχετίζονται με τις συγκεκριμένες ομάδες, καθώς κυριαρχεί ο φόβος και αποτρέπεται με αυτό τον τρόπο η χρήση του χώρου από αυτές. Η Πλατεία Ομονοίας μέσω της ανάδειξης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της μπορεί να συμβάλλει στην κοινωνική συνοχή σε μεγαλύτερο βαθμό από αυτόν που παρουσιάζει τώρα.

Συμπερασματικά, οι δημόσιοι υπαίθριοι χώροι λειτουργούν τόσο ως χώροι κοινωνικού αποκλεισμού όσο και ως χώροι κοινωνικής συνοχής. Τόσο ο κοινωνικός αποκλεισμός όσο και η κοινωνική συνοχή έχουν να κάνουν τόσο με την ασφάλεια των χώρων, όσο και με το χαρακτήρα και τη λειτουργικότητά τους. Η υπόσταση των δύο αυτών εννοιών δηλαδή του κοινωνικού αποκλεισμού και της κοινωνικής συνοχής, βασίζεται στο κατά πόσο τα άτομα μπορούν να συνυπάρξουν μεταξύ τους στους δημόσιους υπαίθριους χώρους.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αίσωπος, Γ. και Σημαιοφορίδης, Γ. (επ.) (2001) *Η σύγχρονη (ελληνική) πόλη*. Αθήνα: Metropolis Press.
- Αίσωπος, Γ. (2011) «Ο δημόσιος χώρος της Διάχυτης Αθήνας». Στο ΤΕΕ/ΤΚΜ, *Δημόσιος χώρος... αναζητείται*. Θεσσαλονίκη, 20-22 Οκτωβρίου, σελ. 121-124.
- Ανανιάδου-Τζημοποπούλου, Μ. (1997) *Αρχιτεκτονική τοπίου, σχεδιασμός αστικών χώρων: Κριτική και θεωρία, σύγχρονες τάσεις σχεδιασμού τοπίου*. Θεσσαλονίκη: Ζήτη.
- Κανελλοπούλου, Χ. (2011) «Εφήμερες δράσεις στο δημόσιο χώρο: Νέες αναγνώσεις στην εικόνα και τη λειτουργία της πόλης». Στο ΤΕΕ/ΤΚΜ, *Δημόσιος χώρος... αναζητείται*. Θεσσαλονίκη, 20-22 Οκτωβρίου, σελ. 499-502.
- Lefebvre, H. (1977/1974) *Δικαίωμα στην πόλη: Χώρος και πολιτική*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Μελαμπιανάκη, Ε. (2006) «Οι πλατείες της Αθήνας: 1834-1945: Διαδικασία διαμόρφωσης, λειτουργία, πολεοδομική σημασία». Διδακτορική διατριβή. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΕΜΠ.
- Μπίρης, Κ. (1999) *Αι Αθήναι: Από του 19ου εις τον 20ο αιώνα*. Αθήνα: Μέλισσα.
- Πανέτσος, Γ. (1999) «Δημόσιοι υπαίθριοι χώροι: Στόχοι για τον 21ο αιώνα». Στο ΤΕΕ. *100 Αρχιτεκτονικό Πανελλήνιο Συνέδριο*. Αθήνα, 8-12 Δεκεμβρίου.

- Park, R.E. (2010) «Η Πόλη: Προτάσεις για τη διερεύνηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς στο αστικό περιβάλλον». Στο Γεωργαντάς, Η. και Γκιούρας, Θ. (επιμ.) *Χώρος, πόλη και εξουσία στη νεωτερικότητα*. Αθήνα: Σαββάλας, σελ. 479-531.
- Σαρηγιάννης, Γ. (2000) Αθήνα 1830-2000: Εξέλιξη-πολεοδομία-μεταφορές. Αθήνα: Συμμετρία.
- Siebel, W. (2003) «Η επέκταση του ιδιωτικού χώρου και η ιδιωτικοποίηση των λειτουργιών του δημόσιου χώρου». Στο Λέφας, Π. (επιμ.) *Αύριο οι πόλεις*. Αθήνα: Πλέθρον, σελ. 87-93.
- Stevenson, D. (2007) *Πόλεις και αστικοί πολιτισμοί*. Αθήνα: Κριτική.
- Φραγκεδάκη, Ε. (2011) «Μεταλλαγές στο δημόσιο χώρο: Η περίπτωση της Αθήνας, στην Ολυμπιάδα το 2004». Στο ΤΕΕ/ΤΚΜ, *Δημόσιος χώρος... αναζητείται*. Θεσσαλονίκη, 20-22 Οκτωβρίου, σελ. 199-202.

Ξενόγλωσση

- Ascher, F. (1995) *Metapolis ou l'Avenir des villes*. Paris: Odile.
- Chiesura, A. (2004) "The role of urban parks for the sustainable city". *Landscape and Urban Planning*, 68(1), pp.129-138.
- Gehl, J. (2011) *Life between buildings using public space*. Washington, DC: Island Press.
- Madanipour, A. (2003) *Public and private spaces of the city*. Oxon: Routledge.
- Madanipour, A. (2012) "Social exclusion and space". In Allen, J., Cars, G., and Madanipour, A. (eds) *Social exclusion in European Cities: Processes, experiences and responses*. London: Routledge, pp. 75-89.
- Madanipour, A. (2013) *Whose public space?: International case studies in urban design and development*. New York: Routledge.
- McPherson, G.E. (1992) "Accounting for benefits and costs of urban greenspace". *Landscape and Urban Planning*, 22(1), pp. 41-51.
- McDowell, L. (1998) "City life and difference: Negotiating diversity". In Allen, J., Massey, D., and Pryke, M. (eds) *Unsettling cities: Movement/settlement*. London & New York: Taylor & Francis, pp. 101-140.
- Whyte, W.H. (2001) *The social life of small urban spaces*. New York: Project for Public Spaces.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
& ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ/ΟΜΟΝΟΙΑΣ

Το παρόν ερωτηματολόγιο διανέμεται στο πλαίσιο διπλωματικής εργασίας που αφορά την: Συμβολή των δημοσίων υπαίθριων χώρων στην κοινωνική συνοχή με συγκριτική ανάλυση των πλατειών Ομοנוίας και Συντάγματος στον Δήμο Αθηναίων.

Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και θα χρησιμοποιηθεί αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς.

Α' ΟΜΑΔΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ (ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ)

1) ΦΥΛΟ

- Άνδρας
 Γυναίκα

5) ΕΙΣΤΕ

- Κάτοικος Αθηνών
 Επισκέπτης

2) ΗΛΙΚΙΑ

- 1- 18
 18-30
 30-45
 45-60
 60 και άνω

6) ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ (αν
είστε κάτοικος Αθηνών)

3) ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

- Απόφοιτος /η δημοτικού
 Απόφοιτος /η γυμνασίου
 Απόφοιτος /η λυκείου
 Ανώτερες σπουδές (Τεχνική σχολή, ΙΕΚ)
 Ανώτατες σπουδές (ΑΕΙ)
 Κάτοχος Μεταπτυχιακού και/ή Διδακτορικού Διπλώματος

7) ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ

4) ΙΔΙΟΤΗΤΑ

- Μαθητής
 Φοιτητής
 Εργαζόμενος
 Άνεργος
 Συνταξιούχος

Β' ΟΜΑΔΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ(ΕΠΙΣΚΕΨΙΜΟΤΗΤΑ-ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΙ ΕΠΙΣΚΕΨΗΣ)

1) ΠΟΣΟ ΣΥΧΝΑ ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣΤΕ ΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ;

- Καθημερινά
 Περισσότερο από 1 φορά την εβδομάδα
 Κάθε 2-4 Εβδομάδες
 Κάθε 2-3 μήνες
 Σπανιότερα

2) ΓΙΑ ΠΟΙΟ ΛΟΓΟ ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣΤΕ ΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ;

(Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερα από ένα)

- Ως περαστικός/η
 Για στάση/ανάπαυση
 Για κοινωνικοποίηση(συνάντηση με φίλους & γνωστούς)
 Για διασκέδαση
 Για πολιτιστικές εκδηλώσεις
 Άλλο(Προσδιορίστε)

Γ' ΟΜΑΔΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ (ΑΣΦΑΛΕΙΑ, ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ, ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ)

3) ΣΕ ΤΙ ΒΑΘΜΟ ΑΙΣΘΑΝΕΣΤΕ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ;(Σημειώστε το βαθμό από το 1 έως το 5, 1=Καθόλου, 5=Πολύ)

1 2 3 4 5

ΒΑΘΜΟΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

4) ΠΟΙΕΣ ΩΡΕΣ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ ΑΙΣΘΑΝΕΣΤΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΑΣΦΑΛΗΣ ΣΤΗ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΠΛΑΤΕΙΑ; (Σημειώστε το βαθμό για το κάθε διάστημα ώρας από το 1 έως το 5, 1=καθόλου, 5=Πολύ)

ΒΑΘΜΟΣ

	1	2	3	4	5
8:00-14:00	☐	☐	☐	☐	☐
14:00-20:00	☐	☐	☐	☐	☐
20:00-2:00	☐	☐	☐	☐	☐
2:00-8:00	☐	☐	☐	☐	☐

5) ΣΕ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΠΟΥ ΔΕΝ ΑΙΣΘΑΝΕΣΤΕ ΠΟΛΥ ΑΣΦΑΛΗΣ, ΙΕΡΑΡΧΗΣΤΕ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΟΠΟΙΟΥΣ ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ ΑΥΤΟ

- Φόβος για άσκηση σωματικής βίας
 Φόβος για επικείμενη κλοπή/ληστεία
 Φόβος για απλή παρενόχληση
 Χρήση της πλατείας από περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες
 Άλλο, (Προσδιορίστε)

6) ΜΕ ΠΟΙΟΥΣ ΤΡΟΠΟΥΣ ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΝΙΣΧΥΘΕΙ Η ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΗ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΠΛΑΤΕΙΑ; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερα από ένα)

- Σχεδιαστικές παρεμβάσεις (π.χ καλύτερος φωτισμός)
- Αναβάθμιση της ευρύτερης περιοχής (π.χ μέσω αναπλάσεων)
- Περισσότερη αστυνόμευση
- Ανάπτυξη δραστηριοτήτων στο χώρο(π.χ Τέχνες των δρόμων)
- Άλλο (Προδιορίστε)

7) ΙΕΡΑΡΧΗΣΤΕ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΟΠΟΙΟΥΣ ΑΙΣΘΑΝΕΣΤΕ "ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΕΝΟΙ" ΑΠΟ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ;

- Κυριαρχία εμπορικών δραστηριοτήτων (καφετέριες, καταστήματα)
- Χρήση του χώρου από περιθωριοποιημένες ομάδες
- Έλλειψη ασφάλειας
- Ακαταλληλότητα του χώρου για χρήση
- Άλλο(προσδιορίστε)

8) ΣΕ ΤΙ ΒΑΘΜΟ ΑΙΣΘΑΝΕΣΤΕ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΤΗΣ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ; (Σημειώστε το βαθμό από το 1 έως το 5, 1=Καθόλου, 5=Πολύ)

ΒΑΘΜΟΣ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ 1 2 3 4 5

9) ΣΕ ΤΙ ΒΑΘΜΟ ΑΙΣΘΑΝΕΣΤΕ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ; (Σημειώστε το βαθμό από το 1 έως το 5, 1=Καθόλου, 5=Πολύ)

ΒΑΘΜΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑΣ 1 2 3 4 5

10) ΙΕΡΑΡΧΗΣΤΕ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΟΠΟΙΟΥΣ Η ΠΛΑΤΕΙΑ
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΣΥΜΒΑΛΛΕΙ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ:

- Δημιουργία αντίληψης των διαφορετικών ροών της πόλης
- Πολιτικές συγκεντρώσεις
- Πολιτιστικές εκδηλώσεις
- Άλλο(προσδιορίστε)

*Γεωργία-Άννα Αποστόλου
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πεδίον Άρεως, 38 334, Βόλος
email: ge091289(AT)gmail.com*

Η Συνεισφορά του Ηχοτοπίου στον Αστικό Σχεδιασμό: τρέχουσες πρακτικές και προκλήσεις σε Ευρωπαϊκό επίπεδο

Ευστάθιος Μαργαρίτης

Πολεοδόμος – Χωροτάκτης, PhD in Urban Sound Planning, University of Groningen

Περίληψη

Ο όρος “ηχοτοπίο” κερδίζει συνεχώς έδαφος στη διεθνή βιβλιογραφία, ειδικά κατά τα τελευταία δέκα χρόνια. Ως εκ τούτου, παρατηρείται μια συντονισμένη προσπάθεια να γεφυρωθεί το χάσμα ανάμεσα στους τομείς του αστικού σχεδιασμού, της αρχιτεκτονικής, της ακουστικής και της ψυχολογίας. Μέσω αυτής της ολιστικής και συνάμα διεπιστημονικής προσέγγισης ο σχεδιασμός του ηχοτοπίου προβαίνει σε δύο βασικές αρχές: α) ο θόρυβος νοείται πλέον ως κάτι ευεργετικό και όχι ως κάτι απορριπτέο στη ζωή της πόλης, β) στόχος πλέον δεν είναι η επίτευξη της “ησυχίας” αλλά της “καταλληλότητας” του αστικού περιβάλλοντος μέσω της ισορροπίας σε επίπεδο πηγών θορύβου. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η παρούσα εργασία - αφού κάνει μια ιστορική αναδρομή στην εξέλιξη του ηχοτοπίου - ερευνά δύο μελέτες περίπτωσης σε διαφορετικές ευρωπαϊκές πόλεις. Καθεμιά αναφέρεται σε διαφορετικές εφαρμοσμένες πρακτικές βελτίωσης του ακουστικού περιβάλλοντος μέσω του ηχοτοπίου αλλά και λύσεις βασιζόμενες στο συμμετοχικό σχεδιασμό. Στη δεύτερη γίνεται επίσης μια προσπάθεια κατανόησης της σύνδεσης των πηγών θορύβου με ένα σύνολο αστικών δραστηριοτήτων και χρήσεων γης. Η συγκεκριμένη ερευνητική μελέτη αποτελεί ένα απόσπασμα του ευρωπαϊκού ερευνητικού προγράμματος SONORUS - Urban Sound Planning (2013-2016) με απώτερο στόχο να διερευνηθούν οι τρέχουσες επιστημονικές προκλήσεις στον κλάδο του ηχοτοπίου σύμφωνα με τις απόψεις νέων ερευνητών.

Λέξεις κλειδιά

αστικός σχεδιασμός, ηχοτοπίο, περιβαλλοντική διαχείριση θορύβου, ευρωπαϊκές πρακτικές

The Contribution of Soundscape in Urban Design: current practices and challenges in a European level

Abstract

Over the last ten years, the term “soundscape” is continuously gaining ground in the international research scene. Consequently, there is a coordinated effort to bridge the gap among the fields of urban design, architecture, acoustics and psychology. Through this holistic and interdisciplinary approach, soundscape design proclaims two main principles: a) sound is perceived as something beneficial and not as a waste in the urban environments, b) the design aim is not to achieve “quiet” environments, but “appropriate” ones, through the balance of the sound sources. Within this framework, the current research aims start with the historical background and the evolution of soundscape. Then, it investigates two case studies in different European cities. Each one refers to different applied soundscape techniques for the improvement of the acoustic environment and solutions based on participatory planning. In the second one, an attempt is made to understand the relationship between the sound sources and a group of urban activities couples with land use attributes. The current research constitutes a distil of the European SONORUS Urban Sound Planning programme (2013-16) with an utmost aim to investigate the current scientific practices and challenges in the field of soundscape based on the viewpoints of young European researchers.

Keywords

urban design, soundscape, environmental noise management, European practices

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

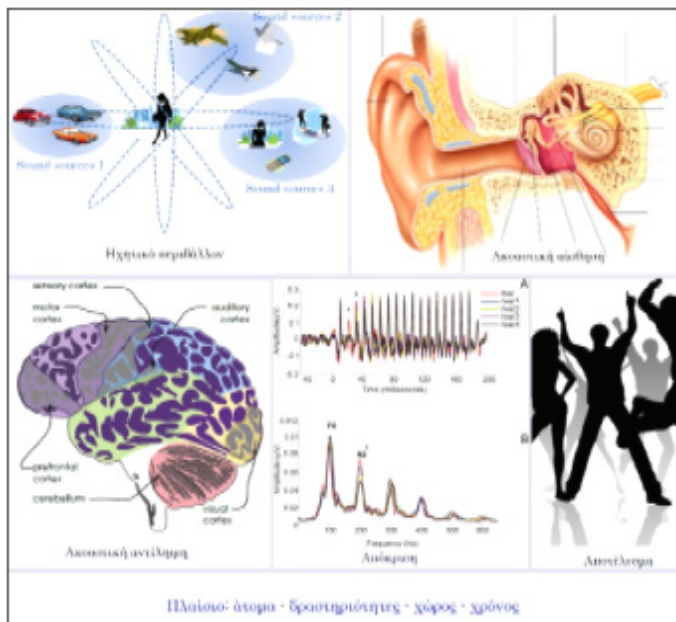
Δώδεκα χρόνια μετά τη σύνταξη της Ευρωπαϊκής Οδηγίας Θορύβου (ΕΟΘ) (2002/49/EC), ο «Οδηγός καλής πρακτικής για τις ήσυχες περιοχές» (Good Practice Guide on Quiet Areas, 2014) έρχεται να εξειδικεύσει το Άρθρο 3. Κατά πρώτον ξεκαθαρίζει ότι μια «ήσυχη περιοχή» (quiet area) δεν είναι αυτή στην οποία επικρατεί ηρεμία ή σιγή (silence) αλλά απουσία συγκεκριμένων θορύβων που σχετίζονται με οχλούσες ανθρωπογενείς δραστηριότητες. Κατά δεύτερον, η ησυχία συνδέεται με την έννοια της ηρεμίας (relaxation) ως το ζητούμενο στις περιοχές αυτές (σ.7). Και οι δύο αυτές έννοιες φέρουν αντιληπτικά χαρακτηριστικά που δεν μπορούν να εκτιμηθούν μόνο με τους συνήθεις δείκτες μέτρησης περιβαλλοντικού θορύβου. Για τον λόγο αυτόν ένα από τα κριτήρια που χρησιμοποιείται

στον προσδιορισμό των ήσυχων περιοχών πέρα από τους ακουστικούς δείκτες είναι και η έννοια του «ηχοτοπίου».

Η αρχική συζήτηση για το ηχοτοπίο και το εννοιολογικό πλαίσιο γύρω από αυτό χρονολογείται από τα τέλη της δεκαετίας του 1960, με τους Southworth (1969) και Schafer. Συγκεκριμένα ο Schafer θεωρείται πρωτοπόρος στον χώρο καθώς αναγνώρισε τη ζωτική σημασία του ακουστικού περιβάλλοντος. Εντούτοις, γενίκευσε το περιεχόμενο του «ηχοτοπίου», ώστε να περιλαμβάνει επίσης μουσικές συνθέσεις και ραδιοφωνικά προγράμματα (Schafer 1994: 7). Αξιοσημείωτο είναι ότι οι πιο σύγχρονοι θεωρητικοί, όπως ο Γάλλος κοινωνικός φιλόσοφος Jean-Francois Augoyard (Augoyard et al., 2005) και ο Henri Torgue, προσέφεραν μια σειρά αναλυτικών εργαλείων εφαρμόσιμα στον τρόπο αντίληψης του ήχου στις αστικές περιοχές (Biddle, 2019).

Ο επίσημος ορισμός του ηχοτοπίου δόθηκε πρόσφατα με το ISO 12913-1 (2014: 1) ως: «το ακουστικό περιβάλλον αντιλαμβανόμενο ή βιούμενο ή νοούμενο από ένα ή περισσότερα σχετιζόμενα πρόσωπα». Στο συγκεκριμένο κείμενο γίνεται λόγος για το πλαίσιο αναφοράς του ηχοτοπίου που περιλαμβάνει το τρίπτυχο: άτομο – δραστηριότητα – τόπος όπως παρουσιάζονται στο Σχήμα 2 με την έννοια του χρόνου να υπεισέρχεται.

Σχήμα 2. Βασικά στοιχεία του ηχοτοπίου όπως αναφέρονται στο ISO 12913-1

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Για να γίνει κατανοητή η έννοια του ηχοτοπίου και η συνεισφορά του στο σχεδιασμό αξίζει να αναφερθούμε εκτενέστερα στην έννοια του όρου «δραστηριότητα» ή «λειτουργία» και πως αυτή διαμορφώνεται. Σε γενικές γραμμές οι σύγχρονες πολεοδομικές πρακτικές εστιάζουν κυρίως στο μοντέλο της συμπαγούς πόλης και της μίξης των χρήσεων γης (Vreeker κ.ά., 2004). Από την άλλη πλευρά, σε σχέση με το ακουστικό περιβάλλον, οι Raimbault και Dubois (2005) χρησιμοποίησαν κάποιες από τις αστικές λειτουργίες για να αναδείξουν τη διαφορά ανάμεσα στον τρόπο που αντιλαμβάνονται το χώρο και το ηχοτόπιο, τόσο οι πολεοδόμοι όσο και οι κάτοικοι - χρήστες των περιοχών αυτών.

Από την έρευνά τους, αλλά και τη λοιπή βιβλιογραφία του άρθρου τους, γίνεται σαφές πως το ζητούμενο στο φυσικό σχεδιασμό θα πρέπει να είναι η σύλληψη και ο σχεδιασμός του επιθυμητού ηχοτοπίου και όχι απλά η μείωση των επιπέδων θορύβου. Τέλος, αυτό που έδειξε η μελέτη των Batty κ.ά. (2004) είναι πως διαφορετικές αστικές δραστηριότητες σχετίζονται με διαφορετικές χρήσεις γης, που συνθετικά αποτελούν το δομικό στοιχείο της αστικής πολυμορφίας στις σύγχρονες πόλεις. Επομένως, υπάρχουν δύο ζητούμενα. Το πρώτο είναι η κατηγοριοποίηση των ήχων και το δεύτερο η οργάνωση των αστικών λειτουργιών με τρόπο που να διευκολύνει τη χρήση του στις μελέτες του ηχοτοπίου.

Στην πρώτη περίπτωση, οι ήχοι στο αστικό περιβάλλον έχουν προσεγγιστεί μέχρι τώρα είτε με βάση την πηγή τους (Brown κ.ά., 2011) και των ανάλογων χαρτών θορύβου (Kang και Schulte-Fortkamp, 2017· Margaritis και Kang, 2017), είτε με βάση μοντέλα πρόβλεψης των δεικτών θορύβου κυρίως μέσω γραμμικής παλινδρόμησης. Από την άλλη, η σύνδεση των αστικών λειτουργιών με το ηχοτόπιο αποδείχθηκε ότι είναι πιο αποτελεσματική όταν οι ερωτηθέντες καλούνται να αξιολογήσουν την καταλληλότητα μιας τοποθεσίας με βάση τις προτεινόμενες αστικές λειτουργίες παρά το αν είναι «καλή» ή «κακή» (Axellson, 2015).

Έχοντας αναδείξει την ύπαρξη σχέσης ανάμεσα στις αστικές δραστηριότητες, τις χρήσεις γης και το ηχοτόπιο, είναι σημαντικό να γίνει αναφορά στην επιλογή στοχοθεσίας ως προς την προσέγγιση του ηχοτοπίου. Βασική αρχή στον ηχητικό σχεδιασμό είναι η ανάγκη διαφοροποίησης ανάμεσα στις πηγές του ήχου, με σκοπό να διατηρηθούν οι επιθυμητοί ήχοι και να μειωθούν οι ανεπιθύμητοι. Επιπλέον ο ήχος νοείται ως κάτι θετικά διαχειρίσιμο και όχι σαν κάτι αρνητικό από το οποίο πρέπει να απαλλαγούμε. Η προσέγγιση αυτή έρχεται σε αντιδιαστολή με την διαχείριση του ήχου από την περιβαλλοντική σκοπιά. Στην τελευταία, τα προτεινόμενα μέτρα δεν κάνουν διάκριση με βάση την πηγή του ήχου και απώτερος στόχος είναι πάντα η μείωση των επιπέδων θορύβου. Παρόλ' αυτά, βασική επιδίωξη είναι να υπάρχει μια συμπληρωματική και όχι ανταγωνιστική σχέση μεταξύ των δύο προσεγγίσεων. Εντούτοις, παρόλα τα οφέλη από την έγκαιρη θεώρηση του ακουστικού περιβάλλοντος στον πολεοδομικό σχεδιασμό (De Coensel κ.ά., 2010), υπάρχει ελλειπής προσπάθεια προς αυτή την κατεύθυνση (Smith και Pijanowski, 2014).

Τέλος σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια μοντελοποίησης του οπτικο-ακουστικού περιβάλλοντος με ψηφιακό τρόπο έχει παίξει και η τεχνολογία μέσω της εικονικής πραγματικότητας. Πρόσφατες έρευνες (Echevarria Sanchez κ.ά., 2017· Jiang κ.ά., 2018) ανέδειξαν τα συγκεκριμένα εργαλεία ως μέσο θεώρησης διαφόρων σεναρίων ανάπλασης, αλλά και την ενίσχυση του συμμετοχικού σχεδιασμού μέσω αυτών.

Επομένως η παρούσα έρευνα παρουσιάζει ακροθιγώς μια τέτοια περίπτωση συμμετοχικού σχεδιασμού για την πόλη της Αμβέρσας και στη συνέχεια εμβαθύνει περισσότερο στη διερεύνηση της συσχέτισης μεταξύ των πηγών θορύβου και των αστικών δραστηριοτήτων στην πόλη του Σέφιλντ. Η διερεύνηση αυτή μπορεί να οδηγήσει στη μείωση του χάσματος ανάμεσα στον αστικό και ακουστικό σχεδιασμό, αλλά και στην αποτελεσματικότερη θεώρηση της εφαρμογής πολιτικών πρόληψης παρά καταστολής του κυκλοφοριακού θορύβου.

3.1 Μελέτη περίπτωσης (Αμβέρσα)

Η μελέτη περίπτωσης της Αμβέρσας αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα ηχητικού σχεδιασμού μέσω της σύμπραξης περιβαλλοντικών πρακτικών και λύσεων μέσω του ηχοτοπίου. Έχοντας αυτό σαν βασική αρχή οι διεπιστημονικές ομάδες των ερευνητών στο πρόγραμμα SONORUS ασχολήθηκαν με την αντιμετώπιση πραγματικών προβλημάτων θορύβου σε συνεργασία με τις τοπικές αρχές (Alves κ.ά., 2015). Παράλληλα, έγινε μια προσπάθεια ανάδειξης του συμμετοχικού σχεδιασμού, αφού η επιλογή του βέλτιστου σεναρίου γίνεται από τους χρήστες με τη βοήθεια εργαλείων εικονικής πραγματικότητας.

Στο Σχήμα 3 γίνεται μια συνοπτική περιγραφή του συνόλου των λύσεων που αποσκοπούν στη μείωση του θορύβου τόσο μέσω φυσικών τεχνικών όσο και μέσω σχεδιασμού του ηχοτοπίου. Οι περιοχές παρέμβασης είναι δύο. Η πρώτη αφορά στο δρόμο που απεικονίζεται με κόκκινο χρώμα (Σχήμα 3.1) και «κόβει» εγκάρσια το πάρκο σε δύο μέρη και η δεύτερη είναι η γέφυρα στο σημείο 5 (Σχήματα 3.1, 3.2), η οποία συνδέει την περιοχή μελέτης με τον αστικό ιστό στα δυτικά. Στην πρώτη περίπτωση χρησιμοποιήθηκαν φυσικές τεχνικές, όπως περιγράφονται στον Πίνακα 1, με σκοπό τη μείωση του θορύβου και την αύξηση της ποιότητας πρασίνου.

Συγκεκριμένα, τα σενάρια που μοντελοποιήθηκαν ηχητικά αφορούσαν: α) στη μείωση των λωρίδων κυκλοφορίας από δύο σε μία, β) στη μείωση του ορίου ταχύτητας, γ) στην επικάλυψη του οδοστρώματος με πορώδες υλικό, δ) στην τοποθέτηση φυτικών ηχοπετασμάτων στο όρια του δρόμου (Σχήμα 3.3) και τέλος στην τοποθέτηση της λωρίδας πεζών και ποδηλάτων σε μεγαλύτερη απόσταση από την πηγή θορύβου με ενδιάμεση παρεμβολή ζώνης πρασίνου.

Πίνακας 1. Μείωση του θορύβου μέσω φυσικών τεχνικών και τεχνικών ηχοτοπίου

Τεχνικές μείωσης του εξωτερικού θορύβου	Αποτελεσματικότητα	
Φυσικές τεχνικές	Αντικειμενικά κριτήρια	
Πολεοδομικός σχεδιασμός: αστική μορφολογία – χρήσεις γης – υπαίθριοι χώροι	Πολύ υψηλή	*****
Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός: ύψος κτηρίου, παράθυρα, κέλυφος, σχεδιασμός ακάλυπτων χώρων	Ικανοποιητική (κυρίως για εσωτ. χώρους)	***
Ηχοφράχτες, (φυτικά) ηχοπετάσματα	Ικανοποιητική	***
Μείωση του ήχου στην πηγή: όρια ταχύτητας, κυκλοφοριακές παρεμβάσεις, ηχομονωτικά οδοστρώματα, σύνθεση κυκλοφορίας	Ικανοποιητική προς υψηλή	****
Πρανή κατά μήκος του οδικού δικτύου (earth berms)	Πολύ καλή - εξαιρετική	****
Φύτευση: ζώνες πρασίνου	Μέτρια προς χαμηλή (συνδυασμός με ψυχολογικά αποτελέσματα)	**
Συνδυασμός διαφορετικών ηχοφραχτών: αισθητικά ευχάριστο αποτέλεσμα	Πολύ καλή - εξαιρετική	****
Τεχνικές ηχοτοπίου	Υποκειμενικά κριτήρια	
1) Επικάλυψη αρνητικών θορύβων (masking)	εξαρτάται από το χρήστη	
2) Ανάδειξη φυσικών ήχων	εξαρτάται από το χρήστη	
3) Ενίσχυση του αισθητικού αποτελέσματος: αίσθηση ασφάλειας, αίσθηση της φύσης	εξαρτάται από το χρήστη	

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Στην περίπτωση της γέφυρας (Σχήμα 3.2) έγινε αρχικά ψηφιακή προσομοίωση του ήχου (auralisation) και στη συνέχεια δημιουργήθηκε ψηφιακά όλο το περιβάλλον με βάση την υφιστάμενη κατάσταση. Οι εθελοντές που συμμετείχαν στο πείραμα είχαν την ευκαιρία να βρεθούν σε ένα εικονικό περιβάλλον (Σχήμα 3.4) και να αξιολογήσουν συγκεκριμένες αισθητικές παρεμβάσεις για κάθε σενάριο. Το τελικό αποτέλεσμα έδειξε ότι το σενάριο με την προσθήκη φυτικών ηχοπετασμάτων ήταν αισθητικά το πιο ευχάριστο (Echevarria, 2017: 105), με το βέλτιστο ύψος του ηχοπετάσματος στα 1.2 μέτρα.

Γενικώς, παρατηρείται σημαντική άνοδος στο θέμα της προσομοίωσης του ηχοτοπίου η οποία υποβοηθείται και από την άνοδο της τεχνολογίας σε συσκευές εικονικής πραγματικότητας, όπως τα γυαλιά Oculus Rift VR. Η τάση αυτή αναμένεται να ενισχυθεί περισσότερο τα επόμενα χρόνια, όπως δείχνουν και άλλες παρόμοιες μελέτες (Jiang κ.ά., 2018), γεγονός που θα συμβάλλει θετικά στη μελέτη του ηχοτοπίου σε συνδυασμό με τη συμπεριφορική ανάλυση των χρηστών.

Σχήμα 3. Σημεία ενδιαφέροντος (με πράσινα βέλη) στην περιοχή μελέτης. Οι εικόνες V1, V3 απεικονίζουν δύο σενάρια υλοποίησης σε περιβάλλον εικονικής πραγματικότητας

Πηγή: Alves κ.ά. (2015) · Echevarria (2017), ίδια επεξεργασία

3.2 Μελέτη περίπτωσης (Σέφιλντ)

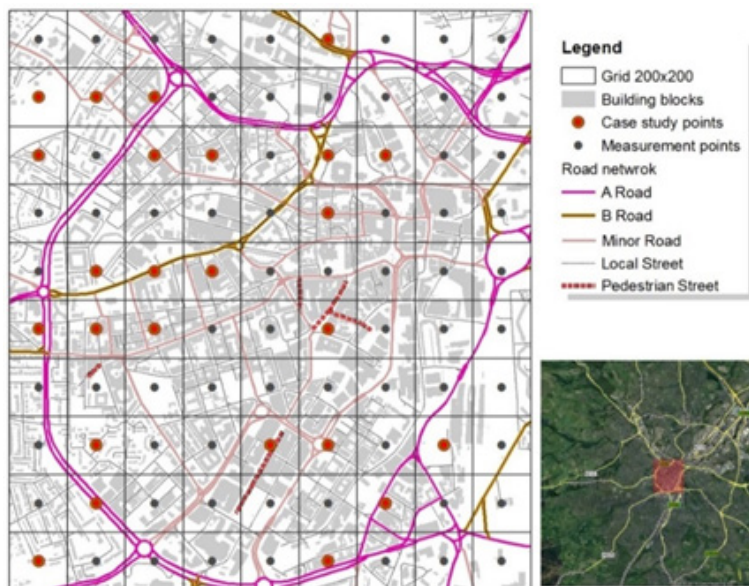
Η πόλη του Sheffield επιλέχθηκε ως χαρακτηριστικό παράδειγμα μεσαίου μεγέθους πόλης για τη δεύτερη κατά σειρά μελέτη περίπτωσης. Εν προκειμένω, η μεθοδολογία και τα αποτελέσματα παρουσιάζονται πιο αναλυτικά, ενώ παράλληλα αναλύονται τα αποτελέσματα του εργαστηριακού πειράματος που πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια εθελοντών.

3.2.1 Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία της παρούσας εργασίας βασίζεται σε ένα οπτικο-ακουστικό εργαστηριακό πείραμα με δεδομένα πεδίου που συλλέχθηκαν κατά τις πρωινές ώρες στο κέντρο της πόλης (Σχήμα 4). Το εργαστηριακό πείραμα πραγματοποιήθηκε κατ' ανάγκη αργότερα στο Πανεπιστήμιο της Γάνδης (Gent, Βέλγιο) τον Απρίλιο του 2015, όταν ο συγγραφέας εκτελούσε χρέη επισκέπτη ερευνητή στο ομώνυμο Πανεπιστήμιο. Η περιοχή μελέτης όπως απεικονίζεται στο Σχήμα 4 έχει έκταση 3,8 τ.χλμ, βρίσκεται εντός του κεντρικού δακτυλίου που περιβάλλει την πόλη και οριοθετείται από τον αυτοκινητόδρομο Α61. Η περιοχή

διαθέτει ποικιλία χρήσεων γης, όπως το εμπορικό κέντρο, μικρές βιομηχανίες, περιοχές κατοικίας και πρασίνου. Για την ανάλυση, επιλέχθηκε κάρναβος 200μ. x 200μ. χωρίζοντας την περιοχή σε 90 φατνία. Το κέντρο κάθε φατνίου ορίστηκε ως το σημείο μέτρησης του θορύβου και των αμφιωτικών (binaural) καταγραφών, αντιπροσωπεύοντας όλο το φατνίο. Σε περίπτωση που το σημείο δεν ήταν προσβάσιμο, ο χρήστης επέλεγε το πλησιέστερα προσβάσιμο.

Σχήμα 4. Απεικόνιση περιοχής μελέτης και των σημείων καταγραφής

Πηγή: Margaritis κ.ά. (2015: 3)

3.2.2 Ερευνητικά δεδομένα πεδίου

Τα ερευνητικά δεδομένα δημιουργήθηκαν με βάση το οπτικοακουστικό υλικό που συλλέχθηκε σε 25 από τα 90 συνολικά κεντροειδή. Το κριτήριο επιλογής ήταν να συλλεγούν σημεία απ' όλες τις κατηγορίες χρήσεων γης, όπως αναφέρονται και χαρτογραφούνται στο τοπικό αναπτυξιακό σχέδιο. Με τον τρόπο αυτόν επιγχάνεται η διαφοροποίηση των ηχοτοπιών καλύπτοντας παράλληλα όλες τις πηγές θορύβου.

Οι μετρήσεις πραγματοποιήθηκαν από έναν και μοναδικό ερευνητή τις πρωινές ώρες (09:00 – 12:00) για τέσσερις εβδομάδες. Για κάθε σημείο εκτός από το ισοδύναμο επίπεδο θορύβου, καταγράφηκε κι ένα ηχητικό απόσπασμα 30" το οποίο αντιπροσωπεύει το ακουστικό περιβάλλον της περιοχής για τη δεδομένη χρονική στιγμή. Για καθεμιά από

τις 25 τοποθεσίες δημιουργήθηκαν πανοραμικά βίντεο 360 μοιρών μέσω της εφαρμογής Google Street View. Στο τελικό στάδιο το ηχητικό και το οπτικό υλικό ενώθηκαν, ώστε να παραχθεί το τελικό προϊόν που χρησιμοποιήθηκε στο πείραμα.

3.2.3 Συμμετέχοντες στο εργαστηριακό πείραμα

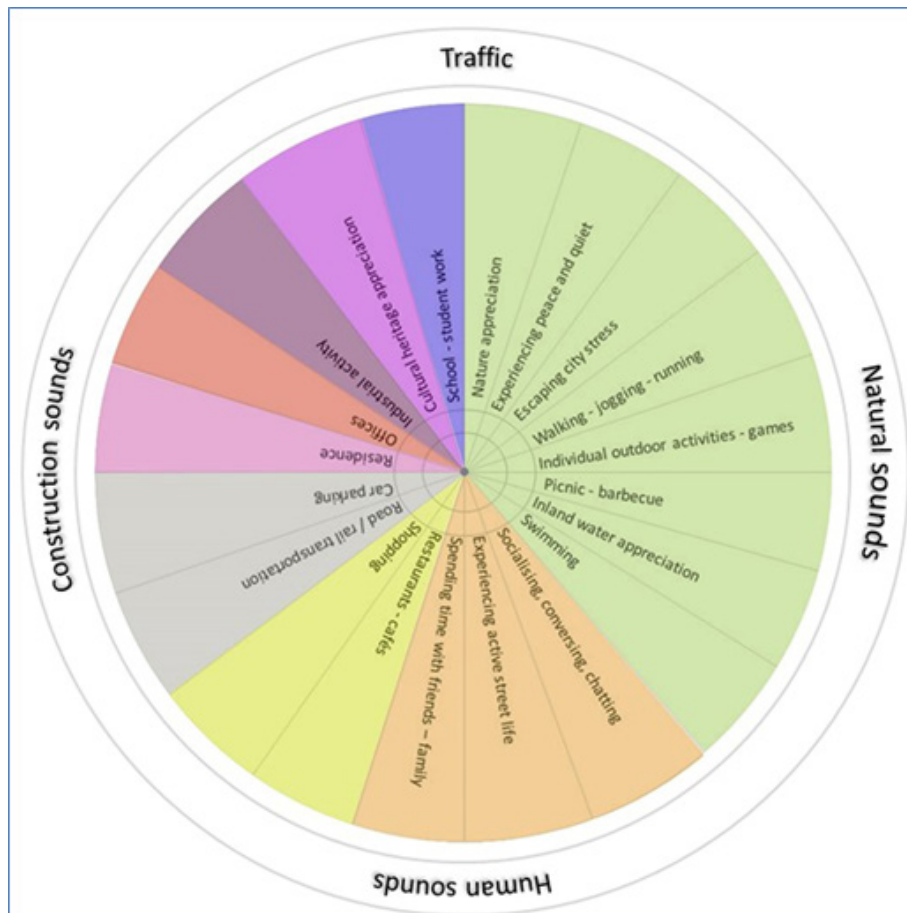
Οι εθελοντές ήταν 20 προπτυχιακοί και μεταπτυχιακοί φοιτητές του Πανεπιστημίου της Γάνδης ηλικίας μεταξύ 23 και 33 χρόνων (16 άρρενες, 4 θήλεις, μέση ηλικία = 27.5 έτη, τ.α. = 2.8). Όλοι ήταν κάτοικοι Γάνδης, έξι από αυτούς είχαν τα Φλαμανδικά ως μητρική τους γλώσσα και 16 είχαν επισκεφθεί την Αγγλία τουλάχιστον μία φορά κατά το παρελθόν. Τέλος, κανείς τους δεν είχε επισκεφθεί το Sheffield.

3.2.4 Συλλογή πειραματικών δεδομένων

Τα δεδομένα συνελέγησαν μέσω ενός διαδικτυακού ερωτηματολογίου με δύο βασικές ερωτήσεις για καθένα από τα 25 σημεία. Η πρώτη αφορούσε την εκλαμβανόμενη ένταση του θορύβου για καθένα από τις τέσσερις πηγές ήχου (ήχοι της φύσης, οχήματα, ανθρώπινες ομιλίες, κατασκευαστική δραστηριότητα). Η αξιολόγηση για κάθε πηγή ήχου έγινε με τη χρήση εκατοστιαίας κλίμακας (0-100), όπου ο εθελοντής μπορούσε να επιλέξει όποια τιμή επιθυμούσε. Οι ακραίες τιμές της κλίμακας ήταν: α) τέλεια απώλεια ήχου (0) και β) ο ήχος δεσπόζει εξ' ολοκλήρου (100). Στη δεύτερη ερώτηση οι συμμετέχοντες - με τη χρήση της ίδιας εκατοστιαίας κλίμακας - αξιολόγησαν την καταλληλότητα 16 αστικών λειτουργιών και έξι χρήσεων γης για κάθε τοποθεσία που έβλεπαν σε βίντεο 30". Οι ακραίες τιμές ήταν «Ακατάλληλη χρήση» και «Απόλυτα κατάλληλη». Το οπτικό υλικό δημιουργήθηκε με τη βοήθεια του Google Street View για κάθε σημείο καταγραφής. Επίσης, ο συγχρονισμός και η ενοποίηση του οπτικο-ακουστικού υλικού έγινε μέσω του προγράμματος Camtasia Studio. Οι 16 λειτουργίες/χρήσεις επελέγησαν από το Σουηδικό Πρωτόκολλο για την αξιολόγηση του ηχοτοπίου (Axelsson κ.ά., 2012).

Το συγκεκριμένο μοντέλο έχει χρησιμοποιηθεί εκτενώς στη διεθνή βιβλιογραφία και αποτελεί εργαλείο αξιολόγησης και κατηγοριοποίησης του ακουστικού περιβάλλοντος. σύμφωνα με τις τιμές των αντιληπτικών κριτηρίων από τους συμμετέχοντες. Ουσιαστικά πρόκειται για μια Ανάλυση Κύριων Συνιστωσών ως προς τις μεταβλητές της υποκειμενικής απόλαυσης και του βαθμού ζωντάνιας της περιοχής.

Σχήμα 5. Αστικές δραστηριότητες και χρήσεις γης που χρησιμοποιήθηκαν στο πείραμα με βάση το Σουηδικό πρωτόκολλο.

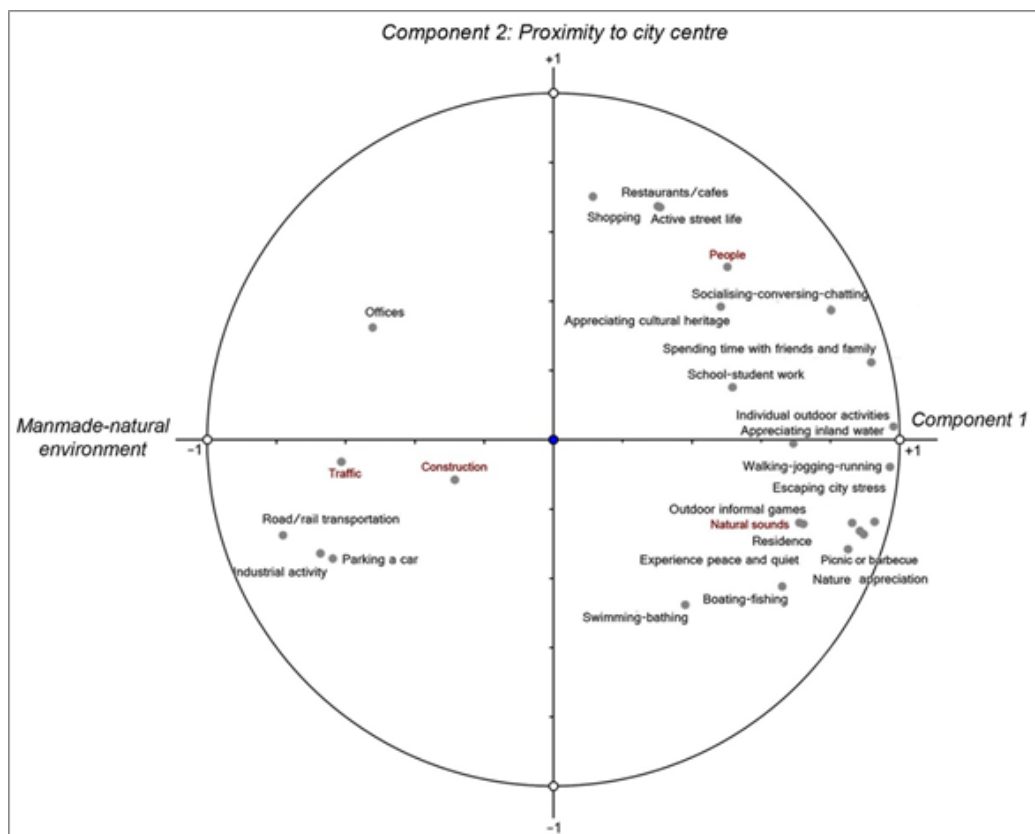
Πηγή: ίδια επεξεργασία

4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Για την ερμηνεία των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκε η Ανάλυση Κύριων Συνιστωσών (ΑΚΣ - PCA). Με τον τρόπο αυτό καταλήξαμε σε δύο συνιστώσες, όπως φαίνονται και στο Σχήμα 6. Ως ερμηνεία μπορούμε να πούμε ότι η 1η Συνιστώσα (Component 1) αντιπροσωπεύει τη σχέση φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος. Από την άλλη η 2η Συνιστώσα (Component 2) φαίνεται να ερμηνεύεται καλύτερα ως η εγγύτητα στο

κέντρο της πόλης ή αλλιώς ως πληθυσμιακή πυκνότητα. Το βασικό νόημα του παρακάτω γραφήματος είναι πως οι ανάγκες για ψυχαγωγία, χαλάρωση και κοινωνική συναναστροφή μπορούν να ικανοποιηθούν βάσει της σωστής ισορροπίας αυτών των δύο Συνιστωσών. Για παράδειγμα, τα καταλληλότερα μέρη για εμπορικές δραστηριότητες φαίνεται να είναι εκείνα όπου βρίσκονται πλησίον του κέντρου, ισορροπώντας ανάμεσα στο φυσικό και το δομημένο περιβάλλον.

Σχήμα 6. Το αποτέλεσμα της ανάλυσης των κύριων συνιστωσών για τα 25 σημεία αναφοράς. Με κόκκινο χρώμα οι τέσσερις πηγές θορύβου.

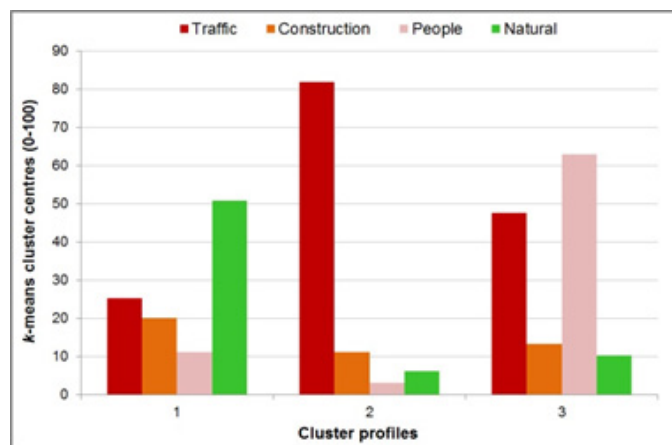
Πηγή: Margaritis (2017:185)

4.1 Τυπολογία πηγών θορύβου και αστικών δραστηριοτήτων

Το επόμενο βήμα μετά την ΑΚΣ αφορά στην ομαδοποίηση των τεσσάρων πηγών ήχου χρησιμοποιώντας τα 25 δειγματοληπτικά σημεία με σκοπό τη δημιουργία ξεχωριστών συστάδων (clusters). Χρησιμοποιήθηκαν οι ιεραρχικές μέθοδοι ομαδοποίησης μιας και ο αριθμός των συστάδων δεν είναι εξ' αρχής γνωστός. Συγκεκριμένα, μέσω της μεθόδου Ward's και του δενδρογράμματος που αναπαριστά τις διαδοχικές ομαδοποιήσεις, φθάνουμε στο συμπέρασμα ότι ο βέλτιστος αριθμός συστάδων είναι τρεις.

Σε δεύτερο στάδιο, χρησιμοποιώντας τον αλγόριθμο k-means εντοπίζουμε τα κέντρα βάρους των συστάδων (cluster centres) για καθένα από τα 25 σημεία για μια λύση με τρεις συστάδες. Το αποτέλεσμα της παραπάνω μεθόδου απεικονίζεται στο Σχήμα 7, όπου γίνεται αντιληπτό πως όντως υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στις τρεις συστάδες, διαφορετικά όλες οι μπάρες θα είχαν το ίδιο ύψος. Συγκεκριμένα, τα σημεία που ανήκουν στην πρώτη συστάδα εμπεριέχουν κυρίως ήχους της φύσης, ενώ στη δεύτερη συστάδα κυριαρχεί ο κυκλοφοριακός θόρυβος, με πολύ μικρή συμμετοχή των υπόλοιπων ήχων. Τέλος, στην τρίτη συστάδα υπερισχύουν οι ανθρωπογενείς ήχοι σε συνδυασμό με τον κυκλοφοριακό θόρυβο. Συνολικά τέσσερα σημεία ανήκουν στην πρώτη συστάδα, 11 στη δεύτερη και 10 στην τρίτη.

Σχήμα 7. Τα διαμορφωμένα κέντρα ύστερα από τον αλγόριθμο k-means

Πηγή: Margaritis (2017:189)

Η ίδια διαδικασία δημιουργίας συστάδων ακολουθήθηκε και για τις αστικές δραστηριότητες, που αναγνωρίστηκαν για τα 25 σημεία. Συγκεκριμένα αναγνωρίστηκαν

έξι διαφορετικές χρήσεις ως εξής: α) περιοχές εκπαίδευσης, β) ελαφράς βιομηχανίας, γ) αναψυχής, δ) κατοικίας, ε) στάθμευσης και στ) εμπορίου. Με βάση τον αλγόριθμο k-means ο βέλτιστος αριθμός συστάδων ήταν τρεις και για τις δραστηριότητες, επομένως οι παραπάνω γενικές κατηγορίες ενσωματώθηκαν στις ακόλουθες: i) περιοχές κατοικίας, ii) περιοχές οικονομικής και βιομηχανικής δραστηριότητας, και iii) περιοχές εμπορίου.

4.2 Συσχέτιση πηγών θορύβου και χρήσεων γης

Η συσχέτιση μεταξύ πηγών θορύβου και αστικών δραστηριοτήτων, πραγματοποιήθηκε μέσω της διαδικασίας χ^2 , δεδομένου ότι και οι δύο μεταβλητές είναι ποιοτικές. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 2. Υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών, $\chi^2(4, 25) = 11.39, p < 0.05$. Όπως φαίνεται και από τον πίνακα οι περιοχές στη Συστάδα 1 (Cluster 1), είναι κυρίως περιοχές κατοικίας και συνελπώς πιο πιθανόν να καλύπτονται από ήχους της φύσης (+1.4) και ανθρωπογενείς ήχους (+0.4). Οι περιοχές στη Συστάδα 2 παρουσιάζουν μίξη δραστηριοτήτων και συνελπώς είναι αναμενόμενο να συνοδεύονται από ήχους κυκλοφορίας (+3.1) και λιγότερο από ήχους της φύσης (-2.2). Τέλος, στη Συστάδα 3 παρατηρείται η κυριαρχία των ανθρωπογενών ήχων (+1.8) με τις τιμές στις άλλες δύο κατηγορίες να είναι κοντά στα αναμενόμενα επίπεδα, ειδικά για την κατηγορία των φυσικών ήχων (-0.5).

Πίνακας 2. Πίνακας διπλής εισόδου (cross-tabulation) με βάση την ανάλυση χ^2 ανάμεσα στις πηγές ήχου και τα προφίλ των αστικών δραστηριοτήτων. Σε παρένθεση η διαφορά μεταξύ υπολογιζόμενων (count) και αναμενόμενων (expected) τιμών.

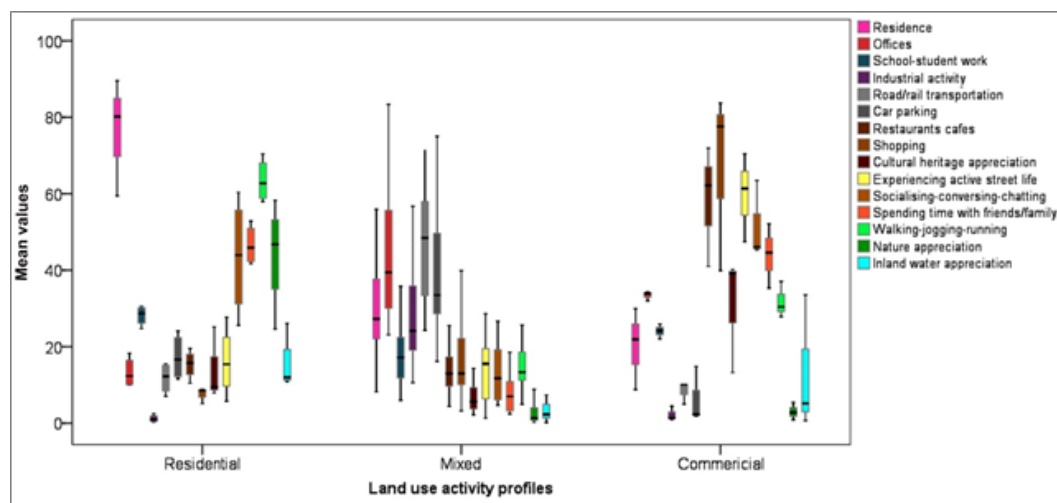
		Land use activity profiles			Total	
		Cluster 1	Cluster 2	Cluster 3		
Sound source profiles	Natural sounds	Observed	2 (1.4)	2 (-0.9)	0 (-0.5)	4
		Expected	0.6	2.9	0.5	4
	Traffic sounds	Observed	0 (-1.8)	11 (3.1)	0 (-1.3)	11
		Expected	1.8	7.9	1.3	11
	Human sounds	Observed	2 (0.4)	5 (-2.2)	3 (1.8)	10
		Expected	1.6	7.2	1.2	10
Total	Observed	4	18	3	25	
	Expected	4	18	3	25	

Πηγή: Margaritis (2017:192)

Για να διερευνηθεί ποιες από τις αστικές δραστηριότητες και τις χρήσεις γης διαφοροποιούνται σε μεγαλύτερο βαθμό σε καθεμιά από τις τρεις συστάδες, πραγματοποιήσαμε μονόδρομη πολυμεταβλητή ανάλυση διακύμανσης (MANOVA). Τα

αποτελέσματα όπως απεικονίζονται και στο Σχήμα 8 δείχνουν ότι η Συστάδα 1 (Residential) σχετίζεται με την «Κατοικία» (Residence), τη σωματική άσκηση (Walking-Jogging...) και την εκτίμηση της φύσης (Nature appreciation). Αντίθετα, η Συστάδα 2 (Mixed) συσχετίζεται περισσότερο με μεταφορικές δραστηριότητες που επιδρούν στην κυκλοφορία, χώρους γραφείων, βιομηχανικές δραστηριότητες και χώρους στάθμευσης. Τέλος, η Συστάδα 3 (Commercial), σχετίζεται περισσότερο με εμπορικές δραστηριότητες γύρω από χώρους εστίασης και έχει έντονο το στοιχείο της κοινωνικής συναναστροφής και εν γένει των διαπροσωπικών σχέσεων.

Σχήμα 8. Θηκοδιαγράμματα (box-plots) και μπάρες σφάλματος για τις 15 αστικές δραστηριότητες που χρησιμοποιήθηκαν στην ανάλυση MANOVA. Υψηλότερες τιμές δηλώνουν και μεγαλύτερη επίδραση στην κάθε Συστάδα.

Πηγή: Margaritis (2017:195)

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα εργασία ασχολήθηκε κυρίως με τη σχέση ανάμεσα στις πηγές θορύβου κι ένα σύνολο δραστηριοτήτων ή χρήσεων που λαμβάνουν χώρα σε αστικό περιβάλλον. Σε δεύτερο βαθμό παρουσιάστηκε η χρήση εικονικής πραγματικότητας ως ένα μέσο δημιουργίας «ψηφιακού» ηχοτοπίου και βαθμολόγησης διαφόρων σεναρίων από ένα σύνολο εθελοντών.

Στην πρώτη περίπτωση, αποδείχθηκε ότι ο συνδυασμός των δραστηριοτήτων και των πηγών θορύβου μπορεί να επεξηγηθεί μέσω δύο κύριων Συνιστώσων. Η πρώτη Συνιστώσα αντιπροσωπεύει τη σχέση φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος. Από την άλλη, η 2η Συνιστώσα ερμηνεύεται καλύτερα ως ο βαθμός γειτνίασης με το κέντρο της πόλης ή αλλιώς ως πληθυσμιακή πυκνότητα.

Στη συνέχεια, η συσχέτιση μεταξύ πηγών θορύβου και αστικών δραστηριοτήτων απέδωσε τρεις συστάδες. Η πρώτη παρουσίασε μέγιστες τιμές για ήχους που συνδέονται με τη φύση. Στη δεύτερη συστάδα δεσπόζει ο κυκλοφοριακός θόρυβος, ενώ τέλος στην τρίτη συστάδα υπερισχύουν οι ανθρωπογενείς ήχοι σε συνδυασμό με τον κυκλοφοριακό θόρυβο.

Τρεις ακόμη συστάδες δημιουργήθηκαν με στόχο την ομαδοποίηση και περιγραφή των αστικών δραστηριοτήτων. Η πρώτη συστάδα περιείχε περιοχές κατοικίας και αναψυχής με αυξημένα ποσοστά πρασίνου. Η δεύτερη συστάδα περιείχε ένα μείγμα περιοχών κατοικίας και εμπορίου, ενώ η τρίτη είχε ξεκάθαρα εμπορικό χαρακτήρα.

Η συσχέτιση ήχων και δραστηριοτήτων έδειξε ότι οι περιοχές κατοικίας στη Συστάδα 1 είναι αρκετά πιθανόν να καλύπτονται από ήχους της φύσης σε σχέση με ένα τυχαίο πρότυπο. Οι περιοχές στη Συστάδα 2 (μεικτές χρήσεις) συνδέονται με ήχους κυκλοφορίας, ενώ η Συστάδα 3 έχει ροπή προς τους ανθρωπογενείς ήχους μιας και πρόκειται για περιοχές εμπορίου.

Σε σχέση με προηγούμενες μελέτες ηχοτοπίου, η παρούσα εργασία ενσωματώνει ένα ικανοποιητικό δείγμα, το οποίο καλύπτει το σύνολο των αστικών δραστηριοτήτων εντός της πόλης. Επομένως υπάρχει ένα σταθερό υπόβαθρο που επιτρέπει τη γενίκευση των παραπάνω αποτελεσμάτων και σε άλλες πόλεις, με στόχο την επαλήθευση του μοντέλου. Στην πράξη η συγκεκριμένη έρευνα κατέδειξε ότι υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στις αστικές δραστηριότητες, τις χρήσεις γης και τις πηγές ήχου σε επίπεδο αστικού περιβάλλοντος. Σαν πεδίο εφαρμογής οι παραπάνω Συνιστώσες μπορούν να συνδυαστούν με μοντέλα πολυκριτηριακής ανάλυσης για την αξιολόγηση διαφόρων σεναρίων αστικής ανάπτυξης, αλλά και με δεδομένα εικονικής πραγματικότητας.

Τέλος, η εφαρμογή πρακτικών που βασίζονται στη φιλοσοφία του ηχοτοπίου συναντά αρκετές προκλήσεις επί του παρόντος (Aletta και Xiao, 2018) παρά τη διεύρυνση του κλάδου εκτός του πεδίου της ακουστικής οικολογίας. Θα πρέπει να ενταθούν οι προσπάθειες δημιουργίας διεπιστημονικών ομάδων κυρίως με πολεοδόμους, αρχιτέκτονες, και συγκοινωνιολόγους. Το θετικό είναι ότι ήδη κάποιες εταιρείες του εξωτερικού αναζητούν άτομα που να εξειδικεύονται στο αντικείμενο του ηχητικού σχεδιασμού και του ηχοτοπίου.

Ευχαριστίες

Η έρευνα της περιόδου 2013-2016, που οδήγησε στα αποτελέσματα της παρούσας εισήγησης χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα Marie Curie - ITN (7ο Πρόγραμμα Δράσης) FP7/2007-2013 με τον αριθμό υποτροφίας 290110, SONORUS "Urban Sound Planner".

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Aletta F. and Xiao J. (2018) "What are the current priorities and challenges for (urban) soundscape research?", *Challenges*, 9(16): 1-11.
- Alves S., Estévez-Mauriz L., Aletta F., Echevarria-Sanchez G. and Virginia Puanna R. (2015) "Towards the integration of urban sound planning in urban development processes: the study of four test sites within the SONORUS project", *Noise Mapping*, 2: 57-85.
- Augoyard, J.F. and Torgue H. (eds) (2005) *Sonic Experience: A Guide to Everyday Sounds*. Translated by McCartney, A, and Paquette D. London: McGill-Queen's University Press.
- Axelsson Ö. (2015) "How to measure soundscape quality", *Proceedings of Euronoise 2015*, Maastricht, pp. 1477-1481. Διαθέσιμο στο: <http://www.conforg.fr/euronoise2015/proceedings/data/articles/000067.pdf>.
- Axelsson Ö., Nilsson M. E. and Berglund B. (2012) "The Swedish soundscape-quality protocol", *The Journal of the Acoustical Society of America*, 131(4).
- Batty M., Besussi E., Maat K. and Harts J. J. (2004) "Representing multifunctional cities: density and diversity in space and time", *Built Environment*, 30(4): 324-337.
- Biddle, I. (2019) "Madrid's great sonic transformation: sound, noise and the auditory commons of the city in the nineteenth century", *Journal of Spanish Cultural Studies*. Routledge, 20(3): 227-240. doi: 10.1080/14636204.2019.1651611.
- Brown A. L., Kang J. and Gjestland T. (2011) "Towards standardization in soundscape preference assessment", *Applied Acoustics*, 72(6): 387-392.
- Brown L. A. (2012) "A review of progress in soundscapes and an approach to soundscape planning", *International Journal of Acoustics and Vibrations*, 17(2): 73-81.
- De Coensel B., Bockstael A., Dekoninck L., Botteldooren D., Schulte-Fortkamp B., Kang J. and Nilsson M. E. (2010) "The soundscape approach for early stage urban planning: a case study", *Proceedings of Internoise 2010*. Lisbon, Portugal.

- Echevarria Sanchez G. M., Van Renterghem T., Sun K., De Coensel B. and Botteldooren D. (2017) "Using Virtual Reality for assessing the role of noise in the audio-visual design of an urban public space", *Landscape and Urban Planning*, 167: 98-107.
- European Directive (EC) 2002/49 of the European Parliament and the Council of 25 June 2002 relating to the assessment and management of environmental noise. (2002), Διαθέσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:189:0012:0025:EN:PDF>.
- European Environment Agency (2014) "Good practice guide on quiet areas".
- ISO 12913-1 (2014) "Acoustics -Soundscape - Part 1: Definition and conceptual framework".
- Jiang L., Masullo M., Maffei L., Meng F. and Vorländer M. (2018) "A demonstrator tool of web-based virtual reality for participatory evaluation of urban sound environment", *Landscape and Urban Planning*, 170: 276-282.
- Kang J., Aletta F., Gjestland T. T., Brown L. A., Botteldooren D., Schulte-Fortkamp B., Lercher P., Kamp I. Van, Genuit K., Luis J., Coelho B., Maffei L. and Lavia L. (2016) "Ten questions on the soundscapes of the built environment", *Building and Environment*, 108: 284-294.
- Kang J. and Schulte-Fortkamp B. (2017) *Soundscape and the built environment*. 1st ed. Miami, USA: CRS Press, Taylor and Francis Group.
- Margaritis E. (2017) "Effects of urban green spaces and related urban morphology parameters on urban sound environment". Διδακτορική διατριβή, University of Sheffield.
- Margaritis E., Aletta F., Axelsson Ö., Kang J., Botteldooren D. and Singh R. (2015) "Soundscape mapping in the urban context: a case study in Sheffield", *Proceedings of AESOP*. Prague, pp. 962-974.
- Margaritis E. and Kang J. (2017) "Soundscape mapping in environmental noise management and urban planning : case studies in two UK cities", *Noise Mapping*, 4(1): 87-103.
- Raimbault M. and Dubois D. (2005) "Urban soundscapes: Experiences and knowledge", *Cities*, 22(5): 339-350.
- Schafer, R. M. (1994) *The soundscape : our sonic environment and the tuning of the world*. Rochester: Destiny Books.
- Smith J. W. and Pijanowski B. C. (2014) "Human and policy dimensions of soundscape ecology", *Global Environmental Change*, 28(1): 63-74.
- Southworth, M. (1969) "The sonic environment of cities", *Environment and Behavior*, 1(1), 49-70. <https://doi.org/10.1177/001391656900100104>.

Vreker R., de Groot H. L. F. and Verhoef E. T. (2004) "Urban multifunctional land use: Theoretical and empirical insights on economies of scale, scope and diversity", *Built Environment*, 30(4): 289-306.

Ευστάθιος Μαργαρίτης
Faculty of Spatial Sciences, University of Groningen,
Mercator Building, 9747 AJ, The Netherlands
email: e.margaritis(AT)rug.nl

Ο Αστικός Σχεδιασμός ως Γέφυρα Πολιτισμικών Διαφορών και Μέσο Ανάπτυξης Υποβαθμισμένων Περιοχών: εργαλείο σχεδιασμού διαπολιτισμικών χώρων - μελέτη περίπτωσης Πάρκο Afrikaanderplein

Ευσαΐα Σπυριδοπούλου

Αρχιτέκτων Μηχανικός, MA Urban Design

Περίληψη

Τα τελευταία χρόνια ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία οδηγεί χιλιάδες ανθρώπους να εγκαταλείψουν τη χώρα τους και να αναζητήσουν άσυλο στην Ευρώπη σε μια προσπάθεια να βελτιώσουν τη ζωή τους. Η μετανάστευση και η αυξανόμενη πολιτισμική ποικιλομορφία δημιουργούν νέες ανάγκες και απαιτήσεις στις σύγχρονες κοινωνίες. Επίκεντρο αυτής της μελέτης είναι ο αστικός δημόσιος χώρος και η διερεύνηση στρατηγικών και μεθόδων σχεδίασης πολυπολιτισμικών δημόσιων χώρων που ανταποκρίνονται στις ανάγκες των σύγχρονων κοινωνιών. Στο άρθρο θα αναλυθεί η σημασία και ο ρόλος του δημόσιου αστικού χώρου σε κοινωνίες όπου συνυπάρχουν διαφορετικές κουλτούρες, η διαπολιτισμικότητα ως προσέγγιση για την αντιμετώπιση του φαινομένου της ξενοφοβίας και των φυλετικών διαφορών και έπειτα θα εξετασθεί ένα παραδείγμα πολυπολιτισμικού δημόσιου χώρου, το Πάρκο Afrikaanderplein, στο Ρότερνταμ της Ολλανδίας όπου συνυπάρχουν αρμονικά διαφορετικές κουλτούρες και πληθυσμοί. Κύριος στόχος είναι η διατύπωση προτάσεων για τον σχεδιασμό χώρων που μπορούν να συνυπάρξουν αρμονικά και να αλληλεπιδράσουν ποικίλες πολιτισμικά ομάδες. Δημόσιοι χώροι αυτού του είδους, οι λεγόμενοι διαπολιτισμικοί δημόσιοι χώροι, συμβάλλουν στη γεφύρωση των κοινωνικών και πολιτιστικών διαφορών και στην ανάπτυξη των υποβαθμισμένων και γκετοποιημένων περιοχών. Τελικός στόχος του άρθρου είναι η διαμόρφωση ενός εργαλείου σχεδίασης διαπολιτισμικών δημόσιων χώρων που συμβάλλουν στα άνωθι.

Λέξεις κλειδιά

διαπολιτισμικότητα, αστικός δημόσιος χώρος, μετανάστευση, διαπολιτισμικοί δημόσιοι χώροι

Urban Design as a Bridge of Cultural Differences and Mean of Revitalization of Degraded Areas: a planning tool for intercultural spaces - the case of Afrikaanderplain Park

Abstract

The last few years the ongoing conflict in Syria has led thousands of people to leave their country and seek asylum in Europe in an attempt to improve their lives. The migration and the growing cultural diversity create new needs and demands in contemporary societies. This study focuses on public spaces in culturally diverse societies and more specifically focuses on how to design intercultural public spaces that meet the needs of contemporary societies. The article analyses the importance and role of public space in multicultural societies, concepts related to cultural diversity, interculturalism as an approach to deal with xenophobia and racism and then examples of intercultural public spaces. The main objective is to find out strategies and methods that lead to cultural inclusive public spaces, which simultaneously contribute to the development of the degraded areas as well as the creation of a design toolkit for intercultural public spaces.

Keywords

interculturalism, urban public space, migration, intercultural public space

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Υπάρχουν μέρη τα οποία, λόγω της γεωγραφικής τους θέσης ή της οικονομικής τους κατάστασης, θεωρούνται ως οι κύριοι προορισμοί μεταναστών και προσφύγων. Οι τόποι αυτοί αποτελούν τις χώρες υποδοχής προσφύγων και έχουν να αντιμετωπίσουν διάφορα ζητήματα που προκύπτουν από τη φυλετική και πολιτισμική ποικιλομορφία, όπως για παράδειγμα τη διατήρηση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας και την οικονομική ανάπτυξη και ευημερία του τόπου (Velden και Reeves, 2010).

Η παγκόσμια μετανάστευση δημιουργεί συγκρουόμενα συμφέροντα μεταξύ των μεταναστών και των αυτοχθόνων πληθυσμών και ποικίλες προκλήσεις για τις κοινωνίες υποδοχής. Όσον αφορά τους μετανάστες και τους πρόσφυγες απαιτούνται πολιτικές που εξασφαλίζουν την ενσωμάτωση και ένταξη τους στις κοινωνίες υποδοχής. Απαιτούνται πολιτικές που καλύπτουν τις ανάγκες στέγασης και υγειονομικής περίθαλψης καθώς

και το δικαίωμα στην εκπαίδευση, την αγορά εργασίας, τις δημόσιες υπηρεσίες και τη συμμετοχή στα κοινά και τη δημόσια ζωή (Bramley, 2016). Οι κοινωνίες υποδοχής οφείλουν να αντιμετωπίσουν αυτά τα ζητήματα και ταυτόχρονα να διαφυλάξουν και να διατηρήσουν τη δημόσια τάξη και ασφάλεια του τόπου, να συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη των πληττόμενων κοινωνιών, να αποτρέψουν την τρομοκρατία, την γκετοποίηση και υποβάθμιση των περιοχών αυτών (Katz και Noring, 2016).

Στο πλαίσιο αυτής της παγκόσμιας προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης, τίθενται πολλές ερωτήσεις για πολιτικούς, ερευνητές και επαγγελματίες σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να αντιμετωπιστεί η αυξανόμενη πολιτισμική ποικιλομορφία, προκειμένου να καλλιεργηθούν πολυπολιτισμικές κοινωνίες που θα εξαλείψουν την ξενοφοβία και τον ρατσισμό, χωρίς να επηρεασθεί ή να τεθεί σε κίνδυνο το αίσθημα ασφάλειας των τοπικών κοινωνιών.

Το άρθρο αυτό επικεντρώνεται στον ρόλο και τη σημασία του δημόσιου χώρου ως γέφυρα πολιτισμικών διαφορών στις προαναφερόμενες πολυπολιτισμικές περιοχές συγκρουόμενων συμφερόντων. Οι δημόσιοι χώροι ως τόποι πολιτιστικής έκφρασης, επικοινωνίας και γενικά ως συνιστώσες της δημόσιας σφαίρας και της κοινωνικής ζωής (Habermas, 1989) είναι οι κύριοι επηρεασμένοι χώροι της προαναφερθείσας προσφυγικής κρίσης. Αντανακλούν τα χαρακτηριστικά των πολύπλοκων κοινωνιών όπου σχεδιάζονται και ανήκουν και ως εκ τούτου, είναι οι χώροι όπου γίνονται πιο αντιληπτές οι συνέπειες της πολυπολιτισμικότητας και των προσφυγικών εισροών. Ειδικότερα, λόγω της αυξανόμενης κοινωνικής ποικιλομορφίας, οι δημόσιοι χώροι που πλήττονται από πρόσφυγες παρουσιάζουν νέες ανάγκες και απαιτήσεις, που αφορούν κυρίως την ανάγκη αντιμετώπισης της αυξανόμενης αίσθησης φόβου, ξενοφοβίας, ρατσισμού, καθώς και την ανάγκη ενσωμάτωσης των προσφύγων στη δημόσια ζωή της κοινωνίας υποδοχής.

Αυτή η μελέτη εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο ο αστικός σχεδιασμός και πιο συγκεκριμένα ο δημόσιος χώρος μπορεί να συμβάλλει προς αυτήν την κατεύθυνση. Ερευνά ποιες είναι οι κύριες θεωρίες που σχετίζονται με την πολιτισμική ποικιλομορφία και πώς μπορεί να επιτευχθεί συνύπαρξη, ένταξη, ενσωμάτωση και αποδοχή των ποικίλων πολιτισμικών ομάδων στον δημόσιο χώρο. Στόχος είναι να δοθεί απάντηση στα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα. Πρώτον, πώς μπορεί σε περιοχές που πλήττονται από έντονες μεταναστευτικές ροές, να σχεδιαστούν δημόσιοι χώροι φιλικόι και ανοιχτοί σε όλους που συμβάλλουν στην ευημερία και εξέλιξη των κοινωνιών. Δεύτερον, πώς μπορεί να επιτευχθεί η ομαλή συνύπαρξη και αλληλεπίδραση στο δημόσιο χώρο και ταυτόχρονα η αποφυγή της γκετοποίησης και υποβάθμισης των προαναφερόμενων πολυπολιτισμικών περιοχών.

Προκειμένου να απαντηθούν τα άνωθι ερωτήματα γίνεται μια βιβλιογραφική μελέτη με ανάλυση δεδομένων και συμπεράσματα. Αναλύονται συνοπτικά έννοιες που

σχετίζονται με την πολιτισμική ποικιλομορφία καθώς επίσης και ο ρόλος και η σημασία του δημόσιου χώρου ως γέφυρα πολιτισμικών διαφορών. Προσδιορίζονται, καταγράφονται και αναλύονται βασικά χαρακτηριστικά για υγιείς και ανεπτυγμένους αστικούς δημόσιους χώρους σε περιοχές με πολυπολιτισμικό χαρακτήρα με έντονες μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές. Έπειτα αναλύεται μια μελέτη περίπτωσης, το Πάρκο Afrikaanderplein, στο Ρότερνταμ της Ολλανδίας, ένα παραδείγμα αστικού δημόσιου χώρου που προάγει και διαφυλάσσει την πολιτισμική του πολυμορφία. Δίνεται έμφαση στους μηχανισμούς και τις στρατηγικές σχεδιασμού αυτού του χώρου και πώς όλα αυτά συμβάλλουν στην ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας. Στόχος είναι να κατανοηθεί η σημασία της πολιτιστικής ποικιλομορφίας στον δημόσιο χώρο και πώς μπορεί να οδηγήσει σε ευημερία και εξέλιξη των κοινωνιών-υποδοχής. Τα συμπεράσματα αυτής της έρευνας θα οδηγήσουν στην απάντηση του ερευνητικού ερωτήματος με τη δημιουργία ενός ένα εργαλείου σχεδιασμού διαπολιτισμικών δημόσιων χώρων που συμβάλλουν στην αναβάθμιση και αναζωογόνηση των υποβαθμισμένων πολυπολιτισμικών περιοχών.

2. Ορισμός της διαπολιτισμικότητας και των άλλων εννοιών που σχετίζονται με την πολιτισμική πολυμορφία

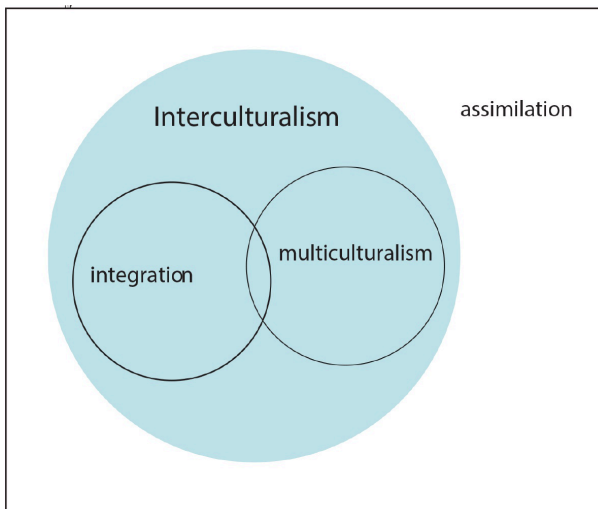
Σε γενικές γραμμές διαμορφώθηκαν τέσσερις κυρίαρχες θεωρίες που μπορούν να υιοθετήσουν οι χώρες υποδοχής για την αντιμετώπιση της πολιτισμικής ποικιλομορφίας (Velden και Reeves, 2010). Αυτές οι θεωρίες παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες, αλλά γενικά διαφέρουν ως προς το βαθμό στον οποίο οι πολιτιστικές ομάδες που πρόκειται να ενσωματωθούν σε μια άλλη ομάδα ή κοινωνία μπορούν να διατηρήσουν τις πολιτιστικά τους χαρακτηριστικά και αξίες (Algan κ.ά., 2012).

Ο πρώτος μηχανισμός, περιλαμβάνει πολιτικές αφομοίωσης (assimilation), απαιτεί την ολική και αναγκαστική απορρόφηση της ταυτότητας των μεταναστών στην κουλτούρα της χώρας υποδοχής και ως εκ τούτου τη δημιουργία μιας ομοιογενούς κοινωνίας χωρίς διαφορές (Velden και Reeves, 2010). Ο δεύτερος μηχανισμός περιλαμβάνει τις πολιτικές ενσωμάτωσης (integration policies) των μεταναστών στην κοινωνία υποδοχής με εκτίμηση και σεβασμό στην ταυτότητα και τα πολιτιστικά τους χαρακτηριστικά. Αυτός ο μηχανισμός αν και δέχεται τη διαφορετικότητα, δεν αρκεί για να εξαλείψει την ξενοφοβία και τη γκετοποίηση μέσα στις κοινωνίες (Clifford, 1994· Burayidi, 2000· Sandercock, 2003). Η τρίτη έννοια που σχετίζεται με την πολιτισμική πολυμορφία είναι η πολυπολιτισμικότητα (multiculturalism). Περιλαμβάνει την αμοιβαία αναγνώριση των διαφορετικών πολιτισμικών μορφών, το διάλογο και την ανταλλαγή πολιτισμικών στοιχείων. Αποτελεί επακόλουθο της ενσωμάτωσης καθώς αντιπροσωπεύει τη μετάβαση από μια επιφανειακή

ένταξη σε μια βαθύτερη κατανόηση των διαφόρων πολιτισμικών ομάδων και των αναγκών τους (Cantle, 2012· Taylor, 2012).

Ο διαπολιτισμισμός (interculturalism) είναι η τέταρτη και κυρίαρχη προσέγγιση. Είναι μια επέκταση της πολυπολιτισμικότητας και μια εμβάθυνση στο νόημά της. Ο διαπολιτισμισμός όχι μόνο δέχεται τις διάφορες κουλτούρες αλλά και ενθαρρύνει και αναπτύσσει στρατηγικές ενσωμάτωσης και ένταξης των διαφόρων ομάδων στη δημόσια ζωή ενώ ταυτόχρονα δημιουργεί αλληλεπιδράσεις και επικοινωνίες μεταξύ των διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων (Sandercock, 2003). Σύμφωνα με τον Cantle (2012), η διαπολιτισμικότητα εκφράζει μια βαθιά αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνεται η πολυπολιτισμική ταυτότητα λαμβάνοντας υπόψιν τα διαφορετικά πολιτιστικά χαρακτηριστικά όλων των ομάδων. Στις διαπολιτισμικές κοινωνίες κυριαρχεί η βαθύτερη κατανόηση και η αποδοχή της διαφορετικότητας. Οι διάφορες πολιτισμικές κοινότητες αλληλεπιδρούν και ανταλλάσσουν ιδέες, σέβονται η μία την κουλτούρα της άλλης και είναι σε θέση αλλά όχι υποχρεωμένες να υιοθετούν πολιτισμικά χαρακτηριστικά των άλλων (Cantle, 2012). Στις διαπολιτισμικές κοινωνίες η αποδοχή της διαφορετικότητας και η πολυμορφία αποτελούν γεγονός και επομένως οι κοινωνίες αυτές επικεντρώνονται στις πολιτικές που προάγουν και διατηρούν την ισότητα, την ένταξη, την αλληλεπίδραση και την επικοινωνία (Taylor, 2012).

Σχήμα 1. Έννοιες που σχετίζονται με την πολιτισμική πολυμορφία

Πηγή: Spyridopoulou, 2017: 9

Συνοψίζοντας, γίνεται αντιληπτό πως η διαπολιτισμικότητα περιλαμβάνει την πολυπολιτισμική προσέγγιση και τις πολιτικές ενσωμάτωσης, ενώ η αφομοίωση είναι μια εντελώς διαφορετική προσέγγιση, που δεν σχετίζεται με την αποδοχή και το δικαίωμα της διαφορετικότητας (Σχήμα 1). Ως εκ τούτου, η διαπολιτισμικότητα είναι η πλέον κατάλληλη προσέγγιση για την αντιμετώπιση της πολιτισμικής πολυμορφίας, καθώς αποδέχεται τις διάφορες κουλτούρες και πολιτισμικές ταυτότητες και ταυτόχρονα επικεντρώνεται στους μηχανισμούς της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και της πολιτισμικής ενσωμάτωσης

Θεωρίες που πηγάζουν από την κοινωνική και πολιτισμική ποικιλομορφία και αποτελούν τα βασικά συστατικά για την επίτευξη καλύτερης ισορροπίας μεταξύ των κοινωνικοπολιτιστικών ομάδων στους δημόσιους χώρους:

Κοινωνική ένταξη (social inclusion):

Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη (2009), η κοινωνική ένταξη σκοπεύει να εξασφαλίσει ίσα δικαιώματα για όλες τις κοινωνικο-πολιτιστικές ομάδες στις διάφορες πτυχές της δημόσιας αστικής ζωής και ταυτόχρονα να επιτύχει για όλους ίσα δικαιώματα στη λήψη αποφάσεων.

Κοινωνικές αλληλεπιδράσεις (social interactions):

Οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις αποτελούν το βασικό στοιχείο της δημόσιας ζωής των κοινωνιών, καθώς περιλαμβάνουν τις ενέργειες ανταλλαγής ιδεών και επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων μέσα σε μια κοινωνία (Heatherton και Walcott, 2009). Οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ διαφορετικών ανθρώπων με διαφορετική ταυτότητα, πολιτισμό και κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο είναι ένα από τα χαρακτηριστικά των σύγχρονων κοινωνιών και οδηγούν στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ των ανθρώπων στη σύγχρονη κοινωνία και ταυτόχρονα συμβάλλουν στη συνοχή της κοινωνίας (Norton και Haan, 2013· Bruhn, 2009· Larsen, 2013).

Κοινωνική συνοχή (social cohesion):

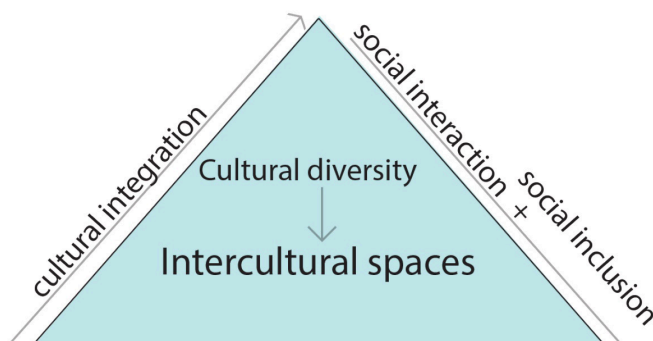
Η κοινωνική συνοχή αναφέρεται στην εμπιστοσύνη που δημιουργείται μεταξύ των μελών μιας κοινωνίας και τους βοηθά να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και να συνυπάρχουν αρμονικά (Larsen, 2014· Reeskens, 2008). Η οικοδόμηση της κοινωνικής εμπιστοσύνης μεταξύ των ανθρώπων, είναι μία από τις μεγαλύτερες ευθύνες των κυβερνήσεων καθώς οδηγεί σε υγιείς κοινωνίες με συνοχή και μπορεί να επιτευχθεί σε περιπτώσεις όπου οι διαφορετικές κοινωνικοοικονομικές ομάδες ανθρώπων είναι ίσες, εμπιστεύονται και αλληλεπιδρούν η μία με την άλλη (Larsen, 2013).

Πολιτισμική ενσωμάτωση (cultural integration):

Η πολιτισμική ενσωμάτωση περιλαμβάνει όλες τις αλληλεπιδράσεις των πολιτισμικά διαφορετικών ομάδων που ανταλλάσσουν και υιοθετούν χαρακτηριστικά χωρίς να χάσουν ή να διαφθείρουν την προσωπική τους κουλτούρα και ταυτότητα (Kuran και Sandholm, 2008). Οι κοινωνικές ομάδες που συμμετέχουν στις διαδικασίες ενσωμάτωσης αντιμετωπίζονται ισότιμα από τις κοινωνίες υποδοχής και διατηρούν την κουλτούρα τους χωρίς να υπόκεινται σε διαδικασίες αφομίωσης (Cameron κ.ά., 2015).

Συνοψίζοντας, είναι κατανοητό ότι οι παραπάνω έννοιες είναι αλληλεξαρτώμενες. Η πολιτισμική ποικιλομορφία είναι το πρώτο βασικό στοιχείο της διαπολιτισμικότητας. Στη συνέχεια, οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και η ένταξη μπορούν να συμβάλλουν στη συνοχή της κοινωνίας, ενώ η συνοχή μπορεί να γίνει κατανοητή ως το απαραίτητο στοιχείο που οδηγεί στην πολιτισμική ενσωμάτωση. Τέλος, όλες οι έννοιες αποτελούν τους κύριους μηχανισμούς των διαπολιτισμικών χώρων (Σχήμα 2).

Σχήμα 2. Μηχανισμοί διαπολιτισμικών χώρων

Πηγή: Spyridopoulou, 2017: 11

Ορισμός του δημόσιου χώρου και οι απειλές που αντιμετωπίζει στις σύγχρονες κοινωνίες της αυξανόμενης κοινωνικής και πολιτισμικής ποικιλομορφίας.

Οι δημόσιοι χώροι ορίζονται παραδοσιακά ως κοινωνικοί χώροι, προσιτοί και ανοιχτοί σε όλους για χρήση και αναψυχή. Χαρακτηριστικά παραδείγματα δημόσιων χώρων αποτελούν οι πλατείες, τα πάρκα, οι παραλίες καθώς και τα κτήρια που είναι προσβάσιμα και ανοιχτά σε άτομα όπως τα δημόσια σχολεία και οι βιβλιοθήκες (Jackson, 1984). Ωστόσο, καθώς οι δημόσιοι χώροι ορίζονται από τα χαρακτηριστικά των πολύπλοκων κοινωνιών στις οποίες ανήκουν (Carmona, 2014), ο ορισμός και η κατανόησή

τους με βάση μόνο τον δημόσιο χαρακτήρα τους είναι υπερβολικά γενικός και ασαφής. Οι σύγχρονοι ερευνητές και σχεδιαστές ορίζουν τον δημόσιο χώρο ως ένα στοιχείο απόλυτα συνδεδεμένο με τις σύγχρονες κοινωνίες και την αστική δημόσια ζωή (Jacobs, 1961· Low, 2000· Whyte, 2001). Επομένως οι δημόσιοι χώροι μπορούν να λειτουργήσουν ως τόποι αντιφατικών συμφερόντων μεταξύ διαφορετικών κοινωνικο-πολιτιστικών ομάδων, ως τόποι διαμαρτυρίας αλλά και ως ανοιχτοί χώροι ελεύθερης έκφρασης (Diaz και Gallardo, 2015).

Ένα ευρύ φάσμα επαγγελματιών και ερευνητών έχουν διερευνήσει και προσδιορίσει τους δημόσιους χώρους, τη σημασία και το ρόλο τους, με βάση τη λειτουργία και τις χρήσεις τους καθώς και τις αλλαγές που παρουσιάζουν στο πέρασμα του χρόνου. Έτσι μπορούν να διαχωριστούν με βάση τον σχεδιασμό και τη λειτουργία τους (Gehl και Gemozoe 2000), την κοινωνικοπολιτιστική τους εικόνα (Burgers, 2000· Dines και Cattell, 2006) και την πολιτική και οικονομική τους ταυτότητα (Killian, 1998).

Η αυξανόμενη ιδιωτικοποίηση και εμπορευματοποίηση που παρατηρείται στις σύγχρονες κοινωνίες θέτει ερωτήματα σχετικά με το ποιος μπορεί ουσιαστικά να χρησιμοποιήσει τον δημόσιο χώρο (Low, 2000). Επομένως οι δημόσιοι χώροι εν μέσω της συνεχούς ιδιωτικοποίησης παρουσιάζουν την απειλή να χάσουν τον ελεύθερο και δημοκρατικό τους χαρακτήρα και να γίνουν εμπορευματοποιημένοι τόποι κατανάλωσης που αποκλείουν ευάλωτες κοινωνικά και οικονομικά ομάδες.

Στις σύγχρονες κοινωνίες που χαρακτηρίζονται από πολιτισμική ποικιλομορφία θα πρέπει να τονιστεί η σημασία και ο ρόλος του δημόσιου χώρου ως αναπόσπαστο κομμάτι της δημόσιας και κοινωνικής ζωής του τόπου, ως πυλώνα κοινωνικοποίησης, συναναστραφών και αλληλεπιδράσεων, αναγκαίο συστατικό για τη συνοχή των κοινωνιών που συνεισφέρει ταυτόχρονα και στις διαδικασίες κοινωνικής και πολιτισμικής ενσωμάτωσης (Habermas, 1991). Η έλλειψη αποδοχής στη διαφορετικότητα και συνεπώς η έλλειψη κοινωνικών αλληλεπιδράσεων και επακόλουθα η αδυναμία κοινωνικής και πολιτισμικής ενσωμάτωσης μπορούν να δημιουργήσουν διαχωρισμό, γκετοποίηση και υποβάθμιση των δημόσιων χώρων (Incirlioglu και Tandogan, 1999).

Επομένως σε περιοχές που πλήττονται από τις μεταναστευτικές και προσφυγικές εισροές και αντιμετωπίζουν συνεχείς κοινωνικοπολιτιστικές αλλαγές, ο δημόσιος χώρος έχει καταλυτικό ρόλο στη γεφύρωση των πολιτισμικών διαφορών, στη δημιουργία αλληλεπιδράσεων μεταξύ των ανθρώπων και κατ' επέκταση στην εξάλειψη της ξενοφοβίας και του ρατσισμού. Κοινωνίες που αποδέχονται τη διαφορετικότητα και δημόσιοι χώροι που προάγουν και προασπίζουν την πολυπολιτισμικότητα δεν απειλούνται από γκετοποίηση και κατακερματισμό αντίθετα συμβάλλουν σε υγιείς και ασφαλείς, βιώσιμες κοινωνίες.

3. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΒΑΣΙΚΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΥΓΙΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΕΠΤΥΓΜΕΝΟΥΣ ΑΣΤΙΚΟΥΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΣΕ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΕ ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΚΑΙ ΕΝΤΟΝΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΕΣ ΡΟΕΣ

Η ποικιλία και πληθώρα σε χρήσεις και δραστηριότητες μπορεί να οδηγήσει σε έναν επιτυχή αστικό δημόσιο χώρο. Σύμφωνα με τον Gehl (1996), η ποικιλία και η ποιότητα των δραστηριοτήτων είναι αυτά που προσελκύουν διαφόρους ανθρώπους στο χώρο. Η ποικιλομορφία είναι ο βασικός παράγοντας που μπορεί να οδηγήσει σε ακμάζοντες δημόσιους χώρους, καθώς έτσι παρέχονται ποικίλες δραστηριότητες για διαφορετικές κοινωνικοπολιτιστικές ομάδες (Bentley κ.ά., 1985). Αναμφίβολα, το φαγητό και οι ελεύθερες ψυχαγωγικές δραστηριότητες σε αστικούς δημόσιους χώρους μπορούν να φέρουν τους ανθρώπους σε επαφή και να δημιουργήσουν αλληλεπιδράσεις (Whyte, 2001). Επιπλέον οι πολυπολιτισμικοί δημόσιοι χώροι τείνουν να είναι πιο επιτυχημένοι όταν παρέχουν εκπαιδευτικά προγράμματα και δραστηριότητες σχετικά με την ιστορία και τις παραδόσεις των διαφορετικών πολιτισμών (Knapp 2007). Οι άνθρωποι συχνά επιθυμούν να μάθουν για άλλους πολιτισμούς και συνεπώς οι διαδραστικές δραστηριότητες και τα πολιτιστικά προγράμματα μπορεί να είναι η γέφυρα που ενώνει τις διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να τονισθεί πως μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις των σύγχρονων δημόσιων χώρων είναι να διατηρήσουν μια ισορροπία μεταξύ των δωρεάν και των μη δωρεάν δραστηριοτήτων, χρήσεων και εγκαταστάσεων. Σύμφωνα με τους Whyte (2001) και Carmona (2014) οι επιτυχημένοι αστικοί δημόσιοι χώροι διαθέτουν δωρεάν δραστηριότητες και χώρους αναψυχής όπως πράσινο, παγκάκια, παιδικές χαρές καθώς επίσης εμπορικές εγκαταστάσεις και υπηρεσίες όπως καφέ, αναψυκτήρια, και μικρής κλίμακας εμπορική δραστηριότητα.

Η προσβασιμότητα, οπτική και φυσική κρίνεται επίσης αναγκαία για βιώσιμους πολυπολιτισμικούς δημόσιους χώρους. Οι δημόσιοι χώροι πρέπει να είναι σε συνεχή επαφή με το γειτονικό τους περιβάλλον και το δρόμο, ώστε να είναι ευανάγνωστοι και να προσελκύουν περισσότερους ανθρώπους (Whyte, 2001). Τα σύμβολα και τα αξιοθέατα επίσης διευκολύνουν στον προσανατολισμό και στην κίνηση μέσα στο δημόσιο χώρο. Τα σύμβολα μπορεί να είναι μόνιμα όπως μνημεία, κτήρια, αγάλματα ή προσωρινά όπως σημαίες ή πανό (Velden και Reeves, 2010). Τα σύμβολα συνεισφέρουν στη διατήρηση της ταυτότητας και δίνουν την ευκαιρία σε διαφορετικούς πολιτισμούς να μάθουν ο ένας από τον άλλον (Knapp, 2007).

Τα φυτά και γενικότερα το πράσινο είναι επίσης συνδεδεμένα με τον πολιτισμό και την ταυτότητα ενός τόπου. Η χλωρίδα λοιπόν μπορεί να θεωρηθεί ως σύμβολο πολιτισμικού χαρακτήρα (Velden και Reeves, 2010) το οποίο μπορεί να προκαλέσει

κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Πιο συγκεκριμένα, ένα πάρκο ή ένα δέντρο με τη σκιά που δημιουργούν μπορούν να προσελκύσουν περισσότερους ανθρώπους στο δημόσιο χώρο προσφέροντας προστασία από τον ήλιο και χαλάρωση (Whyte 2001). Επίσης οι πράσινοι χώροι, παρέχοντας σωματική και ψυχική ηρεμία και αίσθημα χαλάρωσης, κάνουν τους χρήστες να περάσουν περισσότερο χρόνο στον δημόσιο χώρο και ταυτόχρονα ενθαρρύνουν την επικοινωνία και το διάλογο μεταξύ διαφόρων ομάδων (Low κ.ά., 2005).

Αναμφίβολα ένα βασικό χαρακτηριστικό υγιών πολυπολιτισμικών χώρων είναι το αίσθημα και η παροχή ασφάλειας. Η αίσθηση ενός ασφαλούς περιβάλλοντος δημιουργεί τις συνθήκες που καλωσορίζουν και ενθαρρύνουν τους ανθρώπους να περνούν το χρόνο τους στο δημόσιο χώρο. Οι άνθρωποι σε αυτούς τους χώρους αισθάνονται ευπρόσδεκτοι, ασφαλείς και επομένως είναι ανοικτοί στην επικοινωνία και την πολιτισμική ποικιλομορφία και διαφορετικότητα (Low κ.ά., 2005· Knapp, 2007). Η ασφάλεια μπορεί να επιτευχθεί άμεσα με τη χρήση CCTV και άλλων μηχανισμών ασφαλείας όπως η αστυνόμευση ή έμμεσα, παρέχοντας εκείνα τα στοιχεία που δημιουργούν το αίσθημα ασφάλειας. Αυτά τα χαρακτηριστικά μπορεί να είναι η φωταγώγηση ή η παροχή δραστηριοτήτων και προγραμμάτων που κρατούν το δημόσιο χώρο γεμάτο κόσμο όλη την ημέρα. Η παρουσία κόσμου όλη τη διάρκεια της ημέρας λειτουργεί αποτρεπτικά σε παραβατικές συμπεριφορές και δημιουργεί αίσθημα της ασφάλειας (Jacobs, 1961).

4. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΚΟΥ AFRIKAANDERPLEIN, ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΩΡΟΥ ΜΕ ΕΝΤΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ

Προκειμένου να γίνει κατανοητή η σημασία της διαπολιτισμικότητας και πώς η προάσπιση και προώθησή της μπορεί να συμβάλλει θετικά στην ανάπτυξη υποβαθμισμένων περιοχών με έντονη πολιτισμική ποικιλομορφία θα μελετηθεί ένα παράδειγμα αστικού δημόσιου πολυπολιτισμικού χώρου και πώς οι στρατηγικές σχεδιασμού του ταυτίζονται με τις πολιτικές και στρατηγικές της διαπολιτισμικότητας.

Το Πάρκο Afrikaanderplein, στο Ρότερνταμ της Ολλανδίας βρίσκεται στο κέντρο της πολυπολιτισμικής γειτονιάς Feijenoord στο Νότιο Ρότερνταμ (Σχήμα 3) και χρησιμοποιείται από περισσότερες από εκατό εθνικότητες που κατοικούν στη γύρω περιοχή. Ο επανασχεδιασμός του πάρκου ανήκει στο γραφείο αρχιτεκτονικής τοπίου OKRA και άνοιξε επίσημα το 2005.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, πριν από τη σχεδιαστική παρέμβαση, η κακή διαχείριση και συντήρηση του πάρκου σε συνδυασμό με την έλλειψη δραστηριοτήτων και ποικιλίας χρήσεων και αλληλεπιδράσεων μεταξύ των χρηστών οδήγησαν στην παρακμή και υποβάθμισή του (OKRA Landschapsarchitecten, 2017). Κύριος στόχος της σχεδιαστικής παρέμβασης ήταν η δημιουργία ενός χώρου που να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις και τις

ανάγκες των χρηστών και να ενθαρρύνει τις αλληλεπιδράσεις και το διάλογο μεταξύ τους. Το κλειδί για το σχεδιασμό που οδήγησε σε ένα επιτυχημένο και γεμάτο ζωή πάρκο ήταν οι συμμετοχικές δραστηριότητες της κοινότητας που οργάνωσε η αρχιτεκτονική ομάδα, τα αποτελέσματα των οποίων καθοδήγησαν το σχεδιασμό (OKRA Landschapsarchitecten, 2017).

Σχήμα 3. Τοποθεσία Πάρκου

Πηγή: Spyridopoulou, 2017: 35

Ο δημόσιος χώρος διαρθρώνεται βασιζόμενος στην ιδέα δημιουργίας ενός πράσινου πάρκου που περιβάλλεται από ζώνες ποικίλων αστικών δραστηριοτήτων (Σχήμα 4). Η κεντρική πράσινη περιοχή, το εσωτερικό τμήμα του πάρκου, διασχίζεται από διαδρομές που την συνδέουν με τις άλλες αστικές ζώνες και δραστηριότητες. Γύρω από το εσωτερικό πάρκο είναι διαρθρωμένες τέσσερις ζώνες. Τρεις από αυτές περιλαμβάνουν τις αστικές δραστηριότητες ενώ η πιο ήσυχη ζώνη, διαχωρίζεται από τις υπόλοιπες με ένα στοιχείο νερού και περιλαμβάνει βοτανικούς κήπους και ένα τζαμί (Σχήμα 4).

Οι δύο πλευρές του πάρκου που γειτνιάζουν με το δρόμο, περιλαμβάνουν δέντρα και παγκάκια που λειτουργούν ως ζώνες μετάβασης από την αστική έντονη ζωή στο πιο ήρεμο τμήμα του πάρκου, τον χώρο πρασίνου (Σχήμα 5). Σχετικά με τις δραστηριότητες και χρήσεις που αναπτύσσονται, το εσωτερικό μέρος του πάρκου είναι αρκετά ευέλικτο και δίνει δυνατότητες για την ανάπτυξη δωρεάν, ποικίλων δραστηριοτήτων (πικ νικ, εκθέσεις, πολιτιστικές εκδηλώσεις κ.λπ.), ενώ στις εξωτερικές ζώνες βρίσκονται οι πιο οργανωμένες αστικές δραστηριότητες όπως η αγορά, το αθλητικό κέντρο, η παιδική χαρά και το πτηνοτροφείο καθώς και η περιοχή των βοτανικών κήπων και του τζαμιού (Σχήμα 4).

Σχήμα 4. Ανάπτυξη του Πάρκου σε ζώνες με διαφορετικές λειτουργίες

Πηγή: Spyridorouλου, 2017: 36-38

Σχήμα 5. Κεντρική ιδέα: χαλαρή περιοχή πρασίνου που περιβάλλεται από αστικές ζώνες μετάβασης

Πηγή: Spyridorouλου, 2017: 40-44

Το πάρκο είναι ευανάγνωστο λόγω της σαφούς διάταξής του και της διαφοράς των υλικών, της πιο χαλαρής περιοχής πρασίνου και των σκληρών επιφανειών των αστικών ζωνών, (Σχήμα 5). Το πάρκο είναι εύκολα προσβάσιμο με τα πόδια, το αυτοκίνητο και το λεωφορείο, ενώ η ύπαρξη ζωνών μετάβασης ανάμεσα στο πάρκο και στους πολυσύχναστους δρόμους το καθιστά πιο φιλικό προς τους πεζούς.

Σε ότι αφορά τα μέτρα ασφάλειας, το πάρκο επιτυγχάνει τη συντήρησή του και δημιουργεί μια αίσθηση ασφάλειας στους χρήστες χρησιμοποιώντας τρία στοιχεία: φράχτη, φωτισμό και κάμερες ασφαλείας. Σε γενικές γραμμές το πάρκο προστατεύεται πλήρως, αλλά η τοποθέτηση του φράχτη εγείρει ερωτήματα, καθώς αποτελεί οπτικό φράγμα και μπορεί να δημιουργήσει την αίσθηση του αποκλεισμού σε ορισμένες κοινωνικές και πολιτισμικές ομάδες.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να κατατάξουμε το πάρκο στα παραδείγματα επιτυχημένων διαπολιτισμικών δημόσιων χώρων. Αφενός η ύπαρξη συμβόλων όπως το τζαμί και η υπαίθρια αγορά υποδηλώνουν το σεβασμό στις διαφορετικές κουλτούρες, παρέχουν αίσθημα φιλοξενίας και δίνουν την ευκαιρία επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης μεταξύ των διαφόρων πολιτισμών. Αφετέρου, η ύπαρξη εμπορικών δραστηριοτήτων συμβάλλει στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και επομένως στην αστική αντοχή και βιωσιμότητα της. Ακόμη, ο ελεύθερος χώρος πρασίνου παρέχει ευκαιρίες για ποικίλες δραστηριότητες ενώ κάνει το πάρκο ανοιχτό, φιλικό και προσιτό σε όλους, ενθαρρύνοντας την επικοινωνία και το διάλογο μεταξύ των χρηστών. Επιπλέον το πάρκο δημιουργεί αίσθημα ασφάλειας και είναι προσβάσιμο και ανοιχτό προς όλους. Οι βασικές αρχές της διαπολιτισμικότητας που αφορούν κοινωνική ένταξη, ενσωμάτωση, συνοχή και δημιουργία αλληλεπιδράσεων πραγματοποιούνται χάρη στον τρόπο σχεδιασμού του πάρκου και των προγραμμάτων του, ενώ ταυτόχρονα η ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και η βιωσιμότητά του είναι καταλυτικοί παράγοντες για την ανάπτυξή του και την αναβάθμιση και αναγωγόνηση της τοπικής κοινωνίας.

5. ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΑΛΕΙΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Μέσω της ανωτέρω βιβλιογραφικής έρευνας και ανάλυσης γίνεται αντιληπτό πως η διαπολιτισμικότητα αποτελεί την ορθότερη προσέγγιση για την επίτευξη ισορροπίας σε κοινωνίες με έντονη πολιτισμική πολυμορφία. Η διαπολιτισμικότητα παρέχει πολιτικές ενσωμάτωσης, ένταξης, και δημιουργεί κοινωνικές αλληλεπιδράσεις οδηγώντας σε μια συνεκτική κοινωνία που συνεχώς εξελίσσεται. Επίσης, η μελέτη περίπτωσης και η βιβλιογραφική έρευνα ανέδειξαν κάποια βασικά στοιχεία και χαρακτηριστικά που κρίνονται ως αναγκαία σε διαπολιτισμικούς χώρους. Τα στοιχεία αυτά κατηγοριοποιούνται

σε παραμέτρους και ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να ανταποκριθεί ένας δημόσιος χώρος σε αυτές τις παραμέτρους οδηγεί στη διαμόρφωση του εργαλείου σχεδιασμού διαπολιτισμικών χώρων. Το εργαλείο σχεδιασμού διαπολιτισμικών χώρων αποτελεί ουσιαστικά και την απάντηση στο βασικό ερευνητικό σχετικά με το πώς μπορεί να σχεδιαστούν ασφαλείς δημόσιοι χώροι, ανοιχτοί και προσφιλείς σε όλες τις πολιτισμικές ομάδες, που συμβάλουν στην εξέλιξη και ευημερία των κοινωνιών.

Βασική παράμετρος για τον σχεδιασμό διαπολιτισμικών χώρων είναι οι δραστηριότητες. Οι δημόσιοι χώροι σε περιοχές με έντονη πολιτισμική πολυμορφία οφείλουν να αναπτύξουν ποικιλία προγραμμάτων και δραστηριοτήτων προκειμένου να μην αποκλείουν αλλά να προσελκύουν τις διαφορετικές κοινωνικοπολιτισμικές ομάδες και να συμβάλουν στην κοινωνική αποδοχή και στη συνδιαλλαγή. Η ελεύθερη είσοδος και η ισορροπία μεταξύ δωρεάν και εμπορικών χρήσεων, όπως για παράδειγμα η ισορροπία στον καταμερισμό καφέ, εστιατορίων, εμπορικών καταστημάτων και ελεύθερων καθιστικών ζωνών και χώρων πρασίνου δημιουργεί χώρους φιλικούς και ανοιχτούς προς όλους. Την ίδια στιγμή οι δωρεάν δραστηριότητες αναψυχής, τα εκπαιδευτικά και πολιτιστικά προγράμματα και οι εποχικές δραστηριότητες και τα φεστιβάλ, φέρνουν σε επαφή τις διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες δημιουργώντας κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και συμβάλλοντας ταυτόχρονα στην ενσωμάτωση των εισροών στην κοινωνική ζωή του τόπου και στη συνδιαλλαγή με τους ντόπιους. Επιπλέον οι διάφορες εκδηλώσεις και τα φεστιβάλ συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη και ευημερία του τόπου και ταυτόχρονα στην κοινωνική αποδοχή του μοντέλου μιας διαπολιτισμικής κοινωνίας, που οι διαφορετικές κουλτούρες συνυπάρχουν αρμονικά, γνωρίζει η μία την άλλη, συνδιαλλέγονται και αλληλεπιδρούν.

Εξίσου σημαντική παράμετρος στο σχεδιασμό διαπολιτισμικών χώρων είναι η εύκολη προσβασιμότητα. Οι δημόσιοι χώροι οφείλουν να είναι φιλικόι προς τους πεζούς και ευανάγνωστοι. Σε ανοιχτούς δημόσιους χώρους με εύκολη προσβασιμότητα είναι πιο δύσκολη η δημιουργία σκοτεινών, δυσπρόσιτων περιοχών και περιοχών γκέτο. Η έλλειψη οπτικών εμποδίων, η δημιουργία ζωνών μετάβασης καθώς επίσης οι πεζοδρομήσεις αποτελούν μερικούς από τους τρόπους για επίτευξη αυτής της παραμέτρου. Η ασφάλεια που αποτελεί παράμετρο ζωτικής σημασίας για πολυπολιτισμικούς δημόσιους χώρους, μπορεί να επιτευχθεί, όπου δεν κρίνεται επιτακτική η ανάγκη αστυνόμευσης, με την παροχή πολλών δραστηριοτήτων και με καλή φωταγώγηση. Αυτές οι προσεγγίσεις θεωρούνται επιτυχημένες καθώς διατηρούν τον χώρο πολυσύχνατο όλη τη διάρκεια της ημέρας και νύχτας και δίνουν την αίσθηση ενός φιλικού και ταυτόχρονα ασφαλούς δημόσιου χώρου.

Μία ακόμη παράμετρος ζωτικής σημασίας για χώρους με έντονο πολυπολιτισμικό χαρακτήρα ώστε να μην παρακμάσουν και υποβαθμιστούν στο πέρασμα του χρόνου είναι

η βιωσιμότητα και η αστική ανθεκτικότητα. Οι δημόσιοι χώροι σε περιοχές με έντονο πολυπολιτισμικό χαρακτήρα, οφείλουν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας και στην ευημερία του τόπου με τη δημιουργία θέσεων εργασίας, τόσο για ντόπιους όσο και για τις εισροές. Οι υπαίθριες αγορές, το φαγητό καθώς και πολιτιστικές και κοινωνικές εκδηλώσεις συμβάλλουν προς αυτή την κατεύθυνση. Η ανταλλαγή προϊόντων και υπηρεσιών από τη μία συμβάλλει στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας και ταυτόχρονα προσελκύει ποικιλία κοινωνικών ομάδων συμβάλλοντας στη δημιουργία αλληλεπιδράσεων και κοινωνικών συναναστροφών.

Μία άλλη παράμετρος για τη δημιουργία διαπολιτισμικών χώρων είναι όλα εκείνα τα στοιχεία που μπορεί κανείς να δει και να αγγίξει στον δημόσιο χώρο και που δημιουργούν μια αίσθηση φιλοξενίας και ενσωμάτωσης, δίνοντας έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα στον δημόσιο χώρο. Πρόκειται για τα σύμβολα στα οποία μπορεί να ανήκουν εμβληματικά κτήρια, μνημεία αγάλματα ή ακόμη και σημαίες. Τα σύμβολα συντελούν στην προβολή και ανάδειξη των πολιτισμών ενώ για κάποιους αποτελούν στοιχεία μνήμης και σεβασμού. Σε κάθε περίπτωση δημιουργούν χώρους με έντονο χαρακτήρα και ταυτότητα στους οποίους ο καθένας, είτε ντόπιος είτε περαστικός, μπορεί να περιηγηθεί να παρατηρήσει και να μάθει. Στα απτά στοιχεία συγκαταλέγεται και η ύπαρξη ή όχι υδάτινων στοιχείων, πράσινων στοιχείων και στοιχείων σκίασης. Οι χώροι πρασίνου όπως τα δέντρα και τα πάρκα που παρέχουν σκιά, τα στοιχεία νερού αλλά και χώροι που δημιουργούν κάποιου είδους σκίαση όπως για παράδειγμα οι πέργκολες ή άλλες υπαίθριες κατασκευές μπορούν να φέρουν σε επαφή διαφορετικές ομάδες, να αναβαθμίσουν τον δημόσιο χώρο και να δημιουργήσουν κοινωνική συνδιαλαγή. Σε αυτή την περίπτωση κρίνεται αναγκαία η μελέτη της τοποθεσίας της περιοχής, και των ιδιαίτερων αναγκών της βάσει των καιρικών συνθηκών που επικρατούν.

Τελευταία παράμετρος για τον σχεδιασμό ενός επιτυχημένου δημόσιου χώρου που χαρακτηρίζεται από αυξανόμενη πολιτισμική πολυμορφία είναι η ευελιξία και η προσαρμοστικότητα. Αυτή η παράμετρος αφορά στον σχεδιασμό χαλαρών χώρων, όχι απόλυτα προγραμματισμένων που μπορούν να φιλοξενήσουν ποικίλες δραστηριότητες. Τα πάρκα και οι ανοιχτοί, μη θεματικοί χώροι, εύκολα προσβάσιμοι όπου μπορούν να πραγματοποιηθούν εκδηλώσεις, φεστιβάλ αλλά και μη οργανωμένες δραστηριότητες είναι το κύριο ζητούμενο αυτής της παραμέτρου. Κύριος στόχος είναι η δημιουργία δημόσιων χώρων που μπορούν να προσαρμοστούν στις ανάγκες των εκάστοτε χρηστών.

Παρακάτω παρατίθεται το εργαλείο σχεδίασης διαπολιτισμικών χώρων που υποδεικνύει όλες τις παραμέτρους που αναλύθηκαν ανωτέρω μαζί με τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να επιτευχθεί ο σχεδιασμός ενός επιτυχημένου διαπολιτισμικού χώρου (Σχήμα 6).

Σχήμα 6. Εργαλείο Σχεδιαμού Διαπολιτισμικών Χώρων

ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ					
ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ					
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ	ΑΣΦΑΛΕΙΑ	ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ/ ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ	ΑΠΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	ΕΥΕΛΙΞΙΑ/ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΙΚΟΤΗΤΑ
Ποικιλία χρήσεων Ποικιλιομορφία χρηστών Ποικιλία προγραμμάτων Διατήρηση ταυτότητας Δραστηριότητες για όλους (Περιεκτικότητα) ↓ ΠΩΣ ? Δωρεάν δραστηριότητες αναψυχής Εκπαιδευτικά Προγράμματα Πολιτιστικά Προγράμματα Εποχιακές Δραστηριότητες (εκδηλώσεις, φεστιβάλ κλπ.) Ελεύθερη Είσοδος Ισορροπία μεταξύ ελεύθερων και εμπορικών χρήσεων	Χώροι Φίλικοι για τους πεζούς Ευανάγνωστοι ↓ ΠΩΣ ? Πεζοδρομήσεις Ζώνες μετάβασης Έλλειψη οπτικών εμποδίων Εύκολη πρόσβαση για τους πεζούς	Ασφαλές περιβάλλον ↓ ΠΩΣ ? Φωτισμός Ποικιλία προγραμμάτων (eyes on the street) CCTV	Ενίσχυση της τοπικής οικονομίας ↓ ΠΩΣ ? Δημιουργία θέσεων εργασίας για την τοπική κοινότητα (ντόπιους,μετανάστες) Ανταλλαγή προϊόντων και υπηρεσιών (μεταξύ ντόπιων μεταναστών) πχ. δημιουργία υπαίθριας αγοράς	Σύμβολα: μόνιμα : κτίρια, αγάλματα κτλ. προσωρινά: σημαίες κτλ. Καθιστικές περιοχές Ανάλογα με τις ανάγκες της εκάστοτε περιοχής: - Χώροι πρασίνου, δέντρα, παρκα κτλ. - Στοιχεία νερού - Δημιουργία σκιάσης	Σχεδιασμός που μπορεί να προσαρμοστεί στις ανάγκες των εκάστοτε χρηστών ↓ ΠΩΣ ? Σχεδιασμός χαλαρών χώρων όχι απόλυτα προγραμματισμένων που να φιλοξενήσουν ποικίλες δραστηριότητες πχ. χώροι πρασίνου

Πηγή: Spyridoulou, 2017: 56-59

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Εν κατακλείδι, η ανωτέρω έρευνα συνετέλεσε στον προσδιορισμό της λύσης στο βασικό ερευνητικό ερώτημα σχετικά με το πώς με τον κατάλληλο σχεδιασμό ο δημόσιος χώρος με έντονες μεταναστευτικές ροές και πολυπολιτισμικό χαρακτήρα μπορεί να αναβαθμιστεί, να αναπτυχθεί και ταυτόχρονα να συμβάλει στην αναζωογόνηση και ανάπτυξη της κοινωνίας στην οποία ανήκει. Ύστερα από μελέτη και ανάλυση γίνεται κατανοητό πως η διαπολιτισμικότητα αποτελεί την ορθότερη προσέγγιση για την αντιμετώπιση της πολιτισμικής πολυμορφίας. Ο διαπολιτισμισμός περιλαμβάνει μηχανισμούς αποδοχής των διαφόρων πολιτισμών και κουλτούρων και ταυτόχρονα ενθαρρύνει και αναπτύσσει στρατηγικές ενσωμάτωσης, ένταξης και αλληλεπίδρασης των διαφόρων ομάδων. Έπειτα διαμορφώθηκε το εργαλείο σχεδιασμού διαπολιτισμικών χώρων, το οποίο μελέτησε,

κατηγοριοποίησε και ανέλυσε τις παραμέτρους και τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να επιτευχθεί ένας επιτυχημένος σχεδιασμός με απότερο σκόπο την ενθάρρυνση της επικοινωνίας, του διαλόγου και της συνδιαλλαγής μεταξύ των πολιτισμικών ομάδων.

Το εργαλείο σχεδιασμού διαπολιτισμικών χώρων μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε διαφορετικές περιοχές μελέτης, ωστόσο κατά το σχεδιασμό δε θα πρέπει να γίνεται τυφλή εφαρμογή του. Οι μελετητές και σχεδιαστές οφείλουν πάντα να λαμβάνουν υπόψιν τις ανάγκες της περιοχής μελέτης, το περιβάλλον σχεδιασμού και τις ανάγκες και την κουλτούρα των χρηστών. Επομένως πριν τον σχεδιασμό και την εφαρμογή του εργαλείου απαιτείται έρευνα, αρχιτεκτονική και αστική μελέτη και ανάλυση της περιοχής σχεδιασμού, μελέτη των δημογραφικών και εθνογραφικών χαρακτηριστικών της. Σκοπός είναι η κατανόηση της περιοχής μελέτης και των αναγκών, της καθώς και η καταγραφή και αναγνώριση των αναγκών των ποικίλων κοινωνικοπολιτισμικών ομάδων που την απαρτίζουν. Αφού γίνει λοιπόν η προαναφερθείσα έρευνα και μελέτη μπορεί να γίνει αντιληπτό και κατανοητό πώς μπορεί να εφαρμοστεί το εργαλείο σχεδιασμού διαπολιτισμικών χώρων, ποιές παράμετροι του είναι ζωτικής σημασίας και σε τι βαθμό μπορούν να εφαρμοστούν στην εκάστοτε περιοχή μελέτης.

Βιβλιογραφία

- Algan Y., Bisin A., Manning A. και Thierry V. (2012) *Cultural Integration of Immigrants in Europe*. OUP Oxford.
- Bentley I., McGlynn S., Graham S., Alcock A. και Murrain P. (1985) *Responsive environments: a manual for designers*. London: Architectural Press.
- Burgers J. (2000) Urban landscapes on public space in the post-industrial city. *Journal of Housing and the Built Environment* 15 (2): 145–164. Διαθεσιμο: <http://bit.ly/2u4CnKq> [Πρόσβαση: 4 Αυγούστου 2018].
- Bramley E. (2016) "Cities need more power to deal with refugee crisis: report". *The Guardian* 4 April. Διαθέσιμο: <http://bit.ly/2uhKK4C> [Πρόσβαση: 6 Ιουνίου 2018].
- Bruhn J. (2009) *The group effect. Social Cohesion and Health Outcomes*. London: Springer
- Burayidi M. (2000) *Urban Planning in a Multicultural Society*. Westport, CT: Praeger.
- Cameron L., Erkal N., Gangadharan L., Zhang M. (2015) Cultural integration: Experimental evidence of convergence in immigrants' preferences. *Journal of Economic Behavior & Organization* 111: 38-58. Διαθέσιμο: <http://bit.ly/2vw3eTZ> [Πρόσβαση: 3 August 2018].
- Cantle T. (2012) *Interculturalism: the new era of cohesion and diversity*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.

- Carmona M. (2013) The Place-shaping Continuum: A Theory of Urban Design Process. *Journal of Urban Design*, 19 (1): 2-36. Διαθέσιμο: <http://bit.ly/2sXuppt> [Πρόσβαση: 1 Αυγούστου 2018].
- Carmona M. (2014) Re-theorising contemporary public space: a new narrative and a new normative. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability* 8(4): 373-405. Διαθέσιμο: <http://bit.ly/2rFXTUK> [Πρόσβαση: 1 Ιουλίου 2018].
- Clifford J. (1994) Diasporas. *Cultural Anthropology* 9 (3): 302-338. Διαθέσιμο: <http://bit.ly/2sXnook> [Πρόσβαση: 1 Αυγούστου 2018].
- Diaz E. και Gallardo F. (2015) Public spaces and immigration in Seville: building citizenship or reproducing power relationships? *Journal of Ethnic and Racial Studies* 39 (6): 1089-1105. Διαθέσιμο: <http://bit.ly/2wp9vNW> [Πρόσβαση: 2 August 2018].
- Dines N. και Cattell V. (2006) Public Spaces, Social Relations and Well-being in East London. Bristol: The Policy Press.
- Dolan M. (2017) "The Role of Public Spaces in Refugee Sites". Διαθέσιμο: <http://bit.ly/2tXguwB> [Πρόσβαση: 1 Αυγούστου 2018].
- Gehl J. (1996) *Life Between Buildings: using public space*. Copenhagen : Arkitektens Forlag.
- Gehl J. και Gemzoe L. (2000) *New City Spaces*. Copenhagen: The Danish Architectural Press.
- Gehl J. και Svarre B. (2014) *How to study public life*. Johanneshov: MTM.
- Habermas J. (1991) *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Cambridge: The MIT Press.
- Heatherton, A. και Walcott, V. (2009) *Handbook of social interactions in the 21st century*. New York: Nova Science Publishers.
- Incirlioglu E. και Tandogan Z. (1999) Cultural Diversity, Public Space, Aesthetics and Power. *European Journal of Intercultural studies* 10 (1): 51-61. Διαθέσιμο: <http://bit.ly/2v2MWyS> [Πρόσβαση: 2 Αυγούστου 2018].
- Jackson J.B. (1984) "The American Public Space. The Public interest", *New York* 0(74):52-65. Διαθέσιμο: <http://bit.ly/2woYNXP> [Πρόσβαση: 3 August 2018].
- Jacobs J. (1961) *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House.
- Katz B. και Noring L. (2016) METROPOLITAN REVOLUTION: In Europe, integrating refugees falls to cities. Διαθέσιμο: <http://brook.gs/2hm5Qxt> [Πρόσβαση: 1 Αυγούστου 2018].
- Kilian T. (1998) "Public and private power and space". In *Philosophy and Geography II: The Production of Public Space*. Texas A&M University: Rowman and Littlefield.

- Knapp C. (2007) "8 Lessons to Promote Diversity in Public Places, Project for Public Spaces". Διαθέσιμο: <http://bit.ly/2saF9QN> [Πρόσβαση: 1 Αυγούστου 2018].
- Kuran T. και Sandholm W. (2008) Cultural Integration and Its Discontents. *The Review of Economic Studies* 75 (1): 201-228. Διαθέσιμο: <http://bit.ly/2sZN18d> [Πρόσβαση: 3 August 2018].
- Landezine.com. (2017) "Afrikaanderplein by OKRA Landscape Architecture Works Landezine". Διαθέσιμο: <http://www.landezine.com/index.php/2010/05/afrikaanderplein/> [Πρόσβαση: 7 Αυγούστου 2018].
- Larsen A. (2013) *The rise and fall of social cohesion: The Construction and De-construction of Social Trust in the US, UK, Sweden and Denmark*. Oxford: Oxford University Press.
- Larsen A. (2014) Social cohesion: Definition, measurement and developments. Διαθέσιμο: <http://bit.ly/2sFdZz8>. [Πρόσβαση: 2 August 2018].
- Low S. (2000) *On the Plaza, The politics of Public Space and Culture*. Austin: University of Texas Press.
- Low S., Taplin D. και Scheld S. (2005) *Rethinking Urban Parks: Public Space and Cultural Diversity*. United States of America: University of Texas Press.
- Marcus C. and Francis C. (1990) *People places: design guidelines for urban open space*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Norton A. και Haan A. (2013) "Social Cohesion: Theoretical Debates and Practical Applications with Respect to Jobs. Background Paper for The World Development Report". Διαθέσιμο: <http://bit.ly/2kHtkvd> [Πρόσβαση: 2 August 2018].
- OKRA Landschapsarchitecten (2017) Afrikaanderplein|OKRA Landschapsarchitecten. Διαθέσιμο: <http://www.okra.nl/en/projects/afrikaanderplein/> [Πρόσβαση: 7 Αυγούστου 2018].
- Reeskens T. (2008) Defining Social Cohesion in Diverse Societies: How Generalized Trust Relates to Social Cohesion. KU Leuven: Centre for Political Research. Διαθέσιμο: <http://bit.ly/2rHpeG7> [Πρόσβαση: 3 August 2018].
- Sandercock L. (2003) *Cosmopolis II: mongrel cities in the 21st century*. London: New York Continuum.
- Spyridopoulou E. (2017) "Amid refugees crisis: Urban Design as a bridge of cultural differences and mean of revitalization of degraded areas", MSc Thesis. Cardiff University.
- Taylor C. (2012) Interculturalism or multiculturalism? *Philosophy & Social Criticism* 38 (4-5): 413 – 423 Διαθέσιμο: <http://bit.ly/2tz8Dpn> [Πρόσβαση: 1 Αυγούστου 2018].

- United Nations (2009) *Creating an Inclusive Society: Practical Strategies to Promote Social Integration*. Διαθέσιμο:<http://www.un.org/esa/socdev/egms/docs/2009/Ghana/inclusive-society.pdf> [Πρόσβαση: 2 Αυγούστου 2018].
- Velden B. και Reeves D. (2010) *Intercultural Public Spaces*, International Planning Conference 20-23 April 2010. Christchurch, New Zealand. Διαθέσιμο: <http://bit.ly/2tDHwtJ> [Πρόσβαση: 1 Αυγούστου 2018].
- Whyte W. (2001) *The social life of small urban spaces*. New York: Project for Public Spaces.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΣΚΑΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΤΟΛΕΩΝ
ΓΟΣΠΟΔΙΝΗ ΑΣΠΑ
ΔΕΦΝΕΡ ΑΛΕΞΗΣ
ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΟΛΓΑ
ΨΥΧΑΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ
ΚΑΛΛΙΩΡΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Αραβαντινός Αθανάσιος	- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
Ανδρικόπουλος Ανδρέας	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Βασενχόβεν Λουδοβίκος	- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
Γιαννακούρου Τζίνα	- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Γιαννιάς Δημήτρης	- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Δελλαδέτσιμας Παύλος	- Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Ιωαννίδης Γιάννης	- Tufts University, USA
Καλογήρου Νίκος	- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)
Καρύδης Δημήτρης	- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
Κοσμόπουλος Πάνος	- Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ)
Κουκλέλη Ελένη	- University of California, USA
Λαμπριανίδης Λόης	- Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Λουκάκης Παύλος	- Πάντειο Πανεπιστήμιο
Λουρή Ελένη	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μαλούτας Θωμάς	- Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Μαντουβάλου Μαρία	- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
Μελαχροινός Κώστας	- Queen Mary, University of London
Μοδινός Μιχάλης	- Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών Ερευνών (ΔΙΠΕ)
Μπριασούλη Ελένη	- Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Παπαθεοδώρου Ανδρέας	- Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Πρεβελάκης Γεώργιος-Στυλ.	- Université de Paris I, France
Φωτόπουλος Γιώργος	- Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Χαστάογλου Βίλμα	- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)

αιχώρος

ΤΕΥΧΟΣ 30 | ΕΤΟΣ 2020
ISSUE | YEAR

Δ. Καλλιώρας, Α. Μ. Δέφνερ

Εισαγωγή:

Πολεοδομία, Χωροταξία, Περιφερειακή Ανάπτυξη - Νέοι Επιστήμονες, Σύγχρονες Τάσεις

Ε. Χ. Τσετινέ

Οι Ιστορικοί Αστικοί Προσφυγικοί Οικισμοί στην Ξάνθη: διαχρονική πολεοδομική εξέλιξη και διερεύνηση δυνατότητας ανάδειξης - προστασίας των υφιστάμενων κτηρίων

P. G. Tzouras, C. P. Lazaro

Illegal Parking in Urban Streets: connection with the geometric characteristics and its mitigation through traffic calming measures

Γ. Α. Αποστόλου

Ο Δημόσιος Τπαίθριος Χώρος ως Χώρος Κοινωνικού Αποκλεισμού ή Κοινωνικής Συνοχής: η περίπτωση των πλατειών Ομονοίας και Συντάγματος

Ε. Μαργαρίτης

Η Συνεισφορά του Ηχοτοπίου στον Αστικό Σχεδιασμό: τρέχουσες πρακτικές και προκλήσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Ε. Σπυριδοπούλου

Ο Αστικός Σχεδιασμός ως Γέφυρα Πολιτισμικών Διαφορών και Μέσο Ανάπτυξης Υποβαθμισμένων Περιοχών: εργαλείο σχεδιαμού διαπολιτισμικών χώρων - μελέτη περίπτωσης Πάρκο Afrikaanderplain

4

7

45

64

96

114